

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«ЮРИДИЧНІ НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**
(22-23 травня 2015 року)

Київ
2015

УДК 34(063)
ББК 67я43
Ю 70

Юридичні науки: проблеми та перспективи. Матеріали III Ю 70 Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22-23 травня 2015 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – 152 с.
ISBN 978-617-7178-97-1

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Юридичні науки: проблеми та перспективи». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, філософії права, конституційного та муніципального права, міжнародного публічного та приватного права, екологічного, земельного та приватного права, права інтелектуальної власності, цивільного, господарського права та процесу, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного права, а також питання кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 34(063)
ББК 67я43

ISBN 978-617-7178-97-1

© Колектив авторів, 2015
© Видавничий дім «Гельветика», 2015

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Аратовська Д.І. ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА ЖИТЛОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА СТОСОВНО ЗМІНИ ДОГОВОРУ НАЙМА ЖИТЛА	7
Бордун-Комар Н.І. ОСНОВНІ ІДЕЇ ДАВНЬОКИТАЙСЬКОГО ЛЕГІЗМУ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО ВЧЕННЯ	10
Вороніна І.М. АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	12
Йолкіна А.Г. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ НОРМАТИВНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК	15
Козаченко В.В. ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ.....	18
Кузина К.С. ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ	22
Лазорський А.О. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВА: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМОДІЯ.....	25
Лифарь А.О. РУЙНУВАННЯ ІЄРАРХІЧНИХ СТРУКТУР ТА ПОШИРЕННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	29
Панчук І.М. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ.....	31
Свинобой О.М. ДОГОВІР ПОЗИКИ ЗА ЛИТОВСЬКИМ СТАТУТОМ 1566 РОКУ	34

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Андрієвська О.В. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ: ДО ПОНЯТТЯ КАТЕГОРІЇ.....	37
Коркоділова Т.Г. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОКУРАТУРИ ЯК ОРГАНУ ОБВИНУВАЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	40

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Іваніщев П.О. ПЕРЕВАГИ РОЗГЛЯДУ КОМЕРЦІЙНОГО СПОРУ АРБІТРАЖНИМ ІНСТИТУТОМ СТОКГОЛЬМСЬКОЇ ТОРГОВОЇ ПАЛАТИ	43
Кузьмінська О.М. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ FREEDOM HOUSE.....	46

Михалко М.М.

СВОБОДА ВІРОСПОВІДАННЯ: РЕГУЛЮВАННЯ, ЗМІСТ
І ОБМЕЖЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ 48

Репецька О.І.

ДО ПИТАННЯ ВПЛИВ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ
НА ДОТРИМАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА..... 51

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Груздов С.С.

СУДОВА СИСТЕМА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ
У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЧЛЕНСТВОМ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ 54

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Бардаченко Д.В.

РЕФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПЕРЕДАЧІ
ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК У ВЛАСНІСТЬ 57

Будай О.В.

НОРМАТИВНІ РІВНІ ПІДТРИМКИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В УКРАЇНІ 59

Радишевська З.М.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ БІОПАЛИВА В УКРАЇНІ 62

Тронецька П.Ю.

ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ЯК ОБ'ЄКТ ВІДЧУЖЕННЯ
ДЛЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ ЧИ З МОТИВІВ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ 66

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Батрак Д.Г.

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ
ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ДОГОВОРІВ ГРИ ТА ПАРІ 69

Бондарчук В.В.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ 71

Євмененко Є.А.

МЕДІАЦІЯ ЯК АКТУАЛЬНИЙ, ПОЗАСУДОВИЙ
СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ
СПОРІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ..... 73

Маковій О.С.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ КАРКАС
ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ ПІД ЧАС ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ
ШКОДИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ 75

Regner H.V.

PROBLEMATIC RELATIONSHIP TERMS «GROUNDS»
AND «METHODS» OF ACQUIRING PROPRIETARY RIGHTS 77

Рибалов О.О.

РОЗШИРЕННЯ ПРАВ КОРИСТУВАЧА
У ДОГОВОРІ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ 80

Фролов О.О.

ДО ПИТАННЯ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНУ 81

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Швець М.Ю. ОСОБИСТІ ТА МАЙНОВІ ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ.....	84
---	----

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Білик П.Є. ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	88
Даценко М.О. ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ПАЙОВИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ.....	91
Кучерява А.В. ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМИ ТА РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	93
Молчанова М.Є. ПРОБЛЕМАТИКА КЛАСИФІКАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ, ЯКІ УКЛАДАЮТЬСЯ НА АУКЦІОНАХ.....	96
Чорна Т.С. ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	99

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Бойко В.В. ДЕРЖАВНА МИТНА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	103
Добрянська О.О. МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В МИТНІЙ СПРАВІ.....	105
Leskiv S.R. THE ESSENCE OF JUDICIAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE AS A GUARANTOR OF PROFESSIONAL RIGHTS OF JUDGES.....	107
Луцик О.В., Ліпинський В.В. ОСОБЛИВОСТІ ТИМЧАСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ ТОВАРІВ, ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ І ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ.....	110
Негреша Д.М. АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ.....	112
Пузирний В.Ф. КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	115

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Вовна І.В. ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ.....	118
---	-----

Єрмоєнко І.В.

СУТНІСТЬ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА
ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ 120

Лотоцька М.І.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВОГО КОМПРОМІСУ 123

Максименко А.В.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБ'ЄКТ ГЕНОЦИДУ 126

Шарнопільський В.Л.

МІСЦЕ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО
СТ. 258 КК УКРАЇНИ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ 128

Ярмольська Я.І.

КРИМІНАЛЬНИЙ ГІПНОЗ ЯК РІЗНОВИД
НАСИЛЬСТВА НА ПОТЕРПІЛОГО 130

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Алексєєва Я.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ВБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ 133

Гонько О.О.

ПЛАНУВАННЯ ТАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЗАХИСНИКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ 136

Дунаєвська Л.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ
В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ «МЕДИЧНИХ» ЗЛОЧИНІВ 139

Кручок А.Б.

СПЕЦІАЛЬНА АНТИКОРУПЦІЙНА
ПРОКУРАТУРА В СИСТЕМІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ 142

Фролов А.А.

ВЫВОД ЭКСПЕРТОВ-ПСИХИАТРОВ КАК ОДИН ИЗ ВАЖНЕЙШИХ
ДОКАЗАТЕЛЬСТВ ПО УГОЛОВНОМУ И ГРАЖДАНСКОМУ ДЕЛУ 145

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Аратовська Д.І.

студентка,

Донецький національний університет

ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ТА ЖИТЛОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА СТОСОВНО ЗМІНИ ДОГОВОРУ НАЙМА ЖИТЛА

Підстави для зміни та розірвання договору найму житла сьогодні регулюються положеннями декількох нормативно-правових актів, зокрема ст.ст. 651–653 ЦК України, ст.ст. 103–106 ЖК УРСР. Проте поняття та закономірності зміни такого договору в цілому можна вважати до кінця не врегульованими та не визначеними обома вказаними нормативно-правовими актами. Тому визначення ключових розмежувань та прогалін у вітчизняному законодавстві з питань зміни договору найму житла сьогодні можна вважати особливо актуальним.

Слід зазначити, що оновлення вітчизняного житлового законодавства відбувається у контексті трансформації пріоритетів держави щодо забезпечення права на житло, а також розуміння правових механізмів реалізації громадянами вказаного права. Зокрема, аналіз положень ст. 47 Конституції України [1] виявляє концептуально оновлений підхід законодавця щодо забезпечення права на житло. Головні зміни полягають у тому, що із проголошенням права кожного на житло, держава фактично зняла з себе обов'язок забезпечення ним всіх бажаючих із державного або громадського житлового фонду. Тепер головна її роль у сфері забезпечення права на житло полягає у створенні умов для наступного: будівництва громадянами житла; придбання його у власність; найму (оренди) житла. А забезпечення житлом, як обов'язок держави, відбувається лише для категорій, які потребують соціального захисту. У цьому контексті найм житла залишається суттєвим засобом реалізації права на житло для значної частини населення України.

Розгляд проблем реалізації права на житло, набуття житла у власність, найму житла, зміни договору найма житла тощо знаходимо у працях таких науковців: М. Брагінський, О. Воронова, М. Галянтич, В. Гопанчук, Л. Гузь, Я Гуляк, О. Дзера, В. Євко, Ю. Заїка, Н. Кузнецова, Р. Лідовець, Л. Лічман, І. Лисенко, В. Луць, В. Маслов, Є. Мічурін, Л. Нескороджена, М. Скаржинський та ін. Слід зазначити, що активізація наукових досліджень з проблем житлового права зумовлена не тільки розвитком соціально-економічних відносин, нагальною потребою реформування житлового законодавства відповідно до засад розбудови соціально-правової держави, але і також існуючими сьогодні протиріччями в законодавстві.

Практика сьогодення така, що договірне зобов'язання є досить мобільним та швидким, воно певною мірою може видозмінюватися. За такої ситуації зміна умов договору також підпадає під вказаний динамічний розвиток, оскільки в період дії будь-якого із договорів виникають обставини, які в подальшому потребують зміни або уточнення.

Не слід забувати, що договір за своїми якісними характеристиками є гнучким та універсальним правовим інструментом, що дозволяє адекватно та логічно адаптувати його до змін обставин, які можуть суттєво вплинути на обсяг договірних зобов'язань, виходячи з інтересів та намірів кожної із сторін у вирішенні широкого спектра правових питань.

Аналіз різновидів договорів житлового найму у контексті цивільного та спеціального житлового законодавства виявляє наявність таких законодавчих дефініцій, як «договір найму жилого приміщення» (ст. 61 ЖК УРСР від 30 червня 1983 р.) [2], «договір найму соціального житла» (ст. 20 Закону України «Про житловий фонд соціального призначення» від 12 січня 2006 р.) [3], «договір найму житла» (ст. 810 ЦК України від 16 січня 2003 р.), «договір оренди житла з викупом» (ст. 810-1 ЦК) [4]. Наведені дефініції вказують на особливості договору найму житла, що є об'єктом права приватної, державної чи комунальної власності. Зрозуміло, що кожний з цих видів договорів житлового найму потребує окремого дослідження, яке виходить за межі проблеми, що розглядається.

В той же час, на відмінності між цими договорами слушно вказує М. К. Галянтич, зазначаючи, що вони зумовлені такими чинниками: 1) належністю до відповідного житлового фонду; 2) межами нормативно-правового регулювання; 3) суб'єктивним складом; 4) строками; 5) обсягом прав та обов'язків сторін договору; 6) особливими підставами зміни чи припинення договору; 7) формами захисту тощо [5, с. 282].

Статтею 651 ЦК України встановлено однакові підстави для зміни та розірвання цивільно-правового договору, проте поняття «зміни» та «розірвання» – різні, а тому ототожнювати їх не можна, адже вони мають діаметрально протилежні значення та наслідки. Можна вважати, що відсутність законодавчого визначення поняття «зміна договору» є теоретичною прогалиною цивільного законодавства [6].

Слід також зазначити, що ст. 629 ЦК України проголошує принцип обов'язковості договору, тобто цивільне законодавство закріплює принцип непорушності досягнутих сторонами правочину домовленостей, і, як наслідок, закріплених у договорі відповідних умов.

Глава 53 ЦК України другого розділу регламентує положення щодо зміни умов договору, а саме у ст. 651–654, що стосуються підстав, наслідків та форми зміни умов договору. Підстави для зміни або розірвання договору регулюються ст. 651, тобто законодавцем не проведено градації між вказаними поняттями, що неприпустимо, оскільки статтею охоплено різні за своєю суттю та природою терміни.

За своєю юридичною природою дія сторін із зміни договору є не лише угодою, а й свого роду новим договором, оскільки являє собою згоду сторін, спрямовану на зміну цивільних прав та обов'язків (так само як і первинний

договір). Виходячи з цього, зміна договору – це зміна умов початкового договору із збереженням лише моделі такого договору. Тобто ознаки початкового договірного зобов'язання залишаються незмінними, а суть договору може змінюватися.

Згідно із ч. 1 ст. 653 ЦК України зміні підлягає предмет, місце та строки виконання договору, проте вказаний перелік не є вичерпний, що дає підстави для широкого тлумачення та застосування даної правової норми.

Цивільне законодавство не містить прямої вказівки щодо того, які істотні умови договору допустимі для зміни, а які договірні умови не підлягають зміні під впливом будь-яких обставин. Проте в низці випадків закон обмежує можливість сторін щодо зміни умов договору. Так, строк договору піднайму не може перевищувати строку договору найму житла (ч. 3 ст. 823 ЦК України); договір найму житла вважається укладеним на 5 років, якщо у договорі строк не встановлений (ч. 1 ст. 821 ЦК України) тощо.

Свої особливості щодо зміни умов договору найму житла має також житлове законодавство. Але вони більше стосуються не суто юридичних цивільних правовідносин, а враховують соціальні відносини та обставини укладеного договору, що підлягає зміні. Так, згідно ст. 103 ЖК, зміна договору найму житлового приміщення допускається звичайно за згодою наймача, членів його сім'ї і наймодавця (ст. 103 ЖК) з урахуванням особливостей, визначених у ст.ст. 104–106 ЖК УРСР.

Житловий кодекс надає наймачу право в будь-який час за згодою членів сім'ї розірвати договір найму житла. При цьому, якщо з житлового приміщення вибуває не вся сім'я, то договір не розривається, а член сім'ї, який вибув, втрачає право користування цим житловим приміщенням з дня вибуття (ст. 107 ЖК). У такому разі договір найму житлового приміщення підлягає зміні на підставі ч. 1 ст. 106 ЖК. Зазначене є особливістю даного договору.

На вимогу наймодавця договір найму жилого приміщення в будинках державного і громадського житлового фонду може бути розірваний лише з підстав, установлених законом, і тільки в судовому порядку, крім випадків виселення з будинків, що загрожують обвалом (ст. 108 ЖК).

У підсумку слід сказати, що правове регулювання договору найму житла (житлового приміщення) потребує вдосконалення в сучасних соціально-економічних умовах у контексті визначених Конституцією України пріоритетів. Останнє зумовлює необхідність вироблення оновлених концептуальних підходів щодо правового регулювання цього договору.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. № 5464-X // ВВР. – 1983. – Дод. до № 28. – Ст. 573.
3. Про житловий фонд соціального призначення : Закон України від 12 січня 2006 р. № 3334-IV // ВВР. – 2006. – № 19–20. – Ст. 159.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // ВВР. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

5. Галянтич М.К. Житлове право України : Навч. посіб. / Рец. : В.В. Луць, О.В. Скрипнюк, О.Д. Крупчан. – К., 2008.

6. Житлове право України : Навч. посібник / За ред. В.С. Гопанчука, Ю.О. Заїки. – К., 2003.

Бордун-Комар Н.І.

*здобувач кафедри філософії права та юридичної логіки,
Національна академія внутрішніх справ*

ОСНОВНІ ІДЕЇ ДАВНЬОКИТАЙСЬКОГО ЛЕГІЗМУ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО ВЧЕННЯ

Легізм як філософсько-правова доктрина бере свій початок ще у IV ст. до н.е. Легізм – філософська школа Стародавнього Китаю, в основі якої лежить вчення про домінуючу роль єдиного закону в житті держави. Представники так званої «школи законників» («Фа-цзя») відстоювали ідею верховенства закону і запропонували специфічний набір теорій і методів його вивершення (сам термін «легізм» походить від латинського *lex (legis)* – «закон»).

Легісти створили теоретичні передумови для централізації влади в імперії Цинь (221–207 р.р. до н.е.), яка є реальним втіленням легістської моделі держави. З часом вчення легізму стало ідеологією багатьох імперій, а вплив його відчутний і в наш час.

Усі послідовники школи легістів в своєму вченні переслідували єдину мету – зміцнення абсолютної імперської влади, яке б ґрунтувалось на насиллі та жорстокості. Так, легісти вважали, що зло можна подолати виключно за допомогою сили. Теоретики легізму були переконані, що люди за своєю природою – злі, егоїстичні та схильні до правопорушень. Отож, якщо не контролювати людей і не встановлювати їм жорстких правил поведінки, наслідком реалізації їх природних нахилів будуть соціальні розлади і конфлікти. Той правитель, який буде намагатись керувати людьми, опираючись на ідеали традиції, гуманності та етики, зазнає невдачі в управлінні, а кількість злочинців при ньому неухильно зростатиме. Отож, головним принципом управління має стати принцип насильства.

Як стверджує російський вчений – китаїст Л. Переломов [1], Гуань Чжунь першим в історії Китаю висунув і обґрунтував концепцію управління державою на основі закону, назвавши закони батьком і матір'ю народу. Гуань Чжунь доводив, що закон покликаний захищати права всіх вільних, а їх обов'язок – коритись вимогам закону. У своєму вченні він наголошував, що закон стоїть не під, а над правителем, тож сам державець також повинен виконувати його директиви. Саме таку рівність Гуань Чжунь називав високим мистецтвом управління. Також Гуань Чжунь запропонував використовувати покарання як основний метод управління: коли люди бояться покарань, керувати ними легко.

Протолегістські ідеї Гуань Чжуна про те, що закон – найкращий інструмент для впорядкування суспільного життя, а покарання – найбільш дієвий метод управління, помітно вплинули на формування світогляду Гунсунь Яна, більш відомого як Шан Ян. Погляди Шан Яна викладені у трактаті «Книга правителя області Шан» (IV–III ст. до н.е.) [2]. Як зауважує В. Бачинін, «Книга правителя області Шан» є канонічним першоджерелом легізму і водночас однією з перших в історії цивілізації пам'яток філософії неправа [3, с. 193].

Шан Ян жив у час, коли китайські держави майже безперервно перебували у стані війни одна з одною. Слабші з них ставали жертвами сильніших сусідів, тож боротьба за домінування стала єдиною альтернативою загибелі. Видавалось, що в умовах такої жорсткої боротьби конфуціанська повага до традиційної культури та моральних норм могли лише ослабити позицію держави. Найважливішою потребою влади, зацікавленої в сильній і дієздатній армії, стала централізація держави і концентрація правителем в своїх руках усіх ресурсів. Реформи Шан Яна були покликані забезпечити зміцнення держави в таких історичних умовах шляхом повної переорієнтації існуючої структури суспільства, починаючи від економіки і закінчуючи культурою.

Працюючи над своєю концепцією легізму, Шан Ян відводив особливо важливу роль законодавчій системі держави. За допомогою закону планувалось підсилити і утвердити абсолютну владу правителя – «сина неба». У системі поглядів Шан Яна правитель наділявся необмеженою владою і виступав єдиним творцем законів, які не підлягали обговоренню. Правитель не повинен був узгоджувати свої плани і дії з вищим чиновниками і представниками аристократії. Будь-яка критика і осуд глави держави були виключені, хоча Шан Ян і закликав правителя дотримуватись своїх же законів. Введення єдиних, обов'язкових для усіх законів повинно було позбавити аристократію її привілейованого положення. Автор «Книги правителя області Шан» вважав, що державний апарат повинен формуватись з професіоналів, тобто посади чиновників повинні займати ті люди, у яких для цього є відповідні знання та вміння, а не передаватись по спадковості, як раніше. Виступаючи за відміну системи успадкування посад, Шан Ян прагнув створити абсолютно новий апарат управління, підпорядкований правителю. Такі зміни мали на меті дозволити голові держави підняти над аристократією і зосередити в своїх руках всю повноту політичної влади.

Визнаючи людський розум причиною можливого непослуху і безладдя, легісти одним з найважливіших методів управління народом вважали зменшення його освіченості. Правитель зацікавлений у обмежених, зате вірних підданих, коло інтересів яких обмежується війною та сільським господарством. Коли знання забороняються, люди щирі і прості, вважав Шан Ян. І навпаки, чим розумнішими стають люди, тим підступнішими і небезпечнішими стають вони для державного управління. Розумних людей проблематично примусити важко працювати, в той час як неосвічені люди працюють охоче.

Як слушно підкреслює Л. Переломов, реалістичне в цілому вчення Шан Яна містило певні елементи утопії. Перш за все це стосується ідеї морального

перевиховання людини, позбавлення її культурних та духовних цінностей, які накопичив до того часу китайський народ за свою понад півторатисячолітню історію. Ідея перетворення людини в істоту, яка думає тільки про землеробство і війну, була безплідною вже з самого зародження. Наступні події показали, що навіть в період найвищої концентрації влади державі не вдалось встановити повний контроль над народом, який продовжував жити своїм духовним життям [1, с. 130].

Зрештою, російський філософ права В. Нерсесянц звертає нашу увагу на те, що легізм ніколи не був у Стародавньому Китаї єдиною доктриною. «Навіть в той період, коли легізм займав найбільш значущі позиції в теорії і на практиці, він функціонував в контексті інших впливових концепцій, які урівноважували крайнощі легізму і доповнювали його односторонність в загальній системі уявлень про право і закон» [4, с. 55].

Список використаних джерел:

1. Переломов Л.С. Конфуцианство и легизм в политической истории Китая. – М., 1981.
2. Книга правителя области Шан (Шан цзюнь шу). Пер. Л.С. Переломова. М., 1993.
3. Бачинин В.А. Философия права : Конспект лекцій. – Харьков : Консум, 2002.
4. В.С. Нерсесянц. Право и закон. Из истории политических учений – М., 1983.

Вороніна І.М.

*ад'юнкт кафедри філософії права та юридичної логіки,
Національна академія внутрішніх справ*

АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогодні нагальною є потреба вдосконалення механізмів нормотворення, підвищення результативності нормотворчого процесу, поліпшення якості законів, забезпечення стабільності законодавства, підвищення його соціальної ефективності. Нормативно-правова база є одним із основних засобів для ефективного управління державними справами, а від дієвості законодавства залежить соціально-економічний розвиток країни та добробут громадян. Закон є ефективним та якісним, якщо він відповідає суспільним потребам і реально регулює суспільні відносини відповідно до поставленої при його прийнятті мети.

Процес нормотворення є невід'ємною частиною існування будь-якого суспільства і держави в цілому. Незалежно від часу, історичних чи економічних умов та політичних форм держави, залишалася незмінною одна мета – забезпечення порядку, регулювання різних соціальних процесів у правових рамках, удосконалення права і організації суспільства. З того моменту, коли виникла необхідність забезпечення дієвого механізму регулювання відносин між державою і суспільством у цілому й окремо у кожному з цих елементів, і виникло нормотворення [3, с. 86].

Нормотворчість – офіційна діяльність уповноважених суб'єктів держави та громадянського суспільства по встановленню, зміні, призупиненню і

скасуванню правових норм, їх систематизації. Головне призначення нормотворчості – формулювання нових правових норм, котрі притаманні соціальним відносинам, тобто моделювання суспільних відносин, які з позицій держави або громадянського суспільства є припустимими чи необхідними. Зміна чинних і скасування застарілих правових норм сприяють утвердженню нових норм, і вони входять до складу нормотворчості [5, с. 311].

Ознаки нормотворчості: 1) здійснюється уповноваженими суб'єктами (державою, громадянським суспільством); 2) є формою владної вольової діяльності уповноважених суб'єктів, яка включає в себе вивчення, узагальнення і систематизацію типових конкретних правовідносин, що виникають у суспільстві; є процедурою формулювання норм, котрі властиві соціальним відносинам; 3) виражається у санкціонуванні існуючих чи встановленні нових, зміні чи призупиненні чинних і скасуванні застарілих правових норм на підставах, передбачених законом; 4) набуває завершення в письмовому акті-документі, що називається нормативно-правовим актом; 5) здійснюється відповідно до правового регламенту [5, с. 312].

Аксіологічний аспект нормотворчої діяльності передбачає ряд цінностей як смислоутворюючих засад, значимостей, що зумовлюють оцінку, вибір, мотивування та спрямованість нормативно-правових актів. Пошуки джерел нормативності – не самоціль, а спроба показати, що ті моральні та правові норми і вимоги, які пред'являються нам як індивідам, громадянам, виправдані, і у нас є серйозні підстави їм підкорятися. У цьому випадку «нормативне питання» стає більш конкретним і формулюється як питання про причини, що зобов'язують або схиляють нас в кожному конкретному випадку здійснювати ті чи інші вчинки або утримуватись від них, віддавати перевагу власним інтересам чи інтересам інших людей, справедливо розподіляти зобов'язання найрізноманітніших видів.

На відміну від технології нормотворчості, яка відображає зовнішній, безпосередній, об'єктивно-предметний спосіб організації та реалізації нормотворчої діяльності, аксіологічний аспект фіксує її суб'єктивно-предметні виміри, є «відображенням суб'єкта в об'єкті», проекцією уподобань, пріоритетів, ментальності, очікувань та кінцевих цілей і смислів діяльності суб'єкта нормотворчості. Це – оцінка об'єкта з точки зору його значимості для суб'єкта, здатності задовольняти певні потреби, інтереси, уподобання останнього. У сфері нормотворчості головним завданням аксіологічного змісту є відповідь на запитання: якими мають бути система і характер нормотворчості, щоб відповідати як особливостям національної культури, так і зовнішньополітичним пріоритетам та інтересам держави, зокрема, європейським стандартам і цінностям.

Нормотворчість сама може виступати як цінність, наприклад у процесі розгляду та вирішення таких питань: «ціна та соціальні наслідки прийнятих (або неприйнятих) нормативно-правових актів», «нормотворчість як спосіб відтворення та розвитку національної культури, захисту та реалізації національних інтересів», «як має бути втілена національна модель демократії у відповідних нормативно-правових актах?». Актуалізація досліджень у галузі аксіології нормотворчості на сучасному етапі обумовлена такими чинниками:

перетворенням нормотворчості в основу суспільного виробництва і зростанням ступеня її професіоналізації з використанням інформаційних технологій; кризою усталених віками, традиційних систем цінностей на глобальному, національному та особистісному рівнях; посиленням стратегічного характеру державно-нормотворчої діяльності.

Процес правового нормоутворення тісно пов'язаний із: 1) засвоєнням критеріїв оцінок юридично значущих ситуацій; 2) вивченням законів і правил як таких, безвідносно до самих себе; 3) навчання тому, як користуватися цими правилами. Людина повинна не лише усвідомлювати, що в суспільстві діють конкретні закони, їй необхідно ще й співвіднести їх із собою, тобто усвідомити, що вони значать для неї, що їй дозволено, а що не дозволено, які покарання вона може понести за порушення законів, які існують способи захисту своїх законних прав [6, с. 160].

У аксіології ряд науковців виділяють три способи засвоєння норм права та інших правових цінностей у процесі нормотворчості: 1) предметний – коли людина в процесі тієї чи іншої діяльності, взаємодіючи з іншими особами, засвоює відповідний образ дій, шаблон поведінки; 2) традиційний – коли людина, спостерігаючи за діями інших людей у різних життєвих ситуаціях, засвоює відповідний спосіб поведінки; 3) раціональний – коли людина засвоює правові цінності, стандарти правової поведінки шляхом усвідомлення їх суспільної значимості та неминучості покарання за їх порушення [4, с. 130].

Аксіологічний підхід до аналізу нормотворчої діяльності має проявлятися, перш за все, в тому, що виокремлюється ієрархічна система цінностей, принципів та деталізується механізм їхнього впливу на нормотворчу сферу. Водночас, доцільно враховувати наявність аксіологічного чинника нормотворчої діяльності, що представляє собою конкретно-історичну систему цінностей суспільства, яка впливає на розробку, прийняття, зміну або скасування нормотворчого акта, а також позначається на виявленні потреби у правовому регулюванні. Реалізація аксіологічного підходу дозволяє зрозуміти, що ефективність нормотворчої діяльності в цілому значною мірою залежать від ціннісної орієнтації, на якій вона базується [2, с. 23].

Основними легітимаційними цінностями та чинниками правового нормоутворення є суверенітет народу і права людини, що діють у нерозривній єдності. Права людини як цінність легітимації виражаються в класичних правах людини, які гарантують громадянам життя і свободу, що забезпечують особисту автономію, суверенітет народу – в правах комунікації та участі у суспільному житті, які забезпечують публічну автономію членів правового співтовариства. Разом вони обґрунтовують легітимне панування нормативно-правових актів: встановлене право стає легітимним як засіб рівних гарантій особистої та громадянської автономії індивіда.

Нормотворча діяльність – це особлива форма діяльності компетентних суб'єктів нормотворчості з підготовки, розробки, прийняття та офіційного оприлюднення норм права, яка заснована на пізнанні об'єктивних соціальних потреб та інтересів суспільства. Нормотворчість вимагає вивчення розвитку реальних зв'язків між різними явищами, що беруть участь у формуванні права і здійснюють перехід від матеріальних факторів до свідомості та від неї – до

правових норм. В свою чергу аксіологічний вимір надає можливості щодо нового розуміння змісту нормотворчої діяльності, котра спрямована на створення умов для реалізації національних так і всезагальних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Бачинин В.А. Энциклопедия философии и социологии права. – СПб., Юридический центр Пресс, 2006. – 1094 с.
2. Дорохов Р.П. Аксіологічні засади аналізу нормотворчості в системі. // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права : матеріали V Міжнародної науково-теоретичної конференції «Філософські, методологічні та психологічні проблеми права», 564 листопада 2012 р. [Текст] – К : Нац. акад. внутр. справ. – 2012. – 74 с.
3. Дорохов Р.П. До питання про теоретико-методологічні засади нормотворчості // Митна справа. – 2011. – № 5 (77). – Ч. 2. – С. 84–92.
4. Рабінович П.М. Філософія права : навч. посіб. у 5-ти ч. / П.М. Рабінович. – Львів : Галицький друкар, – 2014. – Ч. 1–2 : Філософія права як наука. Гносеологія права. – 232 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підруч. / О.Ф. Скакун. – К. : Алерта ; КНУ ; ЦУЛ, – 2009. – 520 с.
6. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Харків : Право, 2009. – 208 с.

Йолкіна А.Г.

студентка,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ НОРМАТИВНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Актуальність даної теми полягає в тому, що нормативна грошова оцінка земельних ділянок являє собою один з найважливіших елементів в системі земельного та економічного реформування. Оцінка земель займає визначальне місце в процесі оподаткування та в процесі справляння інших платежів при здійсненні цивільного обігу земельних ділянок. На сьогоднішній день можна казати про те, що дана оцінка є явищем не новим, так як діє на території України понад 20 років. Тож, розуміння поняття та значення нормативної грошової оцінки земельних ділянок є важливим питанням, що потребує належного розгляду.

Вивченням питань пов'язаних з нормативною грошовою оцінкою земель займалися такі науковці, як Т. В. Анопрієнко, А. Є. Ачкасов, Ю. Ф. Дехтяренко, Д. С. Добряк, А. А. Колосюк, О. П. Канащ, Ю. М. Манцевич, А. Г. Мартин, К. А. Мамонов, Ю. М. Палеха, А. В. Тарнопольський та ін.

Відповідно до ст. 201 Земельного кодексу України грошова оцінка земельних ділянок визначається на рентній основі. Залежно від призначення та порядку проведення грошова оцінка земельних ділянок може бути нормативною і експертною. Нормативна грошова оцінка земельних ділянок використовується для визначення розміру земельного податку, втрат сільськогосподарського і

лісогосподарського виробництва, економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель тощо [1]. Нормативна грошова оцінка земельних ділянок для цілей розділу XIII Податкового кодексу, згідно з яким здійснюється справляння плати за землю, – це капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений відповідно до законодавства центральним органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів, що зазначено в пп. 14.1.125 п. 14.1 ст. 14 Податковому кодексі України [2]. Також, слід зазначити, що взагалі оцінка земель залежно від мети і методів проведення поділяється на такі види: бонітування ґрунтів, економічну оцінку земель, грошову оцінку земельних ділянок.

Згідно із Законом України «Про оцінку земель» нормативна грошова оцінка здійснюється з метою [3]:

- визначення розміру земельного податку;
- визначення розміру державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно із законом;
- визначення розмірів орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва;
- під час розроблення показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель;
- відчуження земельних ділянок площею понад 50 гектарів, що належать до державної або комунальної власності, для розміщення відкритих спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд.

Нормативною базою, що застосовується для здійснення грошової оцінки земель, є Методика грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 1995 р. № 213 [4]. 27 листопада 1995 року спільним наказом Держкомзему, Держкоммістобудування, Мінсільгосппроду України й Української академії аграрних наук був затверджений Порядок грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів, який діяв до 27 січня 2006 року, коли спільним наказом Держкомзему, Мінагрополітики, Мінбудархітектури, Мінсільгосппроду України й Української академії аграрних наук за № 18/15/21/11 був затверджений новий Порядок. 1 жовтня 2009 року введений у дію Державний стандарт СОУ ДКЗР 00032632-012:2009 «Оцінка земель. Правила розроблення технічної документації з нормативної грошової оцінки земель населених пунктів». Таким чином, нормативно-методична база грошової оцінки земель населених пунктів та земель сільськогосподарського призначення включає на нинішній час три документи, один з яких затверджений Постановою Кабінету Міністрів України, а два інших – наказами Держземагентства України (зараз – Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру) та інших заінтересованих відомств [5].

Щодо практичного застосування нормативної грошової оцінки земельних ділянок, то можна навести дослідження що зазначають в своїй роботі Ю. М. Палех та А. А. Колосюк, а саме, вони наводять наступний приклад: у 2012 році ДП «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромісто» імені Ю. М. Білоконя» на замовлення

Держземагенства України була проведена науково-дослідна робота щодо обґрунтування нової методики та порядку нормативної оцінки земель населених пунктів. У рамках зазначеної роботи проаналізовано розподіл показника витрат на освоєння та облаштування території (В) різних груп населених пунктів за матеріалами розробленої технічної документації з їхньої оцінки [6]. Тож, наводиться ситуація по окремих групах населених пунктів.

- До групи населених пунктів із чисельністю понад 2000 тис. осіб належить місто Київ. Показник В для Києва становить 64,30 грн/м².

- До групи населених пунктів від 1000 до 2000 тис. осіб віднесено міста Одеса та Харків. Усереднений показник В сягає 51,77 грн/м².

- У групі населених пунктів від 500 до 1000 тис. осіб усереднений показник В становить 65,27 грн/м², що вище за відповідні показники міст-мільйонерів. Це сталось завдяки надвисокому показнику виплат у Львові (114,75 грн/м²) та в Донецьку (79,12 грн/м²).

- У групі населених пунктів від 250 до 500 тис. осіб усереднений показник В становить 44,27 грн/м². У цій групі високий показник В мають такі міста як Сімферополь і Чернівці. У той же час значно нижчі показники мають Житомир, Черкаси, Горлівка та Макіївка.

- У групі населених пунктів від 100 до 250 тис. осіб усереднений показник В становить 38,87 грн/м². В цій групі найбільший відрив характерний для Івано-Франківська (75,64 грн/м²) і Тернополя (68,79 грн/м²).

- У групі населених пунктів від 50 до 100 тис. осіб усереднений показник В становить 33,87 грн/м². В цій групі найбільший відрив характерний для Дрогобича (87,52 грн/м²) [6].

Цей перелік можна продовжити відповідно до чисельності осіб в населених пунктах.

Подальше застосування формули розрахунку нормативної грошової оцінки земель населених пунктів потребує, передусім, установа показника нормативного рентного доходу, який замінить показник витрат на освоєння та облаштування територій населених пунктів. Саме показник нормативного рентного доходу з розрахунку на 1 м² має бути встановлений як головний, який визначає середню (базову) вартість території населеного пункту та земель сільськогосподарського призначення [6].

Отже, підводячи підсумок можна казати про те, що нормативна грошова оцінка земель має важливе значення при визначенні розміру земельного податку, визначенні розміру державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно із законом, визначенні розмірів орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва, під час розроблення показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель та інше. Щодо законодавчого закріплення, то нормативна грошова оцінка земельних ділянок має своє втілення в Земельному та Податковому кодексі України, а також в Законі України «Про оцінку земель» та в низці інших підзаконних нормативно-правових актах.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27.
2. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
3. Закон України «Про оцінку земель» // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>.
4. Мамонов К.А., Ачкасов А.Є., Анопрієнко Т.В. Особливості здійснення нормативної грошової оцінки землі на основі просторового аналізу / К.А. Мамонов // Вісник ХНАУ – 2014. – № 6. – С. 31–37.
5. Палеха Ю.М. Методика нормативної грошової оцінки земель населених пунктів – необхідність змін, зумовлена часом / Ю.М. Палеха // Землеустрій і кадастр – 2012. – № 3. – С. 56–62.
6. Палеха Ю.М. Нормативна грошова оцінка земель населених пунктів : на рубіконі змін / Ю.М. Палеха, А.А. Колосюк // Землеустрій і кадастр : наук.-вироб. журн. – 2013. – № 2. – С. 60–68
7. Земельне право України : Підручник / М.В. Шульга (кер. авт. кол.), Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман та ін. ; За ред. М.В. Шульги. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 252.

Козаченко В.В.

студент,

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

**ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ
ТА СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

Ідея соціальної держави сформувалася наприкінці ХІХ – початку ХХ століть як результат об'єктивних соціально-економічних процесів, що відбувалися в житті буржуазного суспільства, коли в протиріччя увійшли два його найвагоміших принципи – принцип свободи і принцип рівності.

З теоретичної точки зору концепція соціальної держави стала ідейною квінтесенцією всього попереднього розвитку західноєвропейської думки з питань, що стосуються таких понять як «держава», «суспільство», «особистість», «право», «свобода», «рівність». А з практичної точки зору – теорія соціальної держави була відповіддю на запит реальності державного управління. Соціальна держава згідно зі Штейном, повинна не тільки узаконювати й охороняти пануючі класи, але й свідомо слугувати інтересам народу.

Звертаючись до практики суспільного розвитку, можна сказати, що теорія соціальної держави, яка виникла у ХІХ столітті, стала ідеалом політики в Європі, ознакою приналежності до Європейської цивілізації, засобом досягнення важливих соціальних гарантій і високих стандартів життя.

Однак на початку ХХІ століття в теорії та практиці соціальної держави виокремилися питання, що потребують вирішення в нових історичних умовах.

На думку С. Калашникова, теорія і практика соціальної держави пройшли кілька етапів свого розвитку – від так званого соціалістичного (1870-ті–1930-ті рр.) до ліберальної соціальної держави (з середини 1990-х рр.) в сучасних

розвинених країнах [1]. Нині більшість держав принаймні формально можна вважати соціальними, проте у розвитку своєї «соціальності» вони перебувають на різних стадіях.

Становлення соціальної держави – це дуже складний, тривалий і внутрішньо суперечливий процес. Головне протиріччя соціальної держави полягає в тому, що для реалізації своїх соціальних зобов'язань вона має всіляко стимулювати економічну активність як підприємців, так і найманих працівників, натомість значні соціальні програми гальмують розвиток бізнесу і породжують у суспільстві атмосферу соціального утриманства. Наразі це протиріччя політично розв'язується за рахунок так званого маятника – поперемінного приходу до влади лівоцентристських і правоцентристських політичних сил.

Історично принципи правової і соціальної держави формувалися окремо і в чомусь навіть суперечили один одному. Згодом стало очевидним, що за умов низького рівня життя деформується уся структура прав і свобод особи, стає недоступним їх юридичний захист тощо. Ось чому без утілення в життя принципів соціальної держави нині неможлива реалізація не тільки прав «другого покоління» – економічних, соціальних і культурних, а й прав «першого покоління» – громадянських і політичних.

Одним із перших це усвідомив визначний правник і соціолог Б. Кістяковський. На його думку, глибинний аналіз змісту французької «Декларації прав людини і громадянина» «приводить до переконання в тому, що поряд з громадянськими і політичними правами мають бути поставлені права соціальні, поряд із свободою від втручання держави в певну сферу особистого і суспільного життя, і з правом на участь в організації й спрямуванні діяльності держави має бути поставлене право кожного громадянина вимагати від держави забезпечення йому нормальних умов економічного і духовного існування» [2, с. 181].

Усвідомлення взаємообумовленості прав «першого» і «другого» покоління спонукало німецького ученого Г. Гелера ввести в науковий обіг поняття «соціальна правова держава», яке містять конституції багатьох сучасних країн.

Цікаву класифікацію моделей соціальної держави пропонує В. Гойман. Беручи за критерій рівень доходів членів суспільства як один із найважливіших показників добробуту останніх, який визначає реальні можливості задоволення матеріальних і – значною мірою – духовних потреб особи і формується під впливом цілого комплексу чинників як економічного, так політичного, соціального, історичного, національного, етнічного та іншого роду, російський науковець виділяє чотири типи соціальної держави [4, с. 7]:

1) егалітарний (франц. *egalitaire*, від *egalite* – «рівність») – всі члени суспільства отримують рівні блага, а отже, в економічному (матеріальному) сенсі всі є рівними;

2) «роулсіанський» тип – тут, на думку американського соціолога Дж. Роулса, справедливою є така диференціація доходів, яка допускає відносну економічну нерівність лише тоді, коли вона сприяє досягненню більш високого рівня життя незаможних членів суспільства. Це тип соціальної

держави, зорієнтованої на максимальне забезпечення корисності для найменш забезпечених осіб;

3) утилітарний (від лат. *utilitas* – «користь», «вигода»), на відміну від попереднього, означає максимізацію його загальної корисності для всіх членів суспільства. Інакше кажучи, більшу частину суспільного багатства повинен отримувати той, хто є більшою мірою здатний приносити (і реально приносить) користь. Такий підхід своїми коренями сягає вчення англійського філософа і юриста XVIII–XIX століть І. Бентама, який у своїй основній праці «Деонтологія, або Наука про мораль» визначив головне завдання держави як забезпечення «найбільшого щастя для найбільшої кількості людей»;

4) нарешті, тип соціальної держави, орієнтованої на класичну модель ринку.

На думку німецького дослідника Ганса фон Хаферкампа, соціальна держава, на відміну від адміністративної й ліберальної правової держави, є державою піклування про громадян, державою соціальних виплат і соціального розподілу.

Термін «соціальна держава» вживався в конституціях таких європейських держав, як Албанія, Андорра, Болгарія, Македонія, Румунія, Словенія, Туреччина та Хорватія. Соціальний характер держави прямо задекларований у ряді основних законів, прийнятих у пострадянських країнах (Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстані, Таджикистані та Україні). Термін «соціальна держава» також є надбанням конституційної практики в окремих країнах Латинської Америки (Венесуелі, Еквадорі, Колумбії, Парагваї). Про соціальну державу йдеться і в конституціях, прийнятих у більшості франкомовних країн Тропічної Африки (Габоні, Гвінеї, Конго, Нігері, Руанді, Сенегалі, Того, Чаді). У Гаїті та Мавританії на конституційному рівні вжито термін «соціальна республіка», а в Марокко – «соціальна монархія» [3].

Згідно з конституцією, Франція є неподільною, світською, демократичною і соціальною республікою; Іспанія – соціальною, правовою і демократичною державою; Російська Федерація – демократичною, федеральною, правовою і соціальною державою з республіканською формою правління. У конституціях таких держав, як Норвегія, Швеція і Швейцарія немає текстуального закріплення поняття «соціальна держава», у них зафіксована категорія «держава добробуту».

Принципи соціальної держави в тій чи іншій формі закріплені в конституціях Італії, Португалії, Греції, Нідерландів, Данії та ряді інших держав.

Звичайно соціальну державу визначають у перших статтях основного закону, хоча іноді вона декларується лише в його преамбулі. Очевидно, що приписи стосовно соціальної держави в багатьох випадках мають своєрідне програмне значення для суспільно-політичного і державно-правового розвитку країн.

Гуманістичну природу соціально-демократичної держави, її орієнтацію передусім на людину, соціальний захист як стратегічну мету можна простежити через визначення соціальної держави як такої, що базується на пріоритеті соціальних цінностей. В. Шаповал вважає, що соціальна держава – це «принцип функціонування держави, відповідно до якого вона бере на себе захист і піклування про соціальну справедливість». Як слушно зазначає дослідник, соціальна держава – це держава, в якій юридичними засобами

реально забезпечені охорона та захист прав людини. Вона, по-перше, сприяє соціальному захисту громадян та підвищенню їх життєвого рівня, а по-друге, захищає свободу громадян і гарантує соціальну злагоду в суспільстві та єдність народу. Саме в цьому полягає гуманність конституційного принципу поваги до людської гідності, розкривається сутність соціально-демократичної держави. Важливість демократії та громадянських прав підкреслює В. Гетьман, який під соціальною розуміє таку державу, «яка бореться і здатна здійснити політику, спрямовану на забезпечення громадянських прав для всіх членів суспільства».

Більшість вітчизняних науковців вважають, що соціальна держава, для якої найвищою цінністю є людина, повинна створити умови для її матеріального забезпечення на рівні сучасних стандартів для задоволення її економічних, духовних, культурних потреб, гарантування особистої безпеки кожного громадянина. Реалізація цих умов досягається за допомогою проведення соціально-економічної політики, яка базується на певних принципах. Найперший з них – принцип економічної свободи людини, її право самостійно обирати будь-який вид діяльності у сфері найманої праці та підприємництва.

Але не менш важливим є принцип соціальної справедливості і соціальної солідарності суспільства; він забезпечується шляхом розвитку різних форм власності і податкового перерозподілу доходів від багатих до бідних, а також завдяки більшому навантаженню працездатних членів суспільства з тим, щоб допомагати незахищеним верствам населення. За таких підходів держава створює соціально-економічні, правові й культурні умови для розбудови демократичного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Калашников С.В. Очерки теории социального государства [Електронний ресурс] / С.В. Калашников. – Режим доступу : [iisocialnogogosudarstva.doc](#).
2. Кистяковский Б.А. Философия и социология права / Б.А. Кистяковский. – СПб. : РХГИ, 1998. – 800 с.
3. Конституции зарубежных стран : сборн / В.Н. Дубровин (сост.). – М. : Юрлитинформ, 2006. – 446 с.
4. Торлопов В.А. Основные модели социального государства / В.А. Торлопов // Человек и труд. – 2008. – № 6. – С. 4–8.

Кузина К.С.

студентка,

Научный руководитель: Амарян М.Х.

кандидат исторических наук,

доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин,

Криворожский факультет

Национального университета

«Одесская юридическая академия»

ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ

С самых далеких времен прошлого, когда образовалось право, появился и неразлучный спутник правомерного поведения – правонарушение.

Правонарушения, или деликты, – постоянно находятся в центре общественного внимания, притягивают интересы окружающих своею жестокостью, цинизмом, низменными побуждениями. Вслед за правонарушением наступает юридическая ответственность, т. е. применение к лицу, совершившему правонарушение, предусмотренных законом мер принуждения.

В юридической литературе юридическая ответственность понимается, признается как неотъемлемый спутник противоправного поведения, то есть правонарушения. Юридическая ответственность «карающий меч» права.

Противоправное поведение в социальном смысле подрывает правовой режим в той или иной сфере жизни общества, способно причинить вред правам и интересам граждан, их коллективам, дезорганизует развитие общественных отношений. То есть представляют собой нарушение запретов, содержащихся в законах, в подзаконных актах, либо невыполнение юридической обязанности, предопределяемой нормативно-правовым актом или актом применения права. Поэтому правонарушение порицается правом, а, следовательно, к нему в обязательном порядке применима правовая категория юридической ответственности, как стабилизатора общественных отношений.

Знания о понятии, признаках, видах юридической ответственности имеют исключительно важное значение для формирования правосознания юриста и его последующей практической деятельности.

Таким образом, на сегодняшний момент, данная тема является весьма актуальной для изучения.

Юридическая ответственность – это разновидность социальной ответственности.

В юридической науке существует двухаспектное понимание юридической ответственности:

1) положительный(поощрительный аспект) – предусматривает поощрение – за выполнение полезных для общества и государства вариантов поведения на уровне, превышающем общие требования (морально сознательное отношение к выполнению обязанностей).

2) отрицательный (ретроспективный, или охранный аспект) – предусматривает наказание – за правонарушения (юридическая характеристика последствий невыполнения обязанностей).

Юридическая ответственность – это предусмотренные законом вид и мера государственно-властного (принудительного) наказания лицом потерь благ личного, организационного и имущественного характера за совершенное правонарушение [1, с. 430–431].

Цели юридической ответственности – конкретное проявление общих целей права. В качестве таковых выступают закрепление, регулирование и охрана общественных отношений. Эти цели и обуславливают существование регулятивной и охранительной функций права.

Поскольку юридическая ответственность участвует в реализации охранительной функции, то и её цель в общей форме можно определить как охрану существующего строя и общественного порядка. Ответственность же, применяемая к конкретному правонарушителю, имеет (наряду с охраной общественных отношений) более узкую цель – наказание виновного. При этом государство, осуществляя меру принуждения, преследует ещё одну цель – предупреждение совершения правонарушений впредь (общая и специальная превенция) [2, с. 419].

Среди функций правовой ответственности прежде всего выделяют штрафную, карательную. Она выступает как реакция общества в лице государства на вред, причиненный правонарушителем. Прежде всего это наказание правонарушителя, которое есть не что иное, как средство самозащиты общества от нарушения условий его существования. Наказание – всегда причинение правонарушителю духовных, личных, материальных обременений. Оно реализуется либо путем изменения юридического статуса нарушителя через ограничение его прав и свобод, либо возложения на него дополнительных обязанностей.

Однако наказание правонарушителя не является самоцелью. Оно является также средством предупреждения (превенции) совершения новых правонарушений. Следовательно, юридическая ответственность осуществляет и превентивную (предупредительную) функцию. Реализуя наказание, государство воздействует на сознание правонарушителя. Это воздействие заключается в устрашении, доказательстве неизбежности наказания и тем самым в предупреждении новых правонарушений. Причем предупредительное воздействие оказывается не только на самого правонарушителя, но и на окружающих. Тем самым достигается так называемая общая превенция.

При этом наказание направлено и на воспитание правонарушителя, то есть юридическая ответственность имеет также воспитательную функцию. Эффективная борьба с нарушителями, своевременное и неотвратимое наказание виновных создают у граждан представление о незыблемости существующего правопорядка, укрепляют веру в справедливость и мощь государственной власти, уверенность в том, что их права и интересы будут надежно защищены. Это в свою очередь способствует повышению политической и правовой культуры, ответственности и дисциплины граждан, активизации их политической и трудовой деятельности, а в конечном счете – укреплению законности и устойчивости правопорядка.

В значительном числе случаев меры юридической ответственности направлены не на формальное наказание виновного, а на то, чтобы обеспечить

нарушенный интерес общества, управомоченного субъекта, восстановить нарушенные противоправным поведением общественные отношения. В этом случае правовая ответственность осуществляет правосстановительную (компенсационную) функцию [3, с. 419–421].

В украинском праве на современном этапе ее развития существуют следующие виды юридической ответственности:

1. Конституционная (юридическое основание Конституция) – наступает за нарушение норм Конституции Украины. Имея высокую степень концентрации и ценностной ориентации, нормы Конституции являются нормами прямого действия.

Вопрос о привлечении субъекта (физического или юридического лица) к конституционно-правовой ответственности решается судом.

2. Материальная (юридическое основание КЗоТ) – наступает за совершенное имущественное правонарушение, ущерб, причиненный предприятию, учреждению, организации рабочими и служащими при исполнении ими своих трудовых обязанностей.

Правоприменительный акт – приказ.

3. Дисциплинарная (юридическое основание КЗоТ) – накладывается администрацией предприятий, учреждений, организаций в результате совершения дисциплинарных проступков.

Реализуется исключительно в рамках служебной подчиненности.

Средства дисциплинарной ответственности: выговор, понижение в должности.

4. Административная (юридическое основание КоАП) – накладывается за административные правонарушения органами подержанного управления к лицам, которые не подчинены им по службе.

Меры административной ответственности – предупреждение, штраф, административный арест.

Правоприменительный акт – решение.

5. Гражданская (юридическое основание ГК) – наступает с момента правонарушения – невыполнение договорного обязательства имущественного характера в установленный срок или выполнения ненадлежащим образом, причинение внедоговорной вред или здоровью или имуществу человека.

Меры гражданско-правовой ответственности – возмещения имущественных потерь, отмена законных сделок.

Правоприменительный акт-постановление.

6. Уголовное (юридическое основание КПК) – наступает за совершение преступлений, исчерпывающий перечень которых содержится в УК кодексе, наступает с момента официального обвинения, реализуется исключительно в судебном порядке.

Меры уголовной ответственности – лишения свободы, исправительные работы без лишения свободы.

Правоприменительный акт-приговор [4, с. 436–437].

Таким образом, юридическая ответственность связана в основном с охранительной деятельностью государства, с охранительной функцией права. Но она выполняет и свойственную праву в целом организующую (регулятивную)

роль. Уже сам факт существования и неотвратимости наказания обеспечивает организующие начала в деятельности общества.

Список использованных источников:

1. Скакун О.Ф. Теория государства и права : Учебник. / Пер. с рус. – Харьков : Консум, 2006. – С. 430–431.
2. Теория государства и права : Учебник / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. М., 1997. С. 419.
3. Теория государства и права : Учебник / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. М., 1997. С. 419–421.
4. Скакун О.Ф. Теория государства и права : Учебник. / Пер. с рус. – Харьков : Консум, 2006. – С. 436–237.

Лазорський А.О.

студент,

Інститут післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВА: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ВЗАЄМОДІЯ

Процес становлення України як сучасної демократичної і правової держави поєднує в собі фундаментальні зміни в житті українського суспільства, починаючи з процесу переосмислення основоположних цінностей і пріоритетів суспільних трансформацій, що лежать в основі її розвитку як самостійної і незалежної держави, що прагне посісти гідне місце у світі, і закінчуючи питаннями нормативного регулювання діяльності як інститутів державної влади, так й інститутів громадянського суспільства.

Категорія «громадянське суспільство» – одна з наймолодших в українському праві. І це, незважаючи на те, що світова суспільна думка давно і досить докладно досліджувала цю проблематику. У політичних вченнях, що належали Платону, Арістотелю, Цицерону, Макіавеллі, Бодену, Гроцію, Гоббсу, Локку, Монтеск'є, Руссо, Канту, Гумбольдту, Гегелю, Токвілю та Марксу, дана категорія або детально аналізувалася, або згадувалася, головним чином, у співвідношенні «громадянське суспільство – держава».

Вагомий внесок у дослідження різних аспектів розуміння громадянського суспільства також було зроблено деякими відомими українськими вченими. Значний інтерес, зокрема, становлять монографії та колективні наукові розвідки таких науковців, як: В. Бабкін, С. Бобровник, Є. Бурлай, В. Горбатенко, М. Денисюк, А. Карась, О. Ковальчук, А. Колодій, О. Копиленко, І. Кресніна, П. Любченко, Ю. Оборотов, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, М. Патей-Братасюк, О. Петришин, П. Рабінович, Ф. Рудич, В. Сіренко, О. Скрипнюк, Т. Тарахонич, Ю. Шемшученко, О. Ющик тощо.

Метою даної статті є аналіз різних аспектів взаємодії та взаємозв'язку держави і громадянського суспільства, адже громадянське суспільство – це певний механізм неформального соціального партнерства, який забезпечує підтримання балансу існуючих у суспільстві інтересів та їх реалізацію.

Проблеми становлення та функціонування правової держави і громадянського суспільства визнані в сучасних умовах значущими та фундаментальними. Адже зародження й подальший розвиток правової держави відбувається саме за умов розвиненого громадянського суспільства. Взаємовідносини правової держави і громадянського суспільства є визначальним чинником успішного розвитку держави і суспільства, неодмінною умовою забезпечення основоположних прав та свобод людини і громадянина.

В сучасній правовій науці сформувався три основні підходи до співвідношення громадянського суспільства та держави:

1. Держава і громадянське суспільство – схожі соціальні системи.
2. Держава і громадянське суспільство – соціальні системи, що розрізняються; первинною та провідною є держава, яка контролює громадянське суспільство.
3. Держава і громадянське суспільство – системи, що розрізняються, однак провідним є громадянське суспільство, а держава щодо нього виконує службову (підпорядковану) роль.

На мою думку, найбільш конструктивною вбачається третя модель, яка забезпечує реалізацію стратегічного завдання громадянського суспільства – взаємозв'язок індивіда із соціумом, його звільнення від політико-регламентуючого контролю, соціально-обмежуючих перешкод і заборон [2, с. 38–40].

Сучасна українська наука визначає громадянське суспільство як суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на основі демократії і права. Побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів прав та свобод людини і громадянина.

Становлення і розвиток громадянського суспільства та правової держави має історичний характер, а їх функціонування зумовлене життєвими інтересами і потребами як суспільства в цілому, так і окремих соціальних груп. Не можна не погодитися з тим, що громадянське суспільство існує лише там і тоді, де і коли економічно та політично вільні індивіди беруть участь у державній діяльності, забезпечують свої інтереси шляхом самореалізації [3, с. 121–125].

Громадянське суспільство і держава взаємно доповнюють одне одного та залежать одне від одного. Без зрілого громадянського суспільства не представляється можливим побудова правової демократичної держави, оскільки саме свідомі вільні громадяни здатні створити найбільш раціональні форми людського співжиття.

Система громадянського суспільства постійно відчуває тиск з боку держави. В умовах тоталітарних режимів відбувається посилення втручання держави в економічне і політичне життя суспільства, фактичне знищення або крайнє звуження незалежності суспільного життя від держави. При

демократичному режимі держава і громадянське суспільство виступають як рівноправні партнери. Вирішення суспільних проблем здійснюється шляхом компромісу між державою та суспільством. Дійсно демократичний політичний режим можливий тільки там, де є належним чином розвинене громадянське суспільство.

Так, у розвинених країнах світу склався та функціонує механізм взаємодії громадянського суспільства і правової держави, який передбачає:

- здійснення принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову;

- створення системи взаємодії через партії, вибори та представницькі органи влади;

- функціональне представництво, тобто розвиток каналів зв'язку між державою і суспільством у вигляді різного роду консультативних комітетів та комісій при державних структурах, у яких беруть участь представники груп і об'єднань за інтересами.

У демократичних країнах громадянське суспільство виступає в ролі партнера держави у вирішенні соціальних і суспільних проблем. Держава бере на себе зобов'язання створити сприятливі правові умови для діяльності організацій громадянського суспільства. забезпечує значну частину фінансування їх діяльності (наприклад, у країнах Євросоюзу 40–60 % загального доходу організацій громадянського суспільства становить державне фінансування) та залучає до надання соціальних послуг (до прикладу, у Німеччині 60 % гарантованих державою соціальних послуг надаються неурядовими організаціями) [7, с. 5].

Поряд з цим, і громадянське суспільство, і держава мають функціонувати лише для задоволення потреб та інтересів людини. Громадянським суспільством можна назвати таке суспільство, в якому головною діючою особою є громадянин як автономна особа, наділена наступними рисами:

- це суб'єкт, який усвідомлює себе вільним членом суспільства (вільним економічно – має право вибору форм і видів трудової діяльності, у тому числі підприємницької; вільним ідеологічно та політично);

- це суб'єкт, який наділений правами і свободами (у тому числі правом приватної власності – «суб'єкт-власник»);

- це суб'єкт, який усвідомлює відповідальність перед суспільством;

- це суб'єкт, захищений законом від прямого втручання в особисте життя і усіляких обмежень з боку держави.

У свою чергу, структурні складові громадянського суспільства беруть на себе виконання таких функцій як:

- 1) надання соціальних послуг і турбота про громадян з особливими потребами (інваліди, люди похилого віку, багатодітні та малозабезпечені сім'ї);

- 2) виконання спільних із державою проектів щодо вирішення актуальних суспільних та гуманітарних проблем (безпритульність, СНІД, наркоманія, тощо);

- 3) залучення різних суспільних груп до формування державних і місцевих рішень;

- 4) моніторинг діяльності органів влади та політиків;

- 5) недопущення неефективного державного управління та корупції тощо.

Для успішного функціонування політичної системи з усіх можливих варіантів взаємозв'язку держави і громадянського суспільства, на мою думку, перевагу слід надати поєднанню сильної держави і ефективно функціонуючого, врівноважуючого та доповнюючого її громадянського суспільства. Передчасне згортання функцій держави, штучне їх скасування або нездатність здійснювати ці функції є свідченням слабкості держави. А занадто велика свобода дій та непідконтрольність суспільству – свідчення слабкості суспільства.

Побудова громадянського суспільства передбачає демократизацію самоврядування шляхом активної та рівноправної участі всіх громадян і організацій у вирішенні проблем окремих регіонів та держави в цілому. Разом з тим, слід визнати, що жителі одного регіону (у вигляді об'єднань та організацій, в які вони входять) не завжди усвідомлюють себе достатньою мірою членами єдиної громади, здатної автономно і ефективно вирішувати власні насущні проблеми. Звідси випливають закономірні наслідки: нескоординованість ініціатив, тотальна взаємна недовіра, соціальний песимізм та утриманські настрої.

Таким чином, взаємодія держави з громадянським суспільством повинна бути спрямована на посилення процесу демократизації органів влади, розвиток і зміцнення інститутів громадянського суспільства та посилення їхнього взаємозв'язку. Вона має бути виразом бажання органів влади і громадянського суспільства налагодити співробітництво з метою подальшого удосконалення та розвитку партнерських відносин [6, с. 110].

Без істотних змін у політичній системі важко очікувати на ефективність взаємодії, довіру з боку структур громадянського суспільства, держави та громадян. А тому, пріоритетами варто визначити вдосконалення та закріплення практики системної участі інститутів громадянського суспільства у формуванні державної політики, а також децентралізацію та делегування частини повноважень органів виконавчої влади громадянському суспільству із запровадженням відповідної системи контролю за їх реалізацією.

Список використаних джерел:

1. Патей-Братасюк М. Антропоцентрична теорія права : навч. посіб. – Київ, 2010 р. – 396 с.
2. Костючков С.К. Громадянське суспільство і держава : політико-правові та соціальні аспекти взаємодії / С.К. Костючков // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. – 2012. – Т. 182, Вип. 170. – С. 38–40.
3. Томаш, Л.В. Гражданское общество – социальная основа государства, власти и демократии [Текст] / Л.В. Томаш. // Евразийский юридический журнал. – 2012. – № 12 (55). – С. 121–125.
4. Тодика, Ю.М. Наука конституційного права України на сучасному етапі [Текст] / Ю.М. Тодика. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 1996. – 430 с.
5. Лотюк, О.С. Особливості механізму конституційно-правового регулювання громадянського суспільства // Вісник Вищої ради юстиції. – 2013. – № 1. – С. 92.
6. Денисюк М.В. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства : Монографія. – К. : Атіка, 2014. – 184 с.

7. М. Лациба, О. Вінніков, Л. Сідельнік, Д. Український. Пріоритети розвитку громадянського суспільства України. – Київ : Український незалежний центр політичних досліджень, 2008 р. – 188 с.

8. Кресін О.В. Громадянське суспільство і держава : шлях до порозуміння і співпраці // Право України. – 2004. – № 3. – С. 18–21.

Лифарь А.О.

студентка,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РУЙНУВАННЯ ІЄРАРХІЧНИХ СТРУКТУР ТА ПОШИРЕННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Однією із прикметних рис сучасного суспільства є глобальні процеси руйнування ієрархічних вертикалей і поширення мережевої організації, які формують новий тип інформаціонального суспільства. Сплеск інтересу до мереж у різних сферах життя суспільства не випадковий, він зумовлений розповсюдженням мережевих структур, які можна виявити будь-де, як стверджує Ф. Карпа – від біологічних організмів до соціальних структур [1]. Мережі були упродовж всього існування не тільки людини, але і світу, проте їх дослідження стали розвиватися відносно нещодавно, що пов'язано зі зміною як виробничої основи суспільства, в якій ієрархічні індустриальні структури стають неефективними, так і співвіднесеною з нею світоглядною еволюцією. З. Бауман узагалі висунув припущення, що сучасна епоха, яку називають постмодерною, є нічим іншим, ніж модерністю, що перебудувалася у мережу [2, с. 127]. Ми в цілому можемо прийняти цю думку, але із застереженням: зміна форми спричинила і зміну сутності, не залишившись лише на рівні зовнішніх виявів. Мережі щільним кільцем охоплюють людство, роблячи окремих особистостей членами нових спільнот різного рівня.

Мережа протиставляється ієрархії як протилежній їй формі. Їх можна представити як «тверду» та «рідку» структури. У загальному вигляді А. Ю. Гіль та Л. А. Коробейнікова визначають такі риси ієрархічної організації: вона є стійкою; створює індуктивний тиск на всі системи, з якими взаємодіє; легко відновлюється; забезпечує послідовний рух інформації; визначає принципи комунікації, дисципліни, субординації; нормує зобов'язання, визначеність компенсацій і покарань, має низький ступінь керованості та високий інформаційний опір, що веде за собою повільне, неадекватне реагування на ситуацію, а також при необхідності відтворення своїх підсистем поглинає велику частку ресурсів всієї системи; сприяє зростанню числа ієрархічних щаблів, що ускладнює рух інформаційних потоків, і, отже, прийняття рішень і дій в режимі реального часу. Відмінність мережевої організації як «рідкої» структури проявляється в пов'язаності та безперервній комунікації; горизонтальної організації – відсутності єдиного

центру, або поліцентричності; включеності, де кожен учасник мережі повинен постійно поновлювати та доводити свою доцільність; рівноправності; відносній відкритості входу – виходу; орієнтації на результат і високу ефективність; мутагенності – адаптивності до змін внутрішнього та зовнішнього середовища; здатності до самоорганізації та саморегуляції; низькій інформаційній опірності [3, с. 107]. Як бачимо, ієрархічна організація стійка, ригідна, контрольована, а мережева – нестабільна, самоорганізована, рівноправна.

Необхідно зазначити, що жодна з цих двох систем не є у цілому кращою чи гіршою. Вони виконують різні функції на різних щаблях розвитку та в різних ситуаціях. Мережевість – не панацея, а лише інструмент, який на даному етапі розвитку суспільства якнайкраще підходить для реорганізації управління та взаємодії.

На думку А. В. Назарчука мережева структура має ряд переваг: гнучкість; можливість встановлювати контакти завдяки прямим зв'язкам; здатність заповнювати проміжки та лакуни; гомогенна структура без центру та периферії; можливість включення нових членів; швидка мобілізація і поширення інформації. Не позбавлена мережа і недоліків, які є продовженням її позитивних рис: безструктурність, варіативність, неможливість контролю, відсутність особистої відповідальності тощо. Ігнорування мережевої побудови значно звужує можливості системи до розвитку; наприклад, відмова у свій час СРСР від самостійних досліджень у сфері інформаційних технологій, які поступово переходили на принцип мережевої побудови, призвела до значного відставання при більш високих стартових позиціях. Отже, сплеск інтересу до мереж зумовлений об'єктивним розвитком суспільства. Ця зміна проявляється і в Україні: наприклад, активне становлення громадянського суспільства є проявом еволюційного руху соціальної структури у бік деієрархізованості. Перехід багатьох функцій від держави до недержавних організацій (наприклад, освіти) – наочний приклад деконструкції ієрархічності, який проявляється у формуванні мережевих організацій.

Дослідник А. Олескін називає такі ознаки мережевої організації: децентралізація, активне співробітництво з агентами поза формальними рамками організації, подолання рамок вузьких спеціальностей і професійних ролей, часткове зняття також кордонів між формальними діловими і неформальними людськими відносинами, «менеджмент без контролю», нова роль неформальних відносин, спонтанне виникнення соціальних мереж [4, с. 347]. Усі ці характеристики вказують на зміни, що відбуваються в мережевій організації порівняно з ієрархічною. Такого роду об'єднання є часткою загального тренду. Горизонтальна організація такого типу водночас використовує загальну тенденцію та формує її.

Отже, сучасний світ загалом та Україна зокрема переживають важливі процеси перебудови його основоположних структур, що виражаються у різних сферах суспільного життя, таких як економічна (формування нової системи управління та виробництва), культурна (поширення маргінальних практик), соціальна (знищення традиційних спільнот і формування нових, заснованих на позатериторіальних принципах), політична (перетворення

політичних партій на іміджеві проекти), міжособистісної комунікації (популярність віртуальних соціальних мереж) тощо. Виклики, перед якими постає людство, вимагають вчасної та адекватної реакції як окремої людини, так і суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Карпа Фритьоф. Скрытые связи [Электронный ресурс] / Фритьоф Карпа. – Режим доступа : <http://www.e-reading.ws/book.php?book=91865> (11.04.14). – Загл. с экрана.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество [Текст] / Бауман З. – М., Логос, 2005. – 390 с.
3. Коробейникова Л.А. и др. Сетевые структуры в условиях глобализации [Текст] / Коробейникова Л.А., Гиль А.Ю. // Известия ТПУ. – 2010. – № 6. – С. 105–109.
4. Олескин А.В. Биополитика. Политический потенциал современной биологии [Текст] / Олескин А.В. – М., Научный мир, 2007. – Второе издание, переработанное и дополненное. – 508 с.

Панчук І.М.

студентка,

Науковий керівник: Зінько І.Ю.

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри правознавства,

Інститут історії, етнології і права

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Розбудови правової держави та громадянського суспільства в Україні передбачають формування нового, вищого рівня правосвідомості та правової культури населення. Підвищення рівня правових знань, його правосвідомості та правової культури суспільства можливі лише за умов професійно організованого правового виховання та правової освіти у процесі навчання.

Метою статті є аналіз основних цілей та завдань правового виховання в процесі навчання учнів у загальноосвітній школі.

Ступінь наукової розробки даної теми є доволі значним. Варто назвати праці таких авторів, як Б. Андрусишин, А. Гуз [1], Р. Євтушенко [7]. Зокрема Б. Андрусишин, А. Гуз у своїх роботах розглядають питання організації навчального процесу з правознавства у сучасній загальноосвітній школі. Автори висвітлюють форми організації навчання, методи та етапи навчання учнів правознавства в школі. Значна увага приділена правовому вихованню учнів у процесі навчання. У роботах Р. Євтушенко висвітлюється розвиток правової освіти як необхідної умови побудови правової держави.

Найважливішим завданням сучасної української школи є формування в особі сьогоденних школярів майбутнього нації, виховання свідомих, відповідальних людей, справжніх громадян своєї держави [1, с. 162–163].

Для чіткого розуміння поняття «правове виховання». У педагогічній науці поняття «правове виховання» визначається як виховна діяльність закладу освіти, сім'ї, правоохоронних органів, спрямована на формування в молоді правової свідомості, навичок і звичок законослухняності [4]. Інше тлумачення «правового виховання» наводиться з юридичної точки зору. «Правове виховання» – соціально-правова та педагогічна допомога особі, передусім молодій, у формуванні правової свідомості та правової культури, вихованні почуття людської гідності, розумінні соціальної цінності права, а також найгуманніший спосіб профілактики правопорушень, подолання явищ і наслідків правового нігілізму [7, с. 20].

Міністерством освіти і науки прийнята державна «Національна програма правової освіти населення України», яка гарантує кожному право на правове виховання, поєднуючи його із загальною середньою і професійною освітою, естетичним, економічним, політичним, вихованням. Програма передбачає завдання щодо обов'язкового правового виховання населення визначаючи його як процес, що здійснюється у кілька етапів [5]. Одним із яких є загальноосвітній етап, що поділяється на три рівні: початковий, середній і старший. Цей етап надзвичайно важливий у формуванні правової особистості, оскільки саме у шкільному віці в дитини закладаються правові та моральні принципи життя та взаємодії з соціумом.

В сучасній правовій українській державі потреба активізації правового виховання молоді зумовлена такими факторами:

– розбудова правової держави в Україні супроводжується інтенсивним творенням її правової бази, що потребує своєчасного інформування людей про нові правові акти;

– останнім часом сфера правового регулювання поширилася на підлітків з одинадцятирічного віку (створення Служби у справах неповнолітніх, кримінальної міліції у справах неповнолітніх, спеціальних судів для неповнолітніх), що вимагає відповідної правової компетенції неповнолітніх до досягнення цього віку;

– девальвація моральних та загальнолюдських цінностей, зниження життєвого рівня населення спричиняють поширення кримінальних зразків поведінки, які проникають у молодіжне середовище;

– необхідність подолання правового нігілізму серед усіх верств населення, зокрема серед учнівської молоді [4].

Головна мета правового виховання – зацікавити учнів у здобутті правових знань; озброїти їх уміннями діяти в життєвих ситуаціях, дотримуючись правомірної поведінки.

Досягнення поставленої мети можливе лише при умові виконання наступних завдань: 1) ознайомлення учнів із правовими нормами і юридичною системою, роллю права у житті суспільства; 2) прищеплення інтересу до права та мотивування його застосування; 3) забезпечення практичного розуміння права та вміння застосовувати здобуті знання на

практиці; 4) сприяння вихованню правової культури і становленню активної громадської позиції; 5) формування навичок правомірної поведінки, впевненості в необхідності суворого дотримання законів, непримиренності до антиправової поведінки [1, с. 163–164].

Виконуючи, визначені завдання в школах введений обов'язковий курс «Основи правознавства» та гурткова робота, які сприяють вихованню у школярів поваги до права правових основ суспільства. Їх завданням є розвиток умінь і навичок; усвідомлення дітьми цінностей і принципів правомірної поведінки; структури правової системи, що досягаються за допомогою систематичного навчання і виховання із застосуванням інтерактивних методик.

Правомірна поведінка особи можлива лише після активного впливу правового виховання та характеризується певною особливістю вирішення правовиховних завдань. Велике значення має підготовка та рівень засвоєння особою правових знань. Також важливу роль відіграє внутрішнє бажання підлітка до засвоєння правових знань та співвідношення своїх вчинків з нормами права.

Правове виховання ефективне лише тоді, коли чітко визначені принципи гуманності, систематичності, послідовності здобуття правових знань, наявні практичний зв'язок права з реальним життям учнів (ситуативне навчання); органічна єдність правового та морального виховання; висока кваліфікація педагогічно-виховних кадрів.

Важливу роль у правовому вихованні відіграє і джерело, з якого підлітки одержують інформацію про право і суспільні зв'язки. Від якості інформації значною мірою залежить поведінка підлітків та формування їхньої правової свідомості.

З метою реалізації державної «Національної програми правової освіти населення» розроблені обласні програми правової освіти населення.

Так, за рішенням Вінницької міської ради «Про хід виконання Програми правової освіти та надання безоплатної правової допомоги населенню м. Вінниці у 2014 р.» [2] щорічно колективи закладів освіти долучаються до Всеукраїнського тижня права, в рамках якого проводяться: Всеукраїнський урок «Права людини» з нагоди проголошення Загальної декларації прав людини»; конкурси малюнків, плакатів, фотоконкурси; квести «Мої права і мої обов'язки»; конкурс-есе «Мої права і мої обов'язки», конкурс творів «З історії прав людини», конкурс творів-роздумів «Знаю свої права – виконую свої обов'язки»; тематичні години спілкування: «Конвенція ООН про права дитини», «Аспекти кримінальної відповідальності неповнолітніх», «Обов'язки неповнолітніх під час адміністративного затримання та допиту»; ігрові програми «В країні прав дитини», «Маю право на права», ділова гра «Правопорушення та злочини» та ін.

Отже, правове виховання не ставить перед собою мети озброїти їх досконалим і повним знанням чинного законодавства. Мету правового виховання можна вважати досягнутою, якщо учні здобули правові знання, та озброєні уміньми правомірної поведінки, дотримуються основних принципів законодавства і керуються ними у своєму житті.

Список використаних джерел:

1. Андрусішин Б.І. Методика викладання шкільного курсу «Основи правознавства» / Б.І. Андрусішин, А.М. Гуз – К. : Знання, 2008. – 301 с.
2. Вінницька міська рада Рішення «Про хід виконання Програми правової освіти та надання безоплатної правової допомоги населенню м. Вінниці у 2014 р.» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.vmr.gov.ua/>.
3. Мета, необхідність та ефективність правового виховання – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://obolon.kievcity.gov.ua/content/meta-neobhidnist-ta-efektyvnist-pravovogo-vyhovannya.html>.
4. Психологія та педагогіка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://subject.com.ua/psychology/psyho_pedagog/113.html.
5. Національна програма правової освіти населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.
6. Обласна програма правової освіти у Вінницькій області на 2010–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vinrada.gov.ua/perelik_dovgostrokovih_program.htm.
7. Євтушенко Р. Розвиток правової освіти – необхідна умова побудови правової держави / Р. Євтушенко // Історія України. – 2003. – № 9. – С. 18–25.

Свиной О.М.*студентка,**Науковий керівник: Козаченко А.І.**кандидат юридичних наук, доцент,**Полтавський юридичний інститут**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого***ДОГОВІР ПОЗИКИ ЗА ЛИТОВСЬКИМ СТАТУТОМ 1566 РОКУ**

Дослідження історії становлення та розвитку цивільного законодавства на українських землях займає важливе місце серед проблем цивільного права, тому виникає потреба вивчення історичного процесу формування інституту договору у вітчизняному праві. Аналіз другої редакції Литовського статуту 1566 року дозволяє сформулювати досить повне уявлення про розвиток цивільно-правових норм, що врегульовували відносини у сфері зобов'язання.

З огляду на те, що одним із завдань статуту було вдосконалення законодавства щодо забезпечення зобов'язань, за умов розвитку торгівлі, виробництва та кредитно-грошових відносин після входження українських земель до князівства, особлива увага з-поміж інших інститутів галузі цивільного права відводилась нормам, що регулюють особливості та порядок укладення договорів. Тому XVII розділ під назвою «Про записи та продаж» був присвячений регулюванню відносин з приводу укладання та виконання найпоширеніших договорів.

Перш за все, слід назвати відмінну особливість зобов'язального права у Великому князівстві Литовському, а це неоднакова правосуб'єктність сторін договору, яка полягала в тому, що можливості укласти ті чи інші договори залежала від віку, статі та станової приналежності учасника правовідносин.

Таким чином, панівний шляхетський стан користувався повною правоздатністю, тоді як залежне населення перебувало на безправному становищі.

Проте Литовський статут обмежував не лише права селян та міщан, а й, у деякій мірі, правосуб'єктність шляхти. Як згадується в одному з положень цього правового джерела про те, що вислужену нерухомість можна відчужити лише за наявності згоди на те держави.

Значну увагу було приділено інституту договору позики, що зумовлено активним розвитком торгівлі. Даний правочин регулювався переважно нормами звичаєвого права.

За загальним правилом на українських землях, що знаходилися під владою Литви, договір позики укладались в усній формі. Проте у документі визначено випадки, коли закон встановлював обов'язкову письмову форму. Так, за перевищення суми боргу в розмірі 10 кіп грошей договір позики мав обов'язково укладатись у письмовій формі (арт. 25, розд. VII). До того ж закон встановлював додаткову вимогу про необхідність видачі розписки боржником кредитору. Проте, якщо розписка не була складена, кредитор за умови принесення відповідної присяги мав право отримати від боржника не більше 10 кіп грошей (арт. 26, розд. VII). Також передбачалось, у випадках визначених кодексом, укладання угоди в присутності свідків.

Литовський статут 1566 року розкриває зміст та порядок проведення процедур стягнення боргів на підставі договору, зокрема з маєтку за наявності декількох кредиторів. За таких умов, якщо власність на майно боржника дозволяла здійснити виплату заборгованостей, то маєток підлягав продажу, а виручені кошти розподілялися між кредиторами для задоволення власних інтересів (арт. 12, розд. VII).

Цікавою є процедура стягнення боргів за рахунок нерухомого майна боржника, яка мала два види: традиція та ексдивізія. Під традицією слід розуміти процес, за яким нерухоме майно платоспроможного боржника переходило у тимчасове користування кредиторів, і що встановлювалося винятково на підставі рішень суду. Традиція могла бути строковою та безстроковою. Ексдивізія полягала у розподілі нерухомості боржника між кредиторами.

Видатний український вчений історик права М. Василенко у своїй праці «Як скасовано Литовський статут» (1926 р.) відзначав: «Традиція та ексдивізія, як способи правити борги, відповідали загальному характеру Литовського статуту, кодексу цілком середньовічного, феодального, що охороняв шляхетське землеволодіння, не даючи йому виходити з рук власників». Такі способи стягнення боргів захищали право феодальної земельної власності та гальмували розвиток економіки на українських землях у XVI–XIX ст.

Отже, друга редакція Литовського статуту 1566 р. забезпечила високо-розвинуте, як для тогочасних умов, правове регулювання договірних зобов'язань, зокрема, і договору позики, відкрила нові шляхи розвитку, адаптувала їх до тогочасних соціально-економічних умов, закріпила жорсткіші вимоги щодо форм договорів. Недоліками документа було те, що він передбачав становий характер правосуб'єктності учасників цивільно-правових відносин і відстоював інтереси шляхетського землеволодіння, відповідаючи вимогам тогочасного феодального ладу.

Список використаних джерел:

1. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. – Т. 1 / За ред. Р.О. Стефанчука, М.О. Стефанчука. – К., 2009. – С. 244.
2. Статути Великого князівства Литовського : У 3 т. – Т. 2. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса, 2003. – С. 350.
3. Статути Великого князівства Литовського : У 3 т. – Т. 3. Статут Великого князівства Литовського 1688 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса, 2004. – С. 446.
4. Бедрій М. Становлення та розвиток інституту права власності за Литовськими статутами / Правова система, громадське суспільство та держава. – Львів, 2007. – С. 36.
5. Блажівська О. Загальні положення зобов'язального права за Литовськими статутами / Вісник прокуратури. – 2014. – № 2 (152). – С. 94–103.
6. Василенко М. Як скасовано Литовського Статута (з історії кодифікації західно-руського та українського права) / Вибрані твори : У 3 т. – Т. 2 : Юридичні праці. – К., 2006. – С. 299.
7. Майкут Х. Інститут забезпечення зобов'язань на українських землях за Литовськими статутами / Часопис Київського університету права. – 2009. – № 3. – С. 68.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Андрієвська О.В.

аспірант,

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

Національної академії наук України

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ: ДО ПОНЯТТЯ КАТЕГОРІЇ

Актуальність теми дослідження обумовлена встановленням статтею 3 Конституції України положенням про визнання прав та свобод людини та їх гарантій змістом та спрямованістю діяльності держави, що в свою чергу викликає необхідність встановлення балансу інтересів особи та держави, за умови найбільш оптимального забезпечення прав та свобод людини і громадянина, гарантованих міжнародно-правовими актами та нормами чинного законодавства України. Між тим, визнання людини найвищою соціальною цінністю та встановлення принципу пріоритетності прав та свобод людини і громадянина інтересам держави може зумовити, як обґрунтовують спеціалісти, виникнення певних конфліктів між інтересами окремої особи та органів державної влади, місцевого самоврядування при реалізації державно-владних функцій. Важливим чинником вирішення вищезазначеної проблеми є, зокрема, розвиток інституту конституційно-правових обмежень прав та свобод людини і громадянина.

Однією з установчих підстав для вказаних обмежень є положення, встановлене статтею 64 Конституції України, відповідно до якого обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина не допустимі, крім випадків, передбачених самим Основним Законом.

На сьогоднішній день названий інститут, не дивлячись на певний інтерес науковців до вказаної проблематики, є малодослідженим, внаслідок чого закріплені конституційні права і свободи людини не можуть бути захищені належним чином.

Окремі аспекти інституту конституційно-правових обмежень досліджували, зокрема, такі українські вчені як: Я. Колінко, А. Колодій, П. Рабінович, В. Погорілко, О. Савченко, А. Стрекалов, О. Скрипнюк, Ю. Тодика, а також зарубіжні вчені, зокрема О. Должиков, О. Малько, О. Черданцев. І все ж значна кількість відповідних проблем, зокрема встановлення нормативно-правового визначення, ще потребує ретельного дослідження в сучасній юридичній науці, у якій можна виокремити дві концепції визначення поняття конституційно-правових обмежень.

Згідно першої концепції обмеження прав і свобод людини і громадянина (в тому числі і конституційно-правових) розуміються як звуження обсягу наданих особі правомочностей, тобто як неможливість їх реалізації, зумовлена

певними обставинами. Конституційний суд України в рішенні від 11.10.2005 № 8-рп/2005 (справа № 1-21/2005) зазначає, що звуженням обсягу прав і свобод є зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірювальних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики.

В спеціальній літературі, наприклад, обмеження прав і свобод людини визначаються як:

1) режим тимчасового загального або конкретно-індивідуального призупинення чи звуження обсягу визначених і гарантованих Основним Законом прав і свобод в інтересах забезпечення прав інших людей, а також забезпечення національної безпеки і оборони України (О. В. Скрипнюк) [1, с. 8];

2) звуження обсягу прав та свобод за рахунок збільшення об'єму обов'язків, яке встановлюється та застосовується на підставі закону уповноваженими на це особами та у певному порядку (І. Ю. Філіпп) [2, с. 12].

У спеціальному дисертаційному дослідженні, здійсненому українським вченим-конституціоналістом, обмеження прав і свобод людини і громадянина визначається як правомірне, цілеспрямоване кількісне та (або) якісне применшення у процесі право реалізації тих можливих моделей поведінки (правомочностей), які складають основне право (свободу) особи, з боку інших осіб (А. Є. Стрекалов) [3, с. 6]. Дійсно, при визначенні поняття конституційно-правових обмежень має враховуватись сам факт звуження правомочностей, однак він характеризує їх досить однобічно, не розкриваючи при цьому їх суті в повній мірі.

Інша концепція підходить до розуміння поняття правових обмежень як діяльності держави, пов'язаної із встановленням меж для здійснення особою своїх прав, розуміючи під правовими обмеженнями, наприклад, зумовлену природними, соціальними і духовними причинами система правових засобів, що визначають носія, сферу нормативного змісту і порядок реалізації основних прав і свобод людини і громадянина, яка допустима лише в межах відповідності до формальних і матеріальних критеріїв (Ладиченко В. В) [4, с. 23].

В зарубіжній літературі, зокрема, під обмеженням права розуміється повна заборона певного права, що зумовлена різного роду об'єктивними та суб'єктивними обставинами (І. Д. Ягофорова) [5, с. 78]. Існує також думка, що обмеження прав є зумовленою природними, соціальними і духовними причинами системою конституційно-правових засобів, що визначають носія, сферу нормативного змісту й порядок реалізації основних прав та свобод людини і громадянина, що допускаються лише у випадку відповідності формальним і матеріальним критеріям (О. В. Должиков) [6, с. 14].

Межі встановлення правомірного втручання держави у сферу прав людини, є важливим критерієм для розроблення механізму юридичної захищеності особи в державі, обов'язковим елементом при визначенні поняття конституційно-правових обмежень, хоча не вичерпує сутності самого поняття.

Вищезазначені підходи щодо визначення конституційно-правових обмежень прав та свобод людини і громадянина розкривають їх зміст лише з певної сторони, однак, на нашу думку, не розкривають цю категорію всебічно.

Обов'язковим критерієм для визначення поняття конституційно-правових обмежень є доцільність порівняння їх із інститутом заборони, визначальною ознакою якого є обов'язок особи утримуватись від вчинення заборонених державою певних дій. В науці під заборонаю розуміють вимогу утриматись від певного варіанта негативної поведінки, яка визнається Основним Законом як правопорушення. Тобто основною особливістю заборони є юридично-встановлена неможливість певної поведінки людини, при умові фактичної допустимості такої поведінки. При цьому, одним із головних елементів інституту заборони є забороняючі норми, які в науці конституційного права розуміються як обов'язки суб'єктів конституційного права щодо категоричної необхідності утриматися від певних дій (В. Ф. Погорілко) [7, с. 303].

Зокрема, в російській літературі зазначається, що обмеження завжди є результатом заборони, однак, на відміну від останніх, обмеження спрямоване не на повне «витіснення» суспільних відносин, а на утримання їх у певних чітко визначених межах (Ф. М. Фатккулін) [8, с. 119].

На відміну від заборони, вказаним обмеженням є неможливість певної поведінки людини та громадянина, закріплена не лише за допомогою правових норм, а й фактично існуючої, за будь-яких умов, яка в свою чергу свідчить про неможливість його порушення. Тобто заборона стримує вчинення дій, заборонених законом, а обмеження стримує заборонену законом протиправну поведінку, результатом якої є вчинення незаконних дій.

Таким чином, при визначенні поняття конституційно-правових обмежень обов'язково слід враховувати факт необхідності звуження обсягу встановлених міжнародно-правовими актами та Конституцією України прав та свобод людини і громадянина виключено у разі забезпечення прав інших людей, а також національної безпеки і оборони України та за умови встановлених державою чітких меж втручання для забезпечення оптимального захисту гарантованих та охоронюваних прав та свобод людини і громадянина.

Список використаних джерел:

1. Скрипнюк О.В. Конституційно-правове регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні / О.В. Скрипнюк // Публічне право. – 2011. – № 3. – С. 5–11.
2. І.Ю. Філіпп Правове регулювання обмеження прав суб'єктів трудових правовідносин : автореф. дис. канд. юрид. наук. : 12.00.05 / І.Ю. Філіпп ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2012. – 40 с.
3. Стрекалов А.Є. Обмеження основних прав і свобод людини і громадянина як інститут конституційного права України : автореф. дис. канд. юрид. наук. : 12.00.02 / А.Є. Стрекалов ; Харк. нац. ун-т внут. справ. – Х., 2010. – 20 с.
4. Ладиченко В.В. Правовий статус особи і обмеження основних прав / В.В. Ладиченко // Держава і право : зб. наук. пр. – К. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, - 2006. – Вип. 33. – С. 17–24.
5. Ягофорова И.Д. Право как мера свободы : дис. канд. юрид. наук. : 12.00.01 / И.Д. Ягофорова ; Уральская государственная юридическая академия. – Екатеринбург. – 2004. – 206 с.
6. Должиков А.В. Конституционные критерии допустимости ограничения основных прав человека и гражданина в Российской Федерации : автореф. дис. канд. юрид. наук. : 12.00.02 / А.В. Должиков ; Тюменский государственный университет – Тюмень, 2003 – 22 с.

7. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Академічний курс : Підруч. у 2 т. – Т. 1 / За ред. В.Ф. Погорілка. – К. : ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2006. – 544 с.

8. Фаткуллин Ф.Н. Проблемы теории государства и права : курс лекций / Ф.Н. Фаткуллин : Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1987. – 336 с.

Коркоділова Т.Г

студентка,

Запорізький національний університет

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОКУРАТУРИ ЯК ОРГАНУ ОБВИНУВАЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Потреба в створенні прокуратури виникла ще с давнини, особливо гостро поставало це питання в період перетворень в державному і суспільному устрої. Прокуратура завжди розглядалась, як ефективний елемент в механізмі забезпечення законності в процесі розвитку різних сфер діяльності держави. До сучасного розуміння функціонування органів прокуратури ми прийшли не так давно. В стародавні часи прокуратура була наділена такими функціями як : управління майном, землею, збирання податків, боролась зі зловживаннями відступників, вихідцями із соціального прошарку вершників та інше.

Дослідження становлення і розвитку органів прокуратури займалися такі науковці як: І. В. Арістова, О. М. Бандурка, Б. Т. Білоус, І. П. Голосніченко, Ю.Ф. Кравченко, А. В. Лапкін, В. В. Сухонос, Є. М. Попович, О. П. Рябченко, М. І. Хавронюк, М. К. Якимчук, Х. П. Ярмакі та ін.

На думку Лапкіна А. В період зародження перших прообразів прокуратури розпочинається з давнини і закінчується у 1302 році. У римі з'являється термін «ргосиго» – піклуюся, забезпечую. Прокураторами спершу називали управителів маєтків, ними були улюблені раби імператора, а потім римських намісників провінцій [1, с. 12].

Вперше назва цієї посади зустрічається в документах, що розповідають про події II–I ст. до н. е. У Римській імперії Рутилій Руф Публій (154–74 рр. до н. е.) був відомим юристом, державним діячем, філософом, стоїком. Імператор призначив його прокуратором Азії – тодішньої провінції Риму. На цій посаді Публій активно боровся зі зловживаннями відступників, вихідцями із соціального прошарку вершників та інше [2, с. 8].

В той час Шумський П. В зазначає, що в цей період існувала посада прокурора, як державного службовця, що мав чин, запроваджувалась вона із введенням Августської Конституції. Це був, власне, слуга імператора з представницькою владою, і особливу роль вони відігравали при зборі податків, управлінні імператорським маєтком тощо [3, с. 21].

Наступний період характеризувався виникненням і поширенням прокуратури у країнах Європи з 1302 р. до 1722 р. У Франції Ордонансами короля Філіпа IV від 25.03.1302 р., засновується прокуратура, як орган

представництва інтересів монарха. Прокурори називалися «людьми короля» і забезпечували участь у судових процесах, кримінальне переслідування і стягнення судових зборів. Посаду королівського прокурора можна було купувати і передавати у спадщину [1, с. 12].

Дореволюційний період прокуратури Російської імперії починається з 1722 р. до 1917 р. Петро I Указом від 12 січня 1722 р. заснував прокуратуру Російсько імперії. Генерал-прокурор був визначений «оком государевим» і «стряпчим про справи держави» і підпорядковувався імператору [4, с. 18].

Прокуратура доби Гетьманату і Директорії була характерна для 1917р. до 1922 р. Після падіння в лютому 1917 року російської монархії в Україні було здійснено спробу створити власну державність з усіма її атрибутами, зокрема й прокуратурою. Хоча прокуратура створювалася при судах, вона і в Українській Народній Республіці була автономним державним інститутом, який виконував тільки йому властиві функції. У листопаді 1917 року Центральна рада Третім універсалом проголосила Українську Народну Республіку. Згодом, 4 січня 1918 року, було схвалено закон «Про урядження прокурорського нагляду на Україні», що стало продовженням уже розпочатої роботи зі створення структур прокурорського нагляду УНР.

Передостаннім етапом розвитку прокуратури до становлення незалежності на Україні є Радянський період історії прокуратури з 1917 р. до 1991 р. Після Жовтневого перевороту 1917 р. прокуратуру ліквідували за Декретом № 1 «Про суд». Згідно з Положенням «Про прокурорський нагляд» від 28 червня 1922 р. було утворено державну прокуратуру УСРР, яка увійшла до складу Міністерства юстиції.

Наступний останній етап розпочинається з 1991 року та триває до сьогодні. На підставі Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 система органів прокуратури Української РСР була виведена із підпорядкування прокуратури СРСР. Україна першою серед республік колишнього СРСР 05.11.1991 прийняла ЗУ «Про прокуратуру», дата введення в дію якого – 1 грудня [1, с. 13].

Враховуючи зазначене, незважаючи на процес реформування прокуратури на демократичних засадах, його основної мети – трансформації органу з карального у правозахисний – ще не досягнуто. Структура, завдання та функції органів прокуратури хоча й зазнали певних еволюційних змін, ще не повною мірою відповідають сучасним тенденціям державотворення в Україні. Адже досі існує потреба визначення шляхів адаптації цього інституту до міжнародно-правових стандартів, зокрема рекомендацій Ради Європи [5, с. 12].

Вважається, що з прийняттям нового ЗУ «Про прокуратуру», розпочнеться новий етап розвитку прокуратури в Україні. Так як цей закон, суттєво змінює не тільки організаційні елементи діяльності прокуратури, а й структуру органів. Тому, ймовірно, що ці зміни будуть достатньо впливовим рушієм, для підвищення професійних показників діяльності органів прокуратури, а також зможуть покращити ефективність функціонування даного органу.

Список використаних джерел:

1. Лапкін А.В. Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. у схемах / А.В. Лапкін. – Х. : Право, 2013. – 136 с.
2. Сухонос В.В. Прокуратура в системі державних органів України : теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку : монографія. В.В Сухонос. – К. : Право, 2008. – 448 с.
3. Шумський П.В.. Прокуратура України: навчальний посібник [для студентів юрид. вузів та факультетів]. – К. : Вентурі, 1998. – 336 с.
4. Смирнов А.Ф. Прокуратура та проблеми управління / А.Ф. Смирнов. – М. : Кримінологічна Асоціація, 1997. – 149 с.
5. Литвак О.М. Функції прокуратури України / О.М. Литвак, П.В. Шумський. – Хмельницький : Хмельницький інститут регіонального управління та права, 1998. – 392 с.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Іваніщев П.О.

студент факультету «Міжнародні відносини»,

Науковий керівник: Мушак Н.Б.

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства,

Київський університет права

Національної академії наук України

ПЕРЕВАГИ РОЗГЛЯДУ КОМЕРЦІЙНОГО СПОРУ АРБІТРАЖНИМ ІНСТИТУТОМ СТОКГОЛЬМСЬКОЇ ТОРГОВОЇ ПАЛАТИ

Майже у 90 % зовнішньоекономічних договорів, що укладаються між іноземними суб'єктами підприємництва, передбачають положення щодо передачі потенційних комерційних спорів між сторонами до арбітражних судів, що також може передбачати форму арбітражного застереження. У зв'язку з цим постає проблема вибору відповідних арбітражних судів та формулювання певних «критеріїв» щодо «довіри» спору арбітражним судам. Варто відзначити при цьому достатньо велику кількість діючих міжнародних арбітражних судів, серед яких чільне місце у міжнародній системі вирішення комерційних спорів займає Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольма (далі – АІ ТПС). Перед автором стоїть завдання щодо виокремлення окремих переваг даного арбітражного суду серед інших.

Дослідження переваг розгляду комерційних спорів АІ ТПС на сьогодні не відзначаються достатньою активністю, що серед вітчизняних дослідників може бути пов'язано із зосередженням більшої уваги на розгляді комерційних спорів Міжнародним арбітражним комерційним судом при Торгово-промисловій палаті України. Проте, все ж окремі аспекти висвітлення діяльності АІ ТПС щодо вирішення комерційних спорів можна віднайти у дослідженнях О. Зубкової, Ю. Корчев, В. Медведчука, І. Побірченка, І. Полякової, Ю. Цирфи.

Метою нашого дослідження є визначення окремих переваг розгляду комерційного спору Арбітражним інститутом Торгової палати Стокгольма.

На сьогодні однією із найбільш суттєвих переваг розгляду комерційного спору АІ ТПС є інститут надзвичайного арбітра, що був нещодавно запроваджений ТПС. Як відзначає Ю. Корчев, надзвичайний арбітраж – це альтернатива традиційному методу клопотання забезпечувальних заходів в національному суді держави відповідача, що часто чи занадто довго чи неефективно [6]. Наразі вказаний інститут також передбачений Регламентами Міжнародної торгової палати (далі – МТП), Центру арбітражу та посередництва Торгових палат Швейцарії, Китайської міжнародної торгово-економічної арбітражної комісії тощо. Натомість, Регламент Міжнародного

арбітражного комерційного суду при Торгово-промисловій палаті України взагалі не передбачає такої процедури як надзвичайний арбітраж [3].

Регламент АІ ТПС передбачає, що будь-яка зі сторін спору, що потребує вжиття термінових охоронних або забезпечувальних заходів, що не можуть бути відкладені до завершення формування складу арбітражного суду, може подати клопотання про вжиття таких заходів. На практиці клопотання про надзвичайні забезпечувальні заходи, зазвичай, подається позивачем разом з повідомленням про арбітраж [1].

Клопотання про призначення надзвичайного арбітра повинно включати: 1) зазначення найменування, адреси, телефонні та факсимільних номерів, а також адреси електронної пошти сторін та їх представників; 2) виклад надзвичайних заходів, які просить вжити сторона; 3) викладення обставин спору, що став причиною такого клопотання; 4) причини, з яких заявник потребує вжиття термінових забезпечувальних або охоронних заходів, що не можуть чекати формування складу арбітражного суду; 5) всі угоди, що стосуються розгляду, та, зокрема, арбітражну угоду; 6) всі угоди стосовно місця арбітражу, норм права, що застосовуються, та мови арбітражу; 7) докази сплати витрат з проведення надзвичайної процедури [5, с. 184].

У Регламенті АІ ТПС зазначено, що Правління приймає всі заходи, щоб надзвичайний арбітр був призначений протягом 24 годин з моменту отримання клопотання про призначення надзвичайного арбітра [1]. У свою чергу, Регламент МТП передбачає, що президент МТП має призначити надзвичайного арбітра протягом двох днів з дня отримання клопотання секретаріатом [2].

Регламентом МТП передбачено також, що рішення про призначення надзвичайного арбітра повинно бути прийняте протягом 15 днів з дня, коли воно було передано до надзвичайного арбітра. Регламентом АІ ТПС же цей строк визначений у 5 днів.

Щодо проведення процедури за участю надзвичайного арбітра переваги АІ ТПС також мають й фінансовий характер. Так, Регламентом визначаються витрати на проведення надзвичайної процедури включають: гонорар надзвичайного арбітра в розмірі 12000 євро і збір за подання клопотання в розмірі 3000 євро [1]. Тоді як Регламент МТП передбачає, що заявник має сплатити суму у розмірі 40000 доларів США, яка складається з 10000 доларів США на адміністративні витрати МТП та 30000 доларів США на гонорар надзвичайного арбітра та його витрати [2].

Наступною важливою перевагою розгляду комерційного спору є наявність Правил скороченої арбітражної процедури. У цьому випадку спір розглядається не за Регламентом АІ ТПС, а за відповідними Правилами прискореної процедури. Суттєві відмінності Правил поряд із АІ ТПС полягають у тому, що для розгляду спору призначається одноосібний арбітр; строк подання заяви не може перевищувати 10 днів, якщо інше не погоджено між сторонами; строк винесення рішення – 3 місяці з моменту передачі справи до арбітра; арбітр може винести рішення без деталізації мотивів, якщо сторони не мали вимогу щодо вказівки на мотиви; нижчі витрати сторін спору [8].

Окрім Регламенту АІ ТПС та Правил скороченої арбітражної процедури, ТПС розробив також Регламент процедури посередництва (медіації), що передбачає можливість швидко та ефективно вирішити спір між сторонами. Медіація будується на мирному вирішенні спору за допомогою посередника. Медіаційна сесія, як правило, займає 1–2 дні та передбачає активну участь сторін у цій процедурі. При цьому сторони спору можуть у будь-який час припинити медіацію та перейти до арбітражного розгляду. Мирова угода за рахунок можливості призначення медіатора арбітром може бути трансформована у форму арбітражного рішення, що виконуються у переважній більшості держав світу [8].

З 1.01.2015 року набули чинності затверджені ТПС Процедури з адміністрування справ відповідно до Регламенту ЮНСІТРАЛ, серед яких визначаються функції ТПС: призначення арбітрів, рішення по відводам арбітрів, визначення арбітражних витрат та їх адміністрування.

На наше переконання, дуже важливою перевагою АІ ТПС поряд із іншими міжнародними арбітражними судами є багатонаціональний склад Правління АІ ТПС (складається з 14 членів – шведських та іноземних громадян). Як відзначає Ю. Цирфа, багатонаціональний склад Правління забезпечує відповідність практики ТПС найкращим міжнародним стандартам, а також призначення найкомпетентніших арбітрів у кожній справі. Багатонаціональні принципи формування складу АІ ТПС й вільний вибір арбітрів сторонами (до речі, це стосується й України) забезпечує дотримання вимог незалежності та неупередженості під час розгляду спорів, що знижує майже до нульової позначки рівень корупції у міжнародних арбітражах і забезпечує надзвичайну затребуваність останніх [7].

Ще однією немало важливою перевагою розгляду комерційного спору АІ ТПС є передбаченість витрат сторін. На відміну від інших арбітражних судів, де гонорари арбітрів обчислюються залежно від погодинної їх праці, гонорар арбітрів АІ ТПС калькулюється відповідно до шкали, виходячи із ціни позову. Таким чином, сторони можуть самі розрахувати вартість понесених ними на арбітражний розгляд витрат.

Отже, основними перевагами розгляду комерційного спору Арбітражним інститутом Торгової палати м. Стокгольма є широкий спектр можливостей для сторін щодо розв'язання спору: надзвичайний арбітраж (вжиття термінових охоронних або забезпечувальних заходів), скорочена процедура розгляду спору відповідно до Правил такої процедури, медіаційна процедура вирішення спору за допомогою посередника, що відзначається швидкістю (декілька днів) та меншою витратністю. Окрім цього, серед суттєвих переваг Арбітражного інституту багатонаціональний склад його Правління, що є важливою запорукою неупередженого та об'єктивного розгляду спору, а також передбачуваність витрат сторін, які можуть самі визначити їх вартість у зв'язку із наявністю фіксованих сум.

Список використаних джерел:

1. Арбітражний регламент Арбітражного інституту Торгової палати м. Стокгольма від 01.01.2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sccinstitute.com/media/40121/arbitrationrules_ru_webbversion.pdf.
2. Арбітражний регламент Міжнародної торговельної палати від 01.01.1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/988_008.
3. Регламент Міжнародного арбітражного комерційного суду при Торгово-промисловій палаті України, затверджений Рішенням Президії Торгово-промислової палати України від 17.04.2007 року № 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ucci.org.ua/arb/icac/ru/rules.html>.
4. Власюк В. Стокгольмський арбітраж : проти чи за Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-energy.org/post/51611>.
5. Зубкова О.Г. Інститут надзвичайного арбітра в міжнародному комерційному арбітражі // Наше право. – 2013. – № 6. – С. 181–187.
6. Корчев Ю. Об исполнении чрезвычайных арбитражных решений на территории Украины // Юридическая практика. – 2015. – № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.integrites.com/ru/publication/890/http%3A//www.integrites.com/ru/publications>.
7. Цирфа Ю. Комерційний арбітраж. Що Київ, що Стокгольм – сили рівні // Віче. – 2010. – № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2097/>.
8. Офіційний сайт Арбітражного інституту Торгової палати м. Стокгольма : www.sccinstitute.com.
9. Селівон М.Ф. Міжнародний комерційний арбітраж в Україні : стан і перспективи розвитку // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 2. – С. 5–18.
10. Тимошук О. Надзвичайний арбітр : реальність чи міф? // Юридичний вісник України. – 2012. – № 47. – С. 34–37.

Кузьмінська О.М.

студентка,

Науковий керівник: Гачкевич А.О.

старший викладач,

Національний університет «Львівська політехніка»

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ FREEDOM HOUSE**

У даному науковому дослідженні розглядались організаційно-правові засади діяльності міжнародної неурядової організації Freedom House.

Згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 1296 (XIV) від 23 травня 1968 р. міжнародна неурядова організація (NGO) – це будь-яка міжнародна організація, яка не була заснованою на підставі міжурядової угоди. Основними ознаками NGO є: а) відсутність цілей отримання прибутку; б) визнання, принаймні, однією державою або наявність консультативного статусу при міжнародних міжурядових організаціях; в) отримання грошових коштів більш? ніж з однієї країни; г) здійснення діяльності щонайменше в двох державах; д) створення на основі установчого акта. До складу NGO не належать як члени суб'єкти міжнародного права [4, с. 291–292]. Варто зазначити, що і самі міжнародні неурядові організації не виступають

суб'єктами міжнародного права, проте, враховуючи їх значний внесок у розвиток сучасних міжнародних відносин і права, їх вплив на світові політичні процеси, деякі науковці визнають за ними статус суб'єктів міжнародного права із спеціальною правосуб'єктністю [3, с. 86].

Freedom House є незалежною організацією, яка сприяє поширенню свободи у світі. Заснована у 1941 р. Е. Рузвельт, В. Вілкі та іншими американськими суспільно-політичними діячами, занепокоєними численними загрозами для миру та демократії, Freedom House впродовж тривалого часу здійснює ефективну діяльність з захисту демократичних цінностей та вважається стійким опонентом диктатур [1, с. 20]. Організація діє на основі Статуту, в якому зазначено, що вона створена як центр і символ боротьби за свободу; здійснюватиме опір тоталітарним режимам; боротиметься за свободу в своїй країні та за кордоном; слугуватиме координаційним центром для філій, які можуть бути розташовані в будь-якій країні, для роз'яснення діяльності Freedom House у світі [6].

Freedom House співпрацює безпосередньо з активними громадянами у цілому світі для підтримки демократичних громадських ініціатив у суспільствах, де свобода перебуває під загрозою. Організація виконує функцію каталізатора змін шляхом поєднання аналізу, пропаганди та дії. Організація проводить тренінги та надає підтримку захисникам прав людини, громадським організаціям та журналістам в цілях здійснення системних змін у країнах з цілого світу через обміни, гранти і технічну допомогу.

Довірча рада Організації складається з бізнесменів та лідерів профспілок, колишніх високопосадовців, дослідників та журналістів, котрі розділяють позицію, що просування демократії та прав людини є життєво необхідним для інтересів США [2, с. 20]. На сьогоднішній день президентом Організації є Марк П. Лагон, виконавчий віце-президент – Даніель Калінгаерт [7].

Freedom House прагне заохотити відповідальних за вироблення державної політики у США, урядові та міжнародні інституції до здійснення політики, яка б сприяла розвитку демократії та прав людини у світі. Freedom House сприяв створенню світової демократичної спільноти, проводив активну кампанію за реформування Ради з прав людини при ООН [1, с. 20]. У 1947 р. Генеральна Асамблея ООН приймає Загальну декларацію з прав людини, яка була розроблена під керівництвом Почесної голови Freedom House Е. Рузвельт [7]. Також, Організація співпрацює з корпорацією Millenium Challenge з метою забезпечення відповідності високих стандартів у країнах, що отримують допомогу. З 2002 р. до 2004 р. Freedom House розширює глобальність своєї діяльності, відкриваючи представництва в Центральній Азії, Африці, на Близькому Сході та в Латинській Америці. Крім того, осередки Організації розташовані в Бельгії, Йорданії, Киргизстані, Мексиці та ін. [1, с. 20].

Значну критику серед аналітиків з огляду на діяльність Freedom House викликають джерела їх фінансування, оскільки саме вони ставлять під сумнів незалежний статус Організації. У 2006 р. бюджет Freedom House складав понад 11 млн. доларів, з яких – близько 9 були наданими федеральним урядом. Навіть після скорочення федеральних фондів у 2007 р. 80 % бюджету Freedom House фінансувалися за рахунок коштів федерального уряду [2, с. 97].

Згідно з фінансовим звітом за 2013 р., з 37 млн. доларів доходів і пожертвувань 32 млн. складають федеральні гранти [5].

Список використаних джерел:

1. Б'ючи на сполох – раунд 2 : на захист демократії в Україні Продовження звіту Freedom House Липень 2012 [Електронний ресурс] / Д. Креймер, Р. Нурик, О. Сушко, [та ін.] [Неофіційний переклад з англійської мови]. – С. 20. – 2012. // Freedom House. – Режим доступу : <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Ukraine%202012%20Ukrainian%20FINAL.pdf>.
2. Ілленко Д.В. Методологічні аспекти демократичного аудиту на прикладі «Freedom House» [Електронний ресурс] / Д.В. Ілленко // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології». – № 984. – 2011. – С. 95–102. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/9007/2/Illenko.pdf>.
3. Ільницька У. Особливості Міжнародно-правової суб'єктності неурядових організацій [Електронний ресурс] / Уляна Ільницька // Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку. – Випуск 24. – 2012. – С. 84–91. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38126/15-Ilnytska.pdf?sequence=1>.
4. Бекашев К.А. Международное публичное право [Текст] : учеб. для студ. вузов, обуч. по спец. 021100 «Юриспруденция» / ред. К.А. Бекашев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2003. – 640 с.
5. Погорельский А.В. Роль неправительственных организаций в реализации целей и задач внешней политики США [Електронний ресурс] / А.В. Погорельский // УДК 94 (7) / ФГБОУ ВПО «Воронежский государственный архитектурно-строительный университет», Воронеж, Россия. – Режим доступу : <http://www.science-education.ru/pdf/2015/1/607.pdf>.
6. Biography and History [Електронний ресурс] // Princeton University. Official site. – Режим доступу : <http://findingaids.princeton.edu/names/140725345>.
7. Our History [Електронний ресурс] // Freedom House. Official site. – Режим доступу : <https://freedomhouse.org/content/our-history#.VV9Jv0YeqSo>.

Михалко М.М.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СВОБОДА ВІРОСПОВІДАННЯ: РЕГУЛЮВАННЯ, ЗМІСТ І ОБМЕЖЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНОЇ ПРАКТИКИ

Свобода віросповідання (право на релігію) – це одне з фундаментальних прав людини. Це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів [1, ст. 18].

Дане право забезпечується як на національному, так і на наднаціональному рівні.

Щодо національного рівня, то найяскравішою ілюстрацією є норми конституцій. Якщо поглянути крізь міжнародну практику, то право на віросповідання так чи інакше закріплено в кожній сучасній конституції. Наприклад, в Конституції України – це стаття 35 [2], в Конституції США –

стаття 1 Поправки 1 [3], в Конституції Французької республіки – стаття 1 [4], в Конституції Федеративної республіки Німеччини – стаття 4 [5] тощо.

Наднаціональний рівень поділений на міжнародний і регіональний.

Міжнародні акти:

- Загальна декларація прав людини 1948 р. [1, ст. 18];
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966р. [6, ст. 18];
- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1966р. [7, ст. 5 (d)];
- Конвенція про права дитини 1989р. [8, ст. 14].

Що ж до регіональних актів, то перш за все слід звернутись до правових актів Європейського регіону, так як Україна відноситься саме до нього.

- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. (ст. 9; ст. 2 Протоколу 1) [9, ст. 9];
- Хартія основоположних прав Європейського союзу (лише для держав-членів Європейського союзу) 2000р. (ст. 10) [10, ст. 10].

Для України головним та найбільш дієвим з практичної точки зору актом є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Даний документ є дієвим, оскільки передбачає ефективний спосіб захисту прав – Європейський суд з прав людини [9 – стаття про євросуд]. Конвенція була ратифікована Україною 17 липня 1997 року [11]. Свобода віросповідання закріплена в статті 9 вищезгаданої конвенції:

Стаття 9. Свобода думки, совісті і релігії

1. Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

2. Свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [9, ст. 9].

Відповідно до положень правових актів створено наукове тлумачення змісту та меж свободи віросповідання. Таким чином дане право проявляється в двох аспектах: внутрішній і зовнішній свободі.

- Внутрішня свобода – право на свободу думки, совісті і релігії (*forum internum*). В даному аспекті свобода віросповідання захищає, насамперед, право мати внутрішнє переконання в будь-якому, включаючи, зокрема, право сповідувати релігію або філософське переконання, не сповідувати жодної релігії чи переконання, а також право змінити їх.

- Зовнішня свобода (свобода богослужіння) – право виявляти, втілювати на практиці релігію чи вірування (*forum externum*). Дана свобода мати релігійну практику включає в себе право на вільну приватну або публічну демонстрацію таких поглядів, а також викладання своєї релігії чи поглядів приватно чи серед громадськості, самотійно або спільно з іншими людьми [12, с. 223].

Як і переважна більшість прав, дане право може піддаватись певним обмеженням. Свобода віросповідання не надається необмежено. Але варто зазначити, що перший аспект даного права (а саме внутрішня свобода) не може бути обмеженим у будь-якому випадку. Якщо ми говоримо про обмеження, то маємо на увазі обмеження зовнішнього вираження власних переконань. Головною ж вимогою в таких випадках є те, щоб таке обмеження було виправданим з точки зору правових норм. Загалом свобода віросповідання може бути обмежена лише «відповідно до закону», якщо це «необхідно в демократичному суспільстві» [9, ст. 9]. Закон у цьому контексті означає норму, яка зазначена в національному законодавчому акті, прийнята в встановленому порядку, а також відповідає принципу пропорційності [13, с. 141]. Що ж до необхідності в демократичному суспільстві, то вона включає випадки загрози публічній безпеці, а також для захисту публічного порядку, здоров'я або моралі, прав і свобод оточуючих [9, ст. 9].

На практиці виникають проблеми через те, що з теоретичної точки зору всі права людини є рівними між собою [1, с. 1]. Але якщо ми подивимось на практику, то побачимо, що дана теза не є істинною. На практиці часто виникають конфлікти між різними правами. І лише суд може сказати в кожному індивідуальному випадку, яке право переважає.

Якщо ми звернемося до практики Європейського суду з прав людини, то можна знайти багато широко відомих справ, які стосуються даного питання. Найяскравішими прикладами є наступні рішення: Лейла Шахін проти Туреччини (заборона носити традиційну ісламську хустку в університеті була виправдана судом як «необхідна в демократичному суспільстві» та як така, що мала вплив на інших) [13], С.А.С. проти Франції (заборона носити паранджу, що закриває обличчя, в публічних місцях з причин забезпечення публічної безпеки, а також правил спільного життя в суспільстві) [14], Лаутсі проти Італії (право на віросповідання проти права на освіту: спір щодо доцільності присутності в шкільних класах розп'ять. Розп'яття були визнані не активними релігійними символами, а символами загальнолюдських моральних цінностей) [15], Евейда проти Великобританії (право на демонстрацію релігійний символів проти корпоративних правил підприємства: дозвіл носити хрестик поверх форми стюардеси) [16], Чаплін проти Великобританії (заборона медсестрі носити хрестик поверх форми, так як це може загрожувати безпеці і здоров'ю пацієнтів) [17].

У якості висновку можна зазначити, що для забезпечення як на національному, так і наднаціональному рівні справедливих та обґрунтованих рішень слід дотримуватись певних правил і принципів: нейтральності, толерантності, секуляризму (не обов'язкова практика, але існує в законодавстві більшості держав), гнучкості, пропорційності.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини [Текст] : офіц. переклад : [прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року : станом на 20 травня 2015 р.]. – 30 с.

2. Конституція України [Текст] : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 2 березня 2014 р. : станом на 15 травня 2014 р.]. – К., 2006. – 161 ст.

3. The Constitution of the United States: A Transcription with all amendments. Official text [Електронний ресурс]. – 1787. – Режим доступу до ресурсу : http://www.archives.gov/exhibits/charters/constitution_transcript.html.

4. Constitution of the French Republic. Official translation [Електронний ресурс]. – 1958. – Режим доступу до ресурсу : http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/constitution_anglais.pdf.

5. Basic Law for the Federal Republic of Germany [Електронний ресурс] // Deutscher Bundestag. – 1949. – Режим доступу до ресурсу : https://www.bundestag.de/blob/284870/ce0d03414872b427e57fccb703634dcd/basic_law-data.pdf.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Текст] : офіц. переклад : [Міжнародний документ від 16.12.1966. : редакція станом на 19.10.1973]. – 53 ст.

7. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [Текст] : офіц. переклад : [Міжнародний документ від 07.03.1966. : редакція станом на 04.02.1994]. – 25 ст.

8. Конвенція про права дитини [Текст] : офіц. переклад : [Міжнародний документ від 20.11.1989. : редакція станом на 01.01.2000]. – 54 ст.

9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Текст] : офіц. переклад : [Міжнародний документ від 04.11.1950. : редакція станом на 01.06.2010]. – 59 ст.

10. Charter of Fundamental Rights of the European Union [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Communities. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.

11. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [Текст] : офіц. текст : [Закон від 17.07.1997 р. в редакції від 13.03.2006 р.]. – К., 2006.

12. International Human Rights Law / Daniel Moeckli, Sangeeta Shah, Sandesh Sivakumaran, David Harris. – Oxford : Oxford University Press, 2013. – 630 p.

13. Ronan McCrea. Religion and the public order of the European Union. Oxford / Ronan McCrea. – New York (N.Y.) : Oxford University Press, 2010. – 294 p.

14. Case of Leyla Şahin v. Turkey, 10 November 2005, Application no. 44774 / 98.

15. Case S.A.S v. France, 1 July 2014, Application no. 43835 / 11.

16. Case Lautsi and Others v. Italy, 18 March 2011, Application no. 30814 / 06.

17. Case Eweida and Others v. the United Kingdom, 27 May 2013, Applications nos. 48420 / 10, 59842 / 10, 51671 / 10 and 36516 / 10.

18. Case Chaplin v. the United Kingdom, 27 May 2013, Application no. 59842 / 10.

Репецька О.І.

аспірант кафедри європейського права

факультету міжнародних відносин,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ВПЛИВ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ НА ДОТРИМАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Дослідження дотримання державами норм міжнародного права є одним із головних напрямів в сучасній доктрині. Така зацікавленість пов'язана із збільшенням ролі міжнародного права у регулюванні міжнародних відносин,

взаємозалежності між державами в результаті динамічних процесів інтернаціоналізації. Якщо держави не будуть дотримуватись норм міжнародного права загалом, то міжнародне право втратить своє головне призначення, – правове регулювання міждержавних відносин та забезпечення міжнародної стабільності.

Сумлінне дотримання норм міжнародного права всіма державами, які є суб'єктами міжнародного права, є одним з чинників задоволення інтересів, потреб як окремих держав, так і забезпечення інтересів всіх учасників міжнародних відносин. Американський професор Б. Вестон наголошує, що «зневажливе ставлення до норм міжнародного права, несе шкоду не лише міжнародному престижу держави, яка здійснила порушення норм міжнародного права, а й міжнародному правопорядку в цілому» [2, с. 297].

Дотримання норм міжнародного права являється основою задоволення політичних інтересів як окремих держав, так і всіх суб'єктів міжнародного співтовариства. В сучасних умовах зовнішня політика повинна проводитись тільки в рамках і на основі норм міжнародного права з метою забезпечення виживання та розвитку суспільства.

Міжнародне право регулює відносини між державами з різними політичними, економічними, соціальними, правовими системами, що відображається в процесі дотримання міжнародно-правових зобов'язань. Норми міжнародного права закріплюють взаємні права та обов'язки суб'єктів міжнародного права, а його реалізація – відображає реальний стан взаємовідносин та співвідношення сил на міжнародній арені. Питання дотримання міжнародних зобов'язань пов'язане з політикою держави, її політичним режимом. Держави дотримуються своїх міжнародно-правових зобов'язань здебільшого через політичні чинники, що впливають на їхню мотивацію. Мотивація включає небажання нести відповідальність за порушення зобов'язань за міжнародним правом.

Державам більш вигідно сумлінно дотримуватись норм міжнародного права. Л. Хенкін наголошував, що «дотримання міжнародного права є контингентом переваг для національних інтересів. Право є відображенням політичних інтересів, які впливають на нього» [1, с. 28–35]. Інколи керівники, уряди, особливо могутніх держав, здійснюють дії, знаючи, що такі дії порушують норми міжнародного права. У таких випадках факт, що такі держави діяли з порушенням міжнародного права залишається, і такі держави повинні зазнати негативних наслідків. Вони включають негативну міжнародну репутацію, санкції та контрзаходи відповідно до міжнародного права, інші негативні відповіді на порушення, такі як тимчасове припинення економічної допомоги, торгівлі, різні види фінансової, соціальної та культурної діяльності від якої держава-порушник отримує вигоду.

Більшість дослідників дотримуються думки, що могутніші держави частіше порушують норми міжнародного права, адже можуть мінімізувати негативні наслідки в результаті недотримання зобов'язань. Вони часто використовують засоби тиску, для того, аби забезпечити досягнення своїх інтересів.

Держави, враховуючи свої політичні інтереси, можуть здійснювати політику з порушенням норм міжнародного права. Часто вони намагаються

замаскувати свою політику за допомогою права, використовуючи псевдо юридичні аргументації, тлумачення права. Дотримання державами норм міжнародного права, головним чином, залежить від врахування переваг та недоліків від наслідків порушення міжнародного права державами, є політичними рішеннями. Політика держави займає визначальну роль як при прийнятті рішення стосовно дотримання норм міжнародного права, так і при прийнятті рішення щодо відповідальності держави-порушника, які санкції необхідно застосувати, і чи необхідно їх застосовувати взагалі.

В результаті визначальної ролі політики держав в питаннях дотримання норм міжнародного права можуть спостерігатись такі негативні явища: порушення міжнародного права залишаються без відповідного реагування; могутні держави ігнорують санкції за порушення міжнародного права, що в результаті негативно впливає на подальше дотримання норм міжнародного права.

Міжнародне право відображає інтереси міжнародного співтовариства, проте держави дотримуються норм міжнародного права лише в тій мірі, в якій вони забезпечують їх національні інтереси, та здійснюють свою зовнішньополітичну діяльність на основі власних інтересів. Внаслідок, будь-яка держава робитиме вибір на користь ігнорування норм міжнародного права, їх зобов'язань, якщо переваги від порушення переважатимуть вигоди від дотримання міжнародного права.

Значний вплив політики держав на міжнародне право, який можна спостерігати в процесі створення та реалізації його норм, виражається в свідомості представників міжнародного співтовариства, та відображається на ефективності дотримання норм міжнародного права. У зв'язку з цим постає необхідність пошуку шляхів правового впливу на внутрішні та зовнішні державні політичні мотивації щодо їх рішень, дій стосовно дотримання норм міжнародного права; та необхідність розробки більш ефективної системи міжнародно-правової відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Henkin L. *International Law : politics and value.* – Martinus Nijhoff Publishers : London, 1995. – 376 p.
2. Weston B.H. *The Reagan administration versus international law.* – *Journal of International Law*, vol 19, No3, 1987. – 295–303 pp.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Груздов С.С.

студент,

Науковий керівник: Коломоець Т.О.

доктор юридичних наук, професор,

Запорізький національний університет

СУДОВА СИСТЕМА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЧЛЕНСТВОМ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Особливістю правової системи Великої Британії є те, що участь у створенні права разом з парламентом беруть також суди – Верховний суд держави та високі суди (Палата лордів, Апеляційний суд і Високий суд правосуддя). Ще одна особливість судоустрою країни полягає в тому, що він складається з 3-х судових систем – Англії й Уельсу, Шотландії, Північної Ірландії, об'єднати які покликаний недавно створений Верховний суд Сполученого Королівства, що є найвищою судовою інстанцією щодо них, тобто вершиною судоустрою останнього, й має повноваження переглядати деякі їх рішення з питань права в порядку апеляції [1].

Судову систему Англії й Уельсу становлять: а) Апеляційний суд Англії й Уельсу (EnglandandWalesCourtofAppeal), що розглядає цивільні, кримінальні й сімейні справи в порядку апеляції; б) Високий суд Англії й Уельсу (EnglandandWalesHighCourt) – цивільні, кримінальні і сімейні справи; в) Суд корони (CrownCourt) – кримінальні справи; г) Суд графства (CountyCourt) – цивільні й сімейні спори; д) мирові судді (Magistrates'Court) – розглядають цивільні, кримінальні і сімейні спори; е) трибунали (Tribunals) – заслуховують тільки цивільні спори.

Судова система Північної Ірландії аналогічна судовій системі Англії й Уельсу і має такі ж судові органи, але в їх назві зазначається, що це суди Північної Ірландії. Ще одна відмінність – Суд графства Північної Ірландії може розглядати не лише цивільні й сімейні, а й кримінальні справи.

Судова система Шотландії очолюється Вищим судом правосуддя (High Court of Justiciary), що розглядає кримінальні справи, й Сесійним судом (Court of Session), що розглядає цивільні й сімейні спори. Головний суд шерифа (Sheriff Principal) теж розглядає сімейні й цивільні справи, Суд шерифа (Sheriff Court) – кримінальні, цивільні й сімейні справи. На нижньому щабелі – мирова юстиція (Justice of the Peace Court), що розглядає кримінальні справи, і трибунали (Tribunals), що заслуховують цивільні спори.

Будучи історично дуже консервативною, судова система Великої Британії стала об'єктом для реформування після вступу країни до Європейського Союзу [5].

Після набуття Великою Британією членства в ЄС Парламентом було прийнято Акт про Європейське Співтовариство від 17 жовтня 1972 р., в якому прямо вирішувалося питання про використання практики Суду ЄС у внутрішньому правопорядку як джерела права [4].

Головним підтвердженням перемоги вибору про європейського розвитку став Закон «Про конституційну реформу» 2005 р. [2], що набув чинності 3 квітня 2006 р.

Крім того, було створено Службу трибуналів (судів першого рівня), що об'єднала значну кількість адміністрації відособлених трибуналів, у результаті чого був сформований загальний і послідовний підхід до всіх осіб, які звертаються за судовим захистом до цих судів.

В основному вся реформа 2005 р. була спрямована на зменшення тих значних відмінностей, що мали місцеве судоустрою Англії та інших держав – членів ЄС [3].

У 1999 р. була сформована робоча група суддів вищих судів (aseniortjusticeworkingparty), яка заявила про термінову необхідність внести зміни до конституційного законодавства Великої Британії щодо ролі судової влади. У першу чергу це виражалось в необхідності створення Верховного суду Великої Британії [7].

У 2003 р., коли конституційна реформа тільки обговорювалась, у Палаті лордів лорди-судді виступали з критикою запропонованого британським урядом варіанту реформування судової системи і створення Верховного суду. Передусім було заявлено (зовсім у дусі англійського консерватизму), що немає потреби змінювати устрій, який і так працює (з приводу передачі судових повноважень від одного органу – Палати лордів до іншого – Верховного суду), тим більше, що Палата лордів як апеляційний інститут відомий усьому світу, має повагу й престиж [8].

Думка юридичної громадськості в перебігу обговорення майбутньої реформи 2005 р. теж значною мірою схилилася на користь більш чіткого відокремлення судової влади від законодавчої (в особі Палати лордів) і виконавчої (в особі Лорда-канцлера). По-перше зазначалося, що до створення Верховного суду, по суті, у Великої Британії було 2 вищих суди-Апеляційний комітет Палати лордів, який розглядав апеляції, що надходили із судів Англії, Уельсу й Північної Ірландії, і з цивільних справ, що надходили із Шотландії. До того ж функціонував Судовий комітет Таємної ради з його церковною й так званою «заморською» юрисдикцією. Ці органи не давали людям повного відчуття їх незалежності від законодавчої й виконавчої гілок влади. Особливо чіткою щодо цього питання стала суспільна думка після прийняття Закону «Про права людини» 1998 р. [6].

Таким чином, можемо констатувати, що відбувається зближення права загального і романо-германського на прикладі відмови Великої Британії від частини своїх історичних традицій у сфері судової влади з метою забезпечення кращої взаємодії національних судових органів із судами інших країн-членів ЄС і підвищення захисту прав власних громадян шляхом покращення доступу до правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Case of Findlay v. The United Kingdom from 25.02.1997 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Findlay%20v%20%7C%20United%20%7C%20Kingdom&sessionid=57548415&skin=hudoc-en>.
2. Constitutional Reform Act of UK 2013 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2005/ukpga_20050004_en_1.
3. Elliot Catherine. English legal system sourcebook. – Edinburgh : Pearson Education Limited, 2006. – 354 p.
4. European Communities Act of United Kingdom: adopted on 17.10.1972 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.opsi.gov.uk/Acts/acts1972/ukpga_19720068_en_1. – Заголовок з екрана.
5. Hon Rt. Lady justice Arden db. Peaceful or problematic? The relationship between national supreme courts and supranational courts in Europe // The annual sir Thomas More lecture. – 2009. – 10 November. – 27 p.
6. Human Rights Act 1998 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1998/ukpga_19980042_en_1.
7. Smith Roger, Ruth Brander. A Supreme court for the United Kingdom. Policy paper, justice. – London : EC4V 5AQ, 2002. – 11 p.
8. The Law Lords' response to the Government's consultation paper on Constitutional reform : a Supreme Court for the United Kingdom (CP 11/03 July 2014) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parliament.uk/documents/judicial-office/judicialscr071103.pdf>.

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Бардаченко Д.В.

студент,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РЕФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПЕРЕДАЧІ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК У ВЛАСНІСТЬ

Із часів здобуття незалежності Україною та по сьогоднішній день не відбувалося істотних змін, які б стосувалися порядку передачі земельних ділянок громадянам незалежно від того чи це користування земельною ділянкою чи безоплатна передача земельної ділянки у власність громадян шляхом приватизації.

Зокрема уповноваженим органом під юрисдикцію якого підпадало б питання щодо передачі земельних ділянок у власність залишається відповідний орган територіальної громади у особі сільських, селищних, міських рад.

Зокрема дане положення закріплене у ч. 1 ст. 118 ЗК України, Громадянин, зацікавлений у приватизації земельної ділянки, яка перебуває у його користуванні, подає заяву до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 ЗК Кодексу. У разі якщо земельна ділянка державної власності розташована за межами населених пунктів і не входить до складу певного району, заява подається до Ради міністрів Автономної Республіки Крим.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 123 ЗК України надання земельних ділянок державної або комунальної власності у користування здійснюється Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування.

Отже стосовно повноважень щодо передачі земель державної та комунальної власності вони делегуються лише органам місцевого самоврядування. Але наявні й виключення, з цього правила. Зокрема, якщо особа, яка вважає рішення відповідного органу місцевого самоврядування таким, що не відповідає чинному законодавству та порушує її права може звернутися до суду з позовом, предметом якого буде виступати відмова відповідного органу місцевого самоврядування з приводу передачі земельної ділянки конкретній особі та зобов'язання передати земельну ділянку особі.

Але навіть у випадку коли рішення органу місцевого самоврядування щодо передачі земельної ділянки суперечить чинному законодавству та обмежує права гарантовані Конституцією України, суд своїм рішенням не може вирішити питання, щодо передачі певної земельної ділянки у власність

чи користування, так як дані повноваження відповідно до чинного законодавства належать виключно вищезазначеним органам.

Але слід звернути увагу на те, що відповідно до ст. 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Отже, виходячи з положень ст. 124 Конституції України та ураховуючи те, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини що виникають у державі, вважаємо що суд міг би вирішувати питання про надання земельної ділянки у власність чи у користування.

Зокрема це зумовлено тим що існуючий на сьогоднішній день механізм передачі земельних ділянок у власність чи у користування не є досконалим та йому притаманні деякі вади, позбутись яких можливо тільки у випадку кардинального реформування усієї концепції передачі земель у власність чи у користуванні та зміною суб'єкта уповноваженого на таку діяльність.

Однією із головних проблем є неможливість особи при винесенні рішення органом місцевого самоврядування про передачу або відмову у передачі земельної ділянки, висловити свою думку з приводу даного питання навести відповідні аргументи та посилатися на норми чинного законодавства задля того аби зосередити увагу уповноваженої особи на той чи інший нормативно-правовий акт, положення, чи інструкцію, на підставі якої Ви маєте право на відповідну земельну ділянку.

Також при існуючому механізмі передачі земельних ділянок у власність фактично зводиться нанівець принцип відкритості влади, адже особа позбавлена можливості прослідкувати за процесом розгляду її заяви та ухваленням відповідного рішення, вона лише отримує рішення про передачу їй земельної ділянки у власність або про відмову у їх передачі.

До того ж вирішення питання про передачу земельних ділянок у власність у судах, майже не потребує спеціального механізму, певних ускладнень пов'язаних із цим питанням, тощо.

Зокрема особі яка бажає отримати у власність певну земельну ділянку достатньо звернутися до суду з відповідною позовною заявою з метою дізнатися відомості про місце розташування земельної ділянки її власника (держава чи комунальна власність), тощо. У порядку підготовки до розгляду справи суд витребує відомості з Державного земельного кадастру про конкретну земельну ділянку і за наявності правових та фактичних підстав приймає рішення про передачу земельної ділянки у власність певної особи.

У випадку задоволення позовних вимог суд постановляє рішення (ухвалу) яким визнає право власності на певну земельну ділянку за особою, після чого особі залишається лише звернутися до Центру надання адміністративних послуг з заявою про внесення відомостей до Державного земельного кадастру.

Тому вважаємо, що необхідно внести зміни до ЗК України з приводу надання судам повноважень щодо передачі земельних ділянок у власність громадян.

На нашу думку зміна концепції надання земельних ділянок у власність призвела б до відкритості даного процесу адже під час судового розгляду

даного питання домінуючим би був принцип гласності і відповідно підвищився б рівень довіри населення до влади.

Будай О.В.

аспірант,

Науковий керівник: Ващишин М.Я.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового, аграрного та екологічного права,

Львівський національний університет імені Івана Франка

НОРМАТИВНІ РІВНІ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ В УКРАЇНІ

Продовольча та економічна безпека держави безпосередньо залежить від ефективності та якості господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Це зумовлює потребу їх активної та реальної підтримки з боку держави, від чого прямо залежить рентабельність сільськогосподарського виробництва та конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції. Державна підтримка надається у аграрній виробничій сфері і у сфері соціального розвитку села, які є безпосередньо взаємопов'язаними.

Надання державної допомоги сільськогосподарським виробникам в Україні регулюється, насамперед, Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 року, в якому передбачені такі види підтримки виробників сільськогосподарської продукції як державне цінове регулювання, надання страхових субсидій, пільгове кредитування та оподаткування, поєднання добровільного та обов'язкового страхування, державні закупівлі, державні заставні операції, встановлення гарантованих фіксованих цін, державних закупівельних цін, підтримка розвитку сільської соціальної інфраструктури тощо.

Крім цього, Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 09.02.2012 року врегульовано відносини у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється з державною підтримкою, з метою захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників та забезпечення стабільності виробництва у сільському господарстві, що характеризує цю сферу як приватно-публічні відносини.

Окрім загальнодержавного рівня підтримки сільськогосподарських товаровиробників, який здійснюється на підставі законів України, Постанов Кабінету Міністрів України та указів Президента України, передбачено регіональний рівень підтримки агропромислового комплексу та соціального розвитку села, що здійснюється на підставі рішень органів місцевого самоврядування за кошти місцевих бюджетів.

Органи місцевого самоврядування вправі надавати фінансову підтримку сільськогосподарським товаровиробникам, які провадять господарську

діяльність на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць, що входять до сфери їх управління. Наприклад, Рішенням Львівської обласної ради VI скликання № 760 від 16.05.2013 року затверджено Комплексну програму підтримки та розвитку агропромислового комплексу Львівської області на 2013–2015 роки [1], яка спрямована на реалізацію Програми економічних реформ Президента України на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», Стратегії розвитку Львівщини до 2015 року, затвердженої рішенням обласної ради від 13.03.2007 № 193, щорічних програм соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області.

Звернемо увагу, що основною метою вищезгаданої Комплексної програми є створення економічних і організаційних умов, спрямованих на підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських товаровиробників різних форм власності і господарювання, переробних підприємств з метою забезпечення населення продовольством, а промисловості – сировиною. Комплексною програмою визначено пріоритетні завдання розвитку агропромислового комплексу, а саме: підтримка та розвиток насінництва; збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів; підтримка галузі тваринництва та рибництва; розвиток сільськогосподарської кооперації; кредитна підтримка виробників сільськогосподарської продукції; підтримка виставкової діяльності.

Як бачимо, прийняття та реалізація відповідних програм, рішень органів місцевого самоврядування щодо підтримки сільськогосподарських товаровиробників має важливе значення у вирішенні регіональних та локальних проблемних питань, що виникають у процесі діяльності цих суб'єктів господарювання. Саме на регіональному (локальному) рівні можливо стимулювати ті напрями сільськогосподарського виробництва, які є економічно обґрунтованими та виправданими з врахуванням природно-кліматичних особливостей та перспектив розвитку аграрного сектора економіки певного регіону.

З метою розвитку сільськогосподарської кооперації Комплексною програмою передбачено надання фінансової підтримки молокозаготівельним та молокопереробним сільськогосподарським кооперативам на придбання техніки, технологічного та допоміжного обладнання. Підтримка надається за умови попередньої оплати у розмірі 10 відсотків вартості предмету закупівель за рахунок власних і залучених коштів, у тому числі районного бюджету та коштів інвесторів.

Кошти обласного бюджету надаються сільськогосподарським підприємствам агропромислового комплексу, фермерським господарствам, включаючи навчально- і науково-дослідні господарства аграрних навчальних закладів, сільськогосподарським кооперативам, асоційованим членам кооперативів (суб'єктам підприємницької діяльності) для відшкодування відсоткової ставки за кредитами залученими в банківських установах та кредитних спілках у національній валюті.

Таким чином, підтримка аграрного сектора економіки як на державному, так і на місцевому рівнях спрямовується не тільки на розвиток окремих

напрямів сільськогосподарської діяльності, але і на адресну допомогу суб'єктам сільськогосподарського виробництва: фермерським господарствам, сільськогосподарським кооперативам, фізичним особам – аграрним підприємцям тощо.

Тісно пов'язаною із підтримкою сільськогосподарських товаровиробників є підтримка аграрної ринкової інфраструктури та соціального розвитку села. Так, відповідно до вищезгаданої Комплексної програми, фінансування заходів виставкової діяльності здійснюється у вигляді субвенції з місцевого бюджету державному бюджетові на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіонів, у тому числі на підтримку участі суб'єктів агропромислового комплексу області в міжнародних і місцевих виставках, ярмарках.

При наданні державної допомоги сільськогосподарським товаровиробникам здійснюється контроль за її належним використанням. Відповідно до п. 13.5.1. статті 13 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 року контроль за цільовим використанням коштів субсидованих кредитів здійснюється органами державного фінансового контролю. Відповідно до п. 13.5.2 цього Закону у разі встановлення контролюючими органами факту незаконного одержання та/або нецільового використання кредитної субсидії та/або компенсації лізингових платежів стягнення здійснюється відповідно до норм чинного законодавства. Так, відповідно до аналізованої вище Комплексної програми підтримки та розвитку агропромислового комплексу Львівської області на 2013–2015 роки, у Львівській області державний контроль за наданням державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам здійснює департамент агропромислового розвитку Львівської облдержадміністрації.

Однією з форм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників в Україні є фінансова підтримка. Так, наприклад, відповідно до статті 9 Закону України «Про фермерські господарства» від 19 червня 2003 року фермерським господарствам надається допомога за рахунок державного і місцевого бюджетів, у тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств. Механізм використання бюджетних коштів у зазначеній сфері та умови їх повернення визначено у Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 року № 1102 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 01.03.2007 року № 349). Відповідно до п. 12 цього Порядку фермерське господарство несе відповідальність згідно із законодавством за нецільове використання одержаних коштів та своєчасне і в повному обсязі повернення до державного бюджету коштів фінансової підтримки.

З аналізу судової практики у спорах щодо використання державної допомоги у сільському господарстві можна зробити висновок, що однією з основних причин подання позовів про повернення державної допомоги є наявність заборгованості сільськогосподарських товаровиробників перед бюджетом. Наприклад, до фермерських господарств подавались позови про стягнення заборгованості, в тому числі заборгованості з повернення фінансової

допомоги, перед державою в особі Українського державного фонду державної підтримки фермерських господарств (рішення Господарського суду Одеської області від 07.04.2015р. у справі № 916/289/15-г, рішення Господарського суду Запорізької області від 06.04.2015р. у справі № 908/1361/15-г, рішення Господарського суду Закарпатської області від 10.07.2014р. у справі № 907/630/14, від 09.01.2014р. у справі № 907/1175/13, від 15.04.2014р. у справі № 907/196/14) [2].

Окремі механізми підтримки сільськогосподарських товаровиробників в Україні передбачені на загальнодержавному та регіональному нормативних рівнях. Вони спрямовані на створення економічних і організаційних умов для підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських товаровиробників різних форм власності і господарювання, що є економічно обґрунтовано задля гарантування продовольчої безпеки держави та з врахуванням природно-кліматичних особливостей і перспектив розвитку аграрного сектора економіки певного регіону.

Список використаних джерел:

1. Комплексна програма підтримки та розвитку агропромислового комплексу Львівської області на 2013–2014 роки, затверджена рішенням Львівської обласної ради VI скликання № 760 від 16 травня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oblrada.lviv.ua>.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.reestr.court.gov.ua](http://www.reestr.court.gov.ua).

Радишевська З.М.

студентка,

Юридичний інститут

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ БІОПАЛИВА В УКРАЇНІ

Все більшої актуальності у світі набуло питання розвитку біопалива як альтернативного джерела енергії. Ще в часи нафтової кризи в 190 – х рр. виникла практична необхідність пошуку джерел, здатних замінити традицій вуглеводневе паливо. П'ятимісячне припинення постання газу з Російської Федерації 2014 році стало досить ефективним стимулом до пошуку варіантів його заміщення. Також зупинення видобутку вугілля на сході України та подальший його імпорт з Південно – Африканської Республіки підтвердили тимчасовість та виявили неефективність такого переходу, що зумовило пошук альтернативних джерел енергії, а саме біопалива.

Одним із найважливіших елементів розвитку біопаливного виробництва є зацікавленість держави і впровадження прямого державного бюджетного фінансування. Воно повинно стосуватися абсолютно усіх ланок – розпочинаючи з виробництва якісної сировини, і закінчуючи процесами щодо

стимулювання потенційного кінцевого споживача. Розвиток біопалива суттєво уповільнює недосконалість нормативно – правової бази. Результатом цього є зменшення інвестицій у цю сферу та низький рівень конкурентоспроможності приватних підприємств монополістів з виробництва та постачання альтернативних енергоносіїв.

В Україні більшу увагу біоенергетиці почали приділяти лише наприкінці 90-х рр. ХХ ст. В цей же період було зроблено перші кроки щодо її розвитку, почали розробляти й приймати програмні та законодавчі документи щодо подальшого виробництва та використання різних видів біологічного палива. Так, до основних нормативних документів належить Закон України № 1391–14 від 14.01.2000 р. «Про альтернативні види палива», який визначає правові, соціальні, економічні, екологічні й організаційні принципи виробництва, видобутку та споживання альтернативних видів рідкого й газового палива на основі залучених нетрадиційних джерел і видів енергетичної сировини, спрямованих на створення необхідних умов для розширення виробництва і споживання цих видів палива в Україні [1]. Закон України № 555–15 від 20.02.2003 р. (поточна редакція від 26.04.2014 р.) «Про альтернативні джерела енергії» спрямований на використання альтернативних джерел енергії та сприяння розширенню їх використання в паливно-енергетичному комплексі [2].

Указ Президента України № 1094/2003 від 26.09.2003 р. «Про заходи щодо розвитку виробництва палива з біологічної сировини» прийнятий з метою зменшення залежності національної економіки від імпорту нафтопродуктів, забезпечення розвитку агропромислового комплексу, поліпшення екологічної ситуації [3]. Закон України № 1391–VI від 21.05.2009 р. (поточна редакція від 01.01.2014 р. № 1391–17) «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння виробництву та використанню біологічних видів палива» визначає поетапне збільшення нормативно визначеної частки виробництва і застосування біопалива та сумішевого моторного палива. Вміст біоетанолу у моторних бензинах, які виробляють та/або реалізують на території України, становитиме: у 2013 р. – рекомендований вміст не менш як 5 %, у 2014– 2015 рр. – обов’язковий вміст не менш як 5 %, з 2016 р. – обов’язковий вміст не менш як 7 %. Забороняється зберігання та транспортування біоетанолу без його денатурації від 1–10 % бензину. Законом передбачено з 01.01.2010 р. до 01.01.2019 р. низку пільг для виробників біопалива: звільнення від сплати ввізного мита та податку на додану вартість при імпорті техніки, обладнання та устаткування, що використовують для реконструкції існуючих та будівництва нових підприємств з виробництва біопалива, виготовлення і реконструкції (переобладнання) технічних та транспортних засобів з метою забезпечення споживання біопалива, і технічних та транспортних засобів, поміж них і самохідні сільськогосподарські машини, що працюють з використанням біологічних видів палива; звільнення виробників біопалива від оподаткування прибутку, який отримано від продажу біопалива; обчислення акцизного збору з виготовлення біологічних видів моторного палива за нульовою ставкою до 01.01.2014 р; застосування з метою стимулювання інвестицій в оновлення

основних фондів бонусної амортизації устаткування, що працює на альтернативних видах палива [4].

У свою чергу, Кабінет Міністрів своєю Постановою «Про стимулювання замінення природного газу у сфері теплостачання» від 09.07. 2014 вирішив стимулювати всіх виробників теплової енергії, які відмовились від використання природного газу, незалежно від того, за рахунок яких видів палива чи енергії було дійсно заміщення газу [5].

Окремої уваги заслуговує проблема виконання програмних документів, спрямованих на розвиток виробництва біопалива в нашій державі. Програмні документи, прийняті в Україні передбачають збільшення та навіть стимулювання використання біопалива в країні. Національною енергетичною стратегією до 2030 року передбачає ріст використання біоенергетики з 1.3 млн т у.п. / рік у 2005 році до 9,2 т у. п. / рік в 2030 році. При цьому в розділі VIII «Загальні екологічні проблеми та шляхи їх розв'язання» Стратегії жодним чином не згадано негативні наслідки для ґрунтів від вирощування ріпаку, що є основною сировиною для виробництва біопалива [6].

За даними В. Сінченка, М. Гументика та В. Баликіної, в правовому полі України існує близько тридцяти законодавчих актів, які прийняли за роки незалежності, що врегульовують відносини у сфері виробництва та споживання біопалива. Проте, перші прийняті закони мають переважно декларативний характер, в яких не передбачено фінансових механізмів підтримки розвитку відновлюваних джерел енергії. Проводячи аналіз чинної законодавчо-нормативної бази, можна зауважити, що процес розвитку біоенергетики суттєво уповільнює недосконалість стратегії та чітких дієвих механізмів реалізації поставлених завдань. Результатом цього є низький рівень інвестицій і конкурентоспроможності приватних підприємств з виробництва та постачання альтернативних енергоносіїв. Також до факторів, які гальмують зростання галузі, можна віднести невідповідність стандартів та системи сертифікації біопалива згідно з критеріями сталості використання біомаси [7, 239–240].

М. Роїк та інші науковці повідомляють, що Україна має певний потенціал у виробництві відновлюваних джерел енергії, особливо біопалива з органічної сировини, і можливості для його реалізації. Проте, існує низка проблем нормативно-правового характеру, створення внутрішнього ринку біопалива, відповідність та адаптація до світових стандартів, що стають на заваді використанню цього потенціалу повною мірою. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває внесення поправок та змін до чинного законодавства, розробка нових законодавчих актів, що відповідатимуть європейським стандартам та вимогам сталості, введення фінансових стимулів і механізмів та інноваційно-інвестиційної підтримки у сфері виробництва біопалива [8, 10].

Підсумовуючи, слід зазначити, що одним із основних стримуючих факторів щодо розвитку біоенергетики в Україні є відсутність дієвої нормативно-правової бази. Незважаючи на те, що за період незалежності держави було прийнято цілий ряд програм та законодавчих актів і проектів, які мали на меті створити сприятливі умови для розвитку біопаливного виробництва, проте у більшості випадків, вони недосконалі за своєю суттю та

характеризуються відсутністю механізмів їх виконання на практиці. Для біопаливної індустрії необхідна розробка повної системи стандартів та нормативів, проведення комплексного енергетичного аудиту та експертизи, здійснення маркування та сертифікації вироблених біологічних видів палива.

Визначальна роль у нарощуванні виробництва біологічних видів палива полягає у гарантуванні енергетичної безпеки, формуванні конкуренто спроможності виробленої продукції та прискоренні процесів економічного зростання України. Наразі основні стримуючі чинники, які протидіють повномасштабному розгортанню біопаливної індустрії в нашій державі, можна об'єднати у три групи:

- 1) інвестиційна привабливість вирощування біоенергетичної сировини на експортні цілі;
- 2) недосконала та нерегульована на практиці нормативно-правова база;
- 3) відсутність сформованої інфраструктури ринку біопалива та невідповідність споживачів до використання даного продукту.

Список використаних джерел:

1. Про альтернативні види палива : Закон України від 14.01.2000 р. № 1391–14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1391-14>.
2. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20.02.2003 р. № 555–15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/555-15>.
3. Про заходи щодо розвитку виробництва палива з біологічної сировини : Указ Президента України від 26.09.2003 р. № 1094 / 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1094/2003>.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння виробництву та використанню біологічних видів палива : Закон України від 01.01.2014 р. № 1391–17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1391-17>.
5. Постанова КМУ «Про стимулювання замінення природного газу у сфері тепlopостачання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/293-2014-п>.
6. Енергетична стратегія України на період до 2030 року. [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>.
7. Сінченко В.М. Стан та розвиток біоенергетики в умовах чинного законодавства та ЄС / В.М. Сінченко, М.Я. Гумен-тик, В.В. Баликіна // Зб. наук. праць Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків. – К., 2013. – Вип. 19. – С. 239–245.
8. Тараріко Ю.О. Перспективи розвитку біоенергетики в АПК / Ю.О. Тараріко // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 4. – С. 9–13.

Тронеvська П.Ю.

здобувач,

Науковий керівник: Підмурна Н.А.

викладач,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ЯК ОБ'ЄКТ ВІДЧУЖЕННЯ ДЛЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ ЧИ З МОТИВІВ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Правове регулювання відносин з відчуження приватних земель та іншої нерухомості в суспільних інтересах здійснюється Конституцією України, Земельним кодексом України (далі ЗК України) та Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17 листопада 2009 р. (далі – Закон).

Згідно з ч. 1 ст. 7 Закону органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають право викупу земельних ділянок та іншу нерухомість суспільних потреб, а саме: будівництва об'єктів національної безпеки, оборони, транспортної, енергетичної інфраструктур, природно-заповідного фонду тощо. Як впливає із положень Закону, рішення про відчуження та викуп земельної ділянки приймає відповідний орган та надсилає до власника письмове повідомлення з інформацією щодо викупу. Якщо досягнута згода, то між власником та представником органу укладається договір купівлі-продажу або інший правочин. Якщо власник не згоден на викуп, то необхідні об'єкти можуть бути відчужені примусово з мотивів суспільної необхідності за рішенням суду (ч. 1 ст. 15 Закону).

Таким чином, для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності можуть відчужуватися земельні ділянки (їх частини) та розміщені на них нерухомі об'єкти – житлові будинки, інші будівлі, споруди та багаторічні насадження, які перебувають у приватній власності.

Земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами (ч. 1 ст. 79 ЗК України). Відповідно до ч. 1 ст. 19 ЗК України всі землі за основним цільовим призначенням поділяються на дев'ять категорій:

а) сільськогосподарського призначення; б) житлової та громадської забудови; в) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;

г) землі оздоровчого призначення; г) землі рекреаційного призначення;

д) землі історико-культурного призначення; е) землі лісгосподарського призначення; є) землі водного фонду; ж) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Ми вважаємо, що об'єктом відчуження може бути будь-яка земельна ділянка з названих категорій, крім земель оборони, які згідно з ч. 2 ст. 77 ЗК України можуть перебувати лише в державній власності.

Заплутаною є ситуація із землями останньої категорії, землями «іншого призначення», оскільки немає чіткого юридичного визначення цих земель.

А. М. Мирошниченко вказує, що до цих земель віднесені, наприклад, земельні ділянки, відведені для розміщення полігонів твердих побутових відходів [1, с. 563]. Відповідно до ч. 3 ст. 4 ЗУ «Про державний матеріальний резерв» [2], земельні ділянки, на яких розміщені об'єкти системи державного резерву, «є державною власністю і не підлягають приватизації та іншим видам відчуження». Таким чином, ці землі не можуть бути відчуженні для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності.

Доречним буде зауважити, що ч. 1 ст. 19 ЗК України містить лише первинну класифікацію земель, оскільки в цих категоріях можлива подальша класифікація земель на види. Повний перелік усіх видів цільового призначення наведений в наказі Держкомзему «Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель» № 548 від 23 липня 2010 р. [3]. Таким чином, наявна ситуація, коли землі відповідної категорії за конкретним цільовим призначенням можуть перебувати як у приватній власності, так і ні. Прикладом може бути земельні ділянки для сінокосіння та випасання худоби, городництва, які не можуть передаватися громадянам у власність, а можуть їх надаватися лише у оренду (ч. 1 ст. 34 та ч. 1 ст. 36 ЗК України). Тобто, об'єктом відчуження для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності може бути лише та земельна ділянка, яка одночасно як за основним, так і за конкретним призначенням може перебувати у приватній власності.

В ч. 1 ст. 3 Закону вказується, що об'єктом відчуження може бути не вся земельна ділянка, а тільки її частина. Проте, відповідно до ч. 3 ст. 2 ЗК України вказано, що об'єктами земельних відносин є землі в межах території України, земельні ділянки та права на них, у тому числі й на земельні частки (паї). Тобто, ЗК України не включає частину земельної ділянки у об'єкт земельних відносин. Ми вважаємо, що потрібно застосовувати ч. 6 ст. 79-1 ЗК України і спочатку поділити первинну земельну ділянку на дві частини, тобто сформувати 2 нові земельні ділянки за технічною документацією із землеустрою щодо поділу земельних ділянок, зареєструвати їх в Державному земельному кадастрі, правові, економічні й організаційні основи діяльності у сфері якого установлені Законом України «Про державний земельний кадастр» від 7 липня 2011 р. [4]. Таким чином, частина земельної ділянки – це відокремлена, незалежна земельна ділянка від первинної.

Вимога щодо виділення частини земельної ділянки в окрему частину міститься й у абз. 3 ч. 2 ст. 7 Закону, де вказано: «У разі прийняття рішення про викуп чи примусове відчуження частини земельної ділянки для суспільних потреб виділення такої частини в окрему земельну ділянку здійснюється за відповідною технічною документацією із землеустрою, підставою для розроблення якої є нотаріально посвідчена згода власника земельної ділянки на поділ земельної ділянки чи рішення суду».

На таких земельних ділянках можуть розміщуватися нерухомі об'єкти – житлові будинки, будівлі, споруди та багаторічні насадження. Варто відмітити, що такі об'єкти підлягають відчуженню внаслідок їх нерозривного зв'язку із землею. Після відчуження земельної ділянки вони підлягають знесенню. Про це свідчить ч. 3 ст. 16 Закону, де вказано, що одночасно із

задоволенням позовних вимог щодо примусового відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності суд може задовольнити вимоги щодо знесення житлового будинку, інших будівель, споруд, багаторічних насаджень, розміщених на земельній ділянці, що підлягають примусовому відчуженню. Враховуючи це Є. П. Суєтнов поділяє всі об'єкти відчуження для суспільних потреб на дві групи: основні – земельні ділянки та їх частини та додаткові – розміщене на них нерухоме майно [5, с. 14].

Цей поділ, на нашу думку, є доречним та суттєвим, бо він дозволяє визначити порядок відчуження земельних ділянок і розміщеного на них нерухомого майна для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності, коли зазначені об'єкти перебувають у власності кількох осіб, і коли ці особи не мають єдиної позиції щодо відчуження.

Таким чином, об'єкти відчуження можна поділити на дві групи: основні та додаткові. Більш того, об'єктом відчуження може бути лише та земельна ділянка, яка одночасно як за основним, так і за конкретним призначенням може перебувати у приватній власності, і яка є виключно необхідною для певного загальнокорисного заходу.

Список використаних джерел:

1. Мірошніченко А.М. Земельне право України: підруч. / А.М. Мірошніченко. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2009. – 712 с.
2. Про державний матеріальний резерв : Закон України від 24.01.1997 № 51 / 97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 13. – Ст. 112.
3. Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель : наказ Держкомзему від 23.07.2010 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 85. – Ст. 3006.
4. Про державний земельний кадастр : Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 8. – Ст. 61.
5. Суєтнов Є.П. Відчуження земельних ділянок і розміщених на них об'єктів нерухомого майна, що перебувають у власності кількох осіб / Є.П. Суєтнов // Юридична осінь 2013 року : зб. Тез доп. Та наук. Повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учен. та здобувачів, 14 лист. 2013 р. / за заг. Ред. А.П. Гетьмана. – Х. : Право, 2013. – С. 12–15.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Батрак Д.Г.

студентка,

Науковий керівник: Скакун Ю.Є.

кандидат юридичних наук, асистент,

асистент кафедри цивільного права № 2,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ДОГОВОРІВ ГРИ ТА ПАРІ

Тяга до азарту притаманний людям ще з найдавніших часів. Цей факт підтверджується знахідками археологів, що свідчать про використання ігор та парі в Єгипті за 3500 років до нашої ери, в Індії за 3000 років до н. е., в Греції та Римі [8, с. 10]. У зв'язку з набранням популярності серед населення стало необхідним закріплення гри та парі на законодавчому рівні. Вперше на законодавчому рівні регулювання інституту азартних ігор було здійснено давньоримським правом, що відзначив своє диференційоване ставлення до ігор і парі [7, с. 31]. В III ст. до н. е. в Стародавньому Римі було введено закон, який забороняв проведення азартних ігор «Lex aleatoria» [8, с. 10].

В ст. 203-2 Кримінального Кодексу України [1, с. 88] та Законі України «Про заборону грального бізнесу в Україні» [2, с. 536] передбачена відповідальність за зайняття гральним бізнесом. У зв'язку з цим, в Цивільному Кодексі України відсутнє закріплення гри та парі, а також на сьогодні відсутній окремий закон, який регулював би вищевказані питання.

Неналежний рівень нормативного регулювання договорів гри та парі в Україні, ускладнений доктринальною невизначеністю правової природи цих правовідносин, надає додатковій актуальності питанням наукового аналізу іноземного законодавства у сфері договорів ігрового ризику на прикладі регулювання цих відносин найбільш розвиненими країнами континентального та англо-американського права (зокрема Франції, Німеччини, Росії тощо). В Російській Федерації громадяни мають право на гру та парі, але їх позови, які виникають з гри або парі не підлягають судовому захисту крім випадків, визначених законом [4]. В Цивільному Кодексі Франції (глава « Про гру та парі») передбачено, що закон не передбачає можливості подачі позову про стягнення боргу, який виник із гри, або оплати парі [5]. В КНР такі дії забороняються. В США встановлено загальнодозвільний режим легалізованих видів ігор та парі [9, с. 23].

На мою думку доцільно буде скасувати ст. 203-2 Кримінального Кодексу України [1, с. 88]. та Закон України « Про заборону грального бізнесу в Україні» [2, с. 536]. та закріпити на законодавчому рівні договір гри та парі з

наступними особливостями: такий договір є реальним; алеаторним; він може бути як одностороннім, так і двостороннім.

Договір вважається реальним оскільки вважається укладеним з моменту, коли учасник зробить ставку – плату за участь гравця в азартній грі.

Договір про проведення ігор і парі є оплатним, оскільки матеріального надання у вигляді ставки, яку здійснюють однією стороною, протистоїть ймовірність отримання від іншої сторони в разі настання позитивного результату гри матеріального надання у вигляді виграшу. У зв'язку з тим, що ставкою протистоїть не сам виграш, а лише ймовірність його отримання, даний договір прийнято відносити до так званих ризикових (алеаторного) договорів.

Залежно від виду гри і суб'єктного складу учасників договір про проведення ігор і парі може бути як двостороннім, так і одностороннім. Такий договір є умовною угодою, оскільки виникнення прав та обов'язків сторін залежить не тільки від факту укладення договору і його умов, але і від того, чи виявиться результат гри позитивним хоча б для однієї зі сторін [3].

Закріплення в Цивільному кодексі України договору гри та парі буде сприяти виходу ігорного бізнесу з тіньової економіки, розвитку ігорно-туристичної галузі [6, с. 56], збільшення доходів державного бюджету. Важливою є розробка спеціального закону, який буде визначати зміст та сутність договору, загальні умови проведення та організації гри та парі, права та обов'язки сторін, умови та порядок ліцензування такої діяльності, коло контролюючих органів та їх повноваження, відповідальність за порушення вимог закону.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України ВВР. – 2013. – N 9-1N, N 11-12, N 13. – ст. 88.
2. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України від 11.08.2013 // (ВВР). – 2009. – N 38. – ст. 536.
3. Проект Закону України «Про азартні ігри в Україні» від 03.11.2010 року, внесений Міністерством фінансів України.
4. Гражданский Кодекс РФ от 30.11.1994 – [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://base.garant.ru/10164072/59/#block_2058.
5. Цивільний Кодекс Франції – [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/uf/iogip/study/studentsbooks/histsources2/igpzio49/.
6. Афанасьєв Зб. наук. праць IV Міжнар. наук.-прак. конф. – Донецьк : ДІТБ, 2006. – С. 54–59.
7. Барон Ю. Система римського цивільного права. Вип. третій. Книга IV : Зобов'язальне право. – СПб. – 1910. – С. 30–36.
8. Романов С.Н. Гральний бізнес в Росії. Історія, законодавство, оподаткування, ліцензування. / Рязань : Узоречье, 1999 р., С. 10.
9. Short History of Gaming and Regulatory Control in Nevada Gaming Law. The Authoritative guide to Nevada Gaming Law. Zionel Sawyer and Collins. Las Vegas and Reno, Nevada. Third Edition, 2000. С. 1–28.

Бондарчук В.В.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Інститут моральної шкоди не втрачає свою актуальність з моменту його запровадження у Цивільному Кодексі УРСР (06.05.1993 р. Кодекс було доповнено ст. 440-1 «Відшкодування моральної (немайнової) шкоди»). З того часу вийшла не одна Постанова Пленуму Верховного Суду України, було прийнято новий Кодекс, надавалися висновки Науково-консультативними радами при судах касаційної інстанції, однак і дотепер дане питання має свої особливості.

У своїх роботах явище моральної шкоди досліджували Г. А. Агафонов, А. Веніамінова, А. М. Ерделевський, Д. Д. Луспеник, Р. М. Мінченко, О. І. Сліпченко та ін. Науковці розглядали особливості поняття, визначали різницю між моральною та немайновою шкодою, вели активні суперечки з приводу того, чи може бути завдано моральну шкоду юридичній особі тощо. Та якщо на ці та деякі інші питання в змозі дати відповідь положення чинного законодавства, то офіційна методика розрахунку розмірів моральної шкоди до цих пір відсутня.

Разом з тим, на сьогоднішній день часто використовується метод оцінки розміру компенсації спричинених страждань, розроблений Ерделевським. Він офіційно зареєстрований Міністерством юстиції України від 03.03.2010 року під № 14.1.04 [1]. У його основі покладені критерії, що виражаються в абсолютних величинах: використовується базовий рівень компенсації, потім шляхом перемноження відносних одиниць санкцій та з урахуванням ступені вини заподіювача, отримується певна грошова сума [2, с. 5]. Однак враховуючи, що ця методика розроблена для законодавства Російської Федерації і звертаючи увагу на рік її появи (1997), вважаємо її використання на теренах України недоцільним.

Робилися пропозиції при визначенні розміру моральної шкоди керуватися даними судово-медичної експертизи. Але ця думка не знайшла великої підтримки у наукових колах, На думку Д. І. Толкачова, така експертиза не здатна дати категоричну відповідь, оскільки висновки експерта-психолога про можливість настання якоїсь події чи протікання певного процесу слід розглядати як імовірні [3, с. 115]. Вважаємо таку точку зору хибною, адже моральну шкоду потрібно розглядати не лише як правове, а і як медичне поняття. Судову експертизу проводять кваліфіковані працівники, які в змозі визначити не лише стан потерпілого, але і описати перспективи його розвитку. Хоча зрозуміло, що це значно сповільнить розгляд справ в судах першої інстанції, якщо судді почнуть перевіряти усіх позивачів по таких категоріях прав.

У судовій практиці України розмір моральної шкоди визначається сторонами керуючись принципами розумності і справедливості та враховуючи

матеріальний стан особи, яка заподіяла шкоду [4, с. 3–4]. Однак, як було визначено раніше, це створює багато проблем на практиці.

Щодо країн англо-саксонського типу, то у США та Великій Британії використовується 3 критерії оцінки моральної шкоди: концептуальний, особистісний та функціональний. Найпопулярнішим є концептуальний. Суть його наступна: встановлюються мінімально і максимально можливі суми відшкодування в грошовому еквіваленті [5]. Перевага даного методу – усунення суб'єктивного фактору, коли розмір відшкодування моральної шкоди, стягнутої різними судовими інстанціями за однією справою, значно відрізняється. На цьому плюси концептуального методу не закінчуються.

Також не можна відкидати проблему невизначеності стосовно того, що може слугувати доказами при встановленні розміру моральної шкоди. Це спричиняє незручності як для суб'єктів доказування, так і для суду, який дуже рідко при винесенні рішення зазначає мотиви визначення розміру моральної шкоди. Враховуючи той факт, що шкода заподіюється не лише позивачу, а і його рідним та близьким людям, ми можемо зробити висновок, що предмет доказування є дуже широким. Тому потрібно врегулювати це питання шляхом внесення змін до законодавства.

Підводячи підсумок, хочемо зазначити, що моральна шкода – це оціночне явище. Ускладнює визначення розміру моральної шкоди висока складність встановлення грошового еквіваленту душевних страждань у кожному конкретному випадку та неможливість їх достовірного опису. А тому дуже важливо закріпити на законодавчому рівні, що може слугувати доказами при визначенні розміру моральної шкоди шляхом доповнення ст. 1167 ЦКУ п.3 в наступній редакції «Доказами, що підтверджують наявність моральної шкоди, можуть бути: покази свідків; висновок судового експерта; чеки, квитанції та ін. документи, що підтверджують витрати особи у зв'язку з заподіяною їй шкодою тощо», а також розробити Методику розрахунку розміру моральної шкоди, в якій зазначатимуться мінімальні і максимальні розміри грошових сум за конкретні правопорушення, і перелік справ, за яких є обов'язковим проведення судово-медичної експертизи.

Список використаних джерел:

1. Реєстр методик проведення судових експертиз [Електронний ресурс] // Міністерство юстиції України – Режим доступу до ресурсу : <http://rmpse.minjust.gov.ua/page/17>.
2. Котова Л.В. Відшкодування моральної шкоди : проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / Л.В. Котова // Актуальні проблеми права : теорія і практика. – 2010. – № 17. – С. 231–240. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/app_2010_17_23.pdf.
3. Толкачов Д.І. Діяльність адвоката у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : матеріальні та процесуальні аспекти / Дмитро Ігорович Толкачов. // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 2 (6). – С. 103–117.
4. Сліпченко О.І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди / Автореф. канд... юрид. Наук : 12.00.03. – Харків, 2011.
5. Як визначити розмір моральної шкоди [Електронний ресурс] // Правознавство. – 2011. – Режим доступу до ресурсу : http://pravoznavstvo.at.ua/publ/pitannja_osobistosti/jak_viznachiti_rozmir_moralnoji_shkodi/12-1-0-153.

Євмененко Є.А.

студент,

Науковий керівник: Коломєєць Т.О.

доктор юридичних наук, професор,

Запорізький національний університет

МЕДІАЦІЯ ЯК АКТУАЛЬНИЙ, ПОЗАСУДОВИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Застосування медіації є звичайною практикою для Європейських країн, цей спосіб позасудового вирішення спорів є одним з найефективніших та допомагає розглянути справу і дійти згоди без залучення судових органів і тим самим спростити саму процедуру спірних правовідносин, а також полегшує їх виконання. В Україні медіація не має широких масштабів, насамперед через нерозвиненість правової бази, відсутність обізнаності багатьох членів суспільства про наявність такого виду позасудового вирішення спору, а також переваг, які будуть за умови використання такого способу, а особливо у справах публічно-правового спрямування.

Проблематикою застосування медіації, як позасудового способу вирішення спорів в Україні займаються такі вчені, як: Зайчук О. В., Жмудь В. А., Громовий О. В., Єрмоєнко Г. І., Боброва М. П., Горова А. І., Землянська В. В., Прокопенко Н. Н., Притика Ю. Д., Охрімчук Л. І., Москаленко В. С., Саранюк В. І. та інші.

На разі правова база, яка стосується питання медіації знаходиться на перших етапах становлення. Це в першу чергу зумовлено затягуванням процесу прийняття закону України «Про медіацію», проект цього закону вже декілька років не зрушує з наявної точки. Як раз в ньому фіксується визначення поняття медіації та визначається загальні засади реалізації цього виду позасудового способу вирішення спорів. За цих проектних медіація визначається як позасудова процедура врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів) [1].

Формальне визначення медіації міститься у ст. 1 Типового закону ЮНСІТРАЛ (Комісії ООН з міжнародного торгового права) за 2002 р. щодо міжнародних комерційних арбітражних процедур, згідно з якою медіація може бути визначена як «процес, коли сторони залучають третю особу або осіб з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними. Мирний посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору». Отже, зазначене визначення містить основні ознаки медіації: третю сторону залучають за рішенням сторін спору, основна мета такого залучення – мирне врегулювання спору, спосіб врегулювання спору, запропонований третьою стороною, не є обов'язковим для сторін.

Центр ефективного врегулювання спорів (CEDR) також визначає медіацію як процес, наголошуючи на таких його ознаках, як гнучкість та конфіденційність, і зазначає, що під час такого процесу незалежна сторона

активно допомагає зацікавленим сторонам досягти згоди щодо врегулювання конфлікту або суперечки, але останнє слово під час ухвалення рішення чи умов угоди з врегулювання спору залишається за зацікавленими сторонами. У цьому визначенні також звернено увагу на таку ознаку третьої сторони, як нейтральність, що, як буде сказано далі, є однією з обов'язкових ознак медіатора, а також наголошено на його активній позиції з врегулювання спору [4].

Але незважаючи на відсутність спеціального законодавства, Україна може похвалитися своїм власним досвідом застосування процедури медіації, який підтверджує високу ефективність застосування цього інституту при вирішенні конфліктів. Так, починаючи з 2003 року активно проводяться експерименти у судах (зокрема у містах Києві, Харкові, Івано-Франківську, Автономній Республіці Крим та інших). Також на території України діє низка регіональних груп медіації, які об'єдналися в Асоціацію груп медіації України та Український центр порозуміння [2].

Особливості процедури медіації полягають у такому: а) участь сторін спору в процесі медіації є добровільною, медіатор – вільно обраний сторонами, а кожна сторона має можливість у будь-який момент вийти з процесу; б) у медіації сторони самі виробляють і приймають рішення. Медіатор, на відміну від суду, жодних рішень з приводу спірного питання не виносить і не дає жодних рекомендацій; в) медіація – це процес, в якому нічого не вирішується без згоди сторін спору. Під час нього всі рішення приймаються тільки за взаємною згодою сторін, і обидві сторони добровільно беруть на себе обов'язки виконувати прийняті ними рішення. Зрозуміло, що сторони роблять це лише тоді, коли задоволені такими рішеннями. Під час судового розгляду справи діє принцип обов'язковості судового рішення; г) основна мета медіації – пошук порозуміння, тобто за допомогою посередника обговорюються різні варіанти вирішення конфлікту і спільно обирається той із них, який обидві вважатимуть найкращим. Медіація дає можливість зберегти відносини на перспективу; д) ризик медіації мінімальний, оскільки кожна сторона в будь-який момент може відмовитися від продовження процесу переговорів; е) процес медіації відносно нетривалий та є економічно вигідним для сторін порівняно з судовою процедурою вирішення спору [3].

Отже, можна зробити висновок, що інститут медіації це всесвітньо визнаний та ефективний спосіб вирішення публічно-правового спору. Він є достойною альтернативою вирішення спірних питань, яких має значну кількість переваг, таких як економія часу, грошей, особливо питання публічно – правового значення повинні вирішуватись на перших етапах і не приводити сторін для вирішення питання до суду, особливо коли суб'єкти таких відносин наділені владними повноваженнями.

Список використаних джерел:

1. Проект ЗУ «Про медіацію» від 17.12.2010 № 7481.
2. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України / Жмудь В. // Юридичний журнал : аналітичні матеріали, коментарі, судова практика / МОН України ; НПУ ім. Драгоманова ; Ін-т політології та ін. – Київ, 2007. – № 11. – С. 89–91.

3. Способи вирішення публічно-правових спорів з органами влади : практичний посібник / [Сало Л.Б., Сенюта І.Я., Хлібороб Н.Є., Школик А.М.]. – Дрогобич : Коло, 2009. – 112 с.

4. <http://ilandmanagement.com/Publication/45/>.

Маковій О.С.

студентка,

Інститут післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ КАРКАС ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ ПІД ЧАС ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Серед різноманіття проблем, що стосуються зобов'язального права як розділу цивільного права, окреме місце займають питання відшкодування моральної шкоди. У науковій літературі останніх десятиріч їм приділяється особлива увага. А дослідження поняття відшкодування моральної шкоди завжди було пов'язане з численними протиріччями щодо його змісту, доцільності, обґрунтування та ін., однак цей напрям у сучасній цивілістиці не тільки не втратив своєї актуальності, теоретичної й практичної значущості і цінності, але ще більш зріс і потребує подальшої поглибленої розробки.

Не дивлячись на широке коло досліджень проблеми відшкодування моральної шкоди актуальною залишається проблема визначення ціни такої шкоди для потерпілого, а відтак – і визначення розміру відшкодування моральної шкоди. Ця проблема є особливо важливою з огляду на цінність немайнових прав особи, які порушуються заподіянням моральної шкоди. Це й спонукає нас до пошуку особливостей визначення розміру відшкодування моральної шкоди за цивільним законодавством України.

Цивільний кодекс України закріплює загальні положення про особисті немайнові права у главі 20. Ряд положень про захист немайнових прав фізичної особи визначено Конституцією України в ст. 3. Дані акти цивільного законодавства зводяться до того, що у випадку порушення особистого немайнового права таке право має бути відновлене або/та відшкодована завдана шкода.

Як відомо, відповідно до ч. 2 ст. 23 ЦК України моральна шкода полягає у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Отже, ключовими наслідками заподіяння моральної шкоди будуть фізичні або душевні страждання. І, якщо у випадку із

визначенням моральної шкоди, наслідком заподіяння якої стали фізичні страждання, можна розібратися і навіть досить об'єктивно визначити розмір такої шкоди (встановивши витрати на лікування і т. ін.), то при визначенні суто душевних страждань можуть виникати певні проблеми.

О. О. Отрадна вважає, що негативні наслідки моральної шкоди настають саме для психіки особистості. Зокрема, на думку вченої «моральною шкодою фізичної особи є негативні наслідки для внутрішньої, психічної сфери людини, її відчуттів, самопочуття, ментального здоров'я, що полягають у відсутності емоційного благополуччя та/або наявності психічного розладу [2, с. 287]». Це означає, що насправді у вирішенні питання про відшкодування моральної шкоди правозастосовна практика стикається із рядом таких оціночних понять як «мораль», «психіка», «душа», і, що головне (!), протиправною поведінкою, причинним зв'язком між вчиненням протиправної поведінки і наслідками, завданням шкоди «моралі», «психіці», «душі».

Адже як же бути із рядом специфічних обставин сприйняття людиною (потерпілим) «збитків» і питаннями «відшкодування»? Відшкодування чого? «Душі», «моралі», «психіки»?!

Р. О. Опалєв відмічає, що оперування оціночними поняттями, хоч надає гнучкості, певної стабільності, безпроблемності врегулювання правовідносин, однак, такі одночасно утворюють складність для правозастосовної практики)... [1, с. 633]. Адже, як зазначає вчений, завдяки застосуванню оціночних понять складності виникають в зв'язку із тим, що людське «мислення не в спроможності фіксувати чіткі переходи від кількісних характеристик до якісних (якщо такі існують)... [1, с. 633]».

Відтак, ситуація на практиці може зводитись до того, коли, *наприклад*, особа із частковою дієздатністю (малолітня) може більш негативно сприйняти порушення свого права саме через несформовану психіку, а фізична особа із неповною дієздатністю чи то повністю дієздатна – бути менш вразливою. Відповідно, зазіхання на «душевний стан», «мораль» (яка очевидно набувається із віком), «психіку» для рівнів дієздатності буде мати інші наслідки порушення права та потребуватиме специфіки та особливостей його відновлення.

Звичайно, Конституція України, як і ЦК України, висуває вимоги щодо встановлення рівності усіх перед законом. Це означає, що оціночні поняття, якими оперує законодавець, повинні застосовуватись з огляду на дотримання основних засад цивільного законодавства – відповідати принципам справедливості, добросовісності та розумності. Адже основна мета при відшкодуванні моральної шкоди – захистити порушене особисте немайнове право потерпілої особи як найвищої соціальної цінності. Саме такі дії по відношенню до потерпілого свідчатимуть про справжню повагу до особи і її особистих немайнових прав.

Таким чином, в рамках *висновків* можливо визначити, що особливості застосування при відшкодуванні моральної шкоди оціночних понять складають особливу цінність та націлені на корегування процедури захисту немайнових прав. Це дає підстави схилитися й до думки про необхідність

врахування особистісного підходу при визначенні розміру відшкодування моральної шкоди.

Список використаних джерел:

1. Опалев Р.О. Материально-правовой интерес как условие возникновения права на предъявление иска в суд. // Тенденции развития гражданского процессуального права России : Сб. науч. статей. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2008. – С. 628-646.
2. Отраднава О.О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань : монографія / О.О. Отраднава. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 328 с.

Regner H.V.

student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**PROBLEMATIC RELATIONSHIP TERMS «GROUNDS»
AND «METHODS» OF ACQUIRING PROPRIETARY RIGHTS**

Relevance of the chosen topic due to improper functioning of the right of ownership, caused by identification by jurists at the beginning of the nineteenth and today the concepts «grounds» and «methods» of ownership.

At different periods of time russian and ukrainian scientists have made researches on this issue, such as: Spasibo I., Romanovich S., Shershenevich H., Meyer, D., Khvostov V. and others.

In view of the above, the purpose of this article is to clarify the genesis of the terms «ground» and «method», consideration of common and distinguishing features between the grounds and methods of acquiring proprietary rights in the aspect of the importance of distinguishing between theoretical and practical points of view; determining proposals for legislation.

Based on the rules of lexicology the word «ground» and «method» is not identical. Thus, the legislator has allocated different rules, which are used, respectively, the terms «grounds» (eg Art. 328 of the Civil Code of Ukraine (CC)) and «methods» (part 2, Art. 16 Civil Code of Ukraine) [1].

An example of the widespread identification of the concepts «method» and «ground» is in understanding methods of property rights – legal grounds on which a particular person becomes the owner of a property [2, 229], or legal facts with which the law associates emergence of property rights, which are called methods and grounds simultaneously [3, 253].

Striking example of mixing methods and grounds is the emergence of property rights under the contract. So as examples of the original method of acquiring property rights are called contracts of sale, gift, while they actually have grounds of acquiring property rights [4, 341].

Roman law under *titulus acquirendi* (rights acquisition ground) understood the legal facts, which binds only the emergence of obligations and *modus acquirendi*

(acquisition method) is the following legal facts, which is associated with acquiring property rights [5, 140].

The separation of grounds and methods acquiring property rights is important for the conclusion of contracts on acquisition of property ownership, in inheritance, reorganization of legal entities. All of them are acquisition of property rights to property, which is associated with a corresponding termination of the right to the same property in another person. Of course, in this case it is important to establish the time of transfer of ownership, and exactly in this aspect is important distinction the conclusion of the contract and compliance requirements of the form of the contract and its registration.

Also, there are numerous cases where ownership arises first time, for example, if things did not exist before, but physically it appeared due to its creation by person. Maybe something else: when the thing existed, but it did not belong on the property right to person or if the owner is unknown.

In this case traditionally it comes to original and derived methods of acquiring property rights [6, 303], although expresses another opinion – the division into original and derivative acquiring property rights grounds [7, 121]. Given the above considerations, it seems more true to expose the separation of original and derived right acquisition, as the latter is a broader category, not only from a legal point of view, but it is contains a methods and grounds simultaneously.

Therefore the godsend will be the initial a right acquisition, the ground of which is fact of detection of another's lost thing and method – next taking possession in conjunction with the decision to leave it, provided by the abiding the requirements of the law on the acquisition of property rights to the found thing.

In the XIX-early XX century. law did not operated the term «ground of right acquisition», using the term «method». The modern right, by contrast, do not use the term «method of right acquisition» and refers only to the grounds. Essentially something that belongs to the grounds of acquiring proprietary rights does not defined as such (eg sales contract, etc.), and vice versa - now something that relates to the method of acquiring property rights (such as state registration) are not recognized.

So the ground of acquiring ownership rights must be a legal fact which gives rise to legal obligations relationships (eg sales contract, etc.), and the method of the acquisition of ownership – a legal fact, which binds emergence of property rights (transfer of property, the state registration of the transaction, etc.).

Separately existing, grounds and methods can not lead to the acquisition of property. So for right acquisition there should be a set of these legal facts. For example, consider the procedure for acquisition the right under the contract of sale. In itself signing the contract (ground of right acquisition) does not lead to the emergence of property of the buyer, because for this purpose law put forward additional requirements. They relate to: (a) transfer of property (part 1, Art. 334 Civil Code of Ukraine) – as a general rule; (b) notarization if the property is alienated for contracts which are subject this certification (part 3 Art. 334 Civil Code of Ukraine); (c) the entry into force of the court decision on the recognition of contract without notarized valid (part 3 Art. 334 Civil Code of Ukraine); (d) state registration if an agreement on the disposal of property subject to registration

(p. 4 of Art. 334 Civil Code of Ukraine). All these facts are just the methods of right acquisition.

Significant for problem is transformation the list of «methods» of acquisition property rights, which are marked in the scientific literature directly related to the law. For example, D. I. Meyer pointed to such methods of acquiring property rights: (1) «by means of ownership» which refers tradition, antiquity, war trophy and finding; (2) regardless of the ownership – use, increment, blending [8, 122].

G. F. Shershenevich determines such methods of acquisition of ownership that offered contemporary legislation: 1) «gifts and gratuitous» – donation, separation, gift, covenant 2) heritage, 3) «mutual» methods – mine and buying 4) agreements and obligations [9, 299].

Most modern textbooks on civil law make such a system of «methods» of right acquisition (although, according to the Civil Code, the latter is precisely the grounds of acquisition of property): manufacturing or creating new things, recycling, finding, usucaption, recognition of ownership of unauthorized construction, contract, inheritance and others [10, 438].

As we see, in many respects list of «methods» of acquiring ownership rights coincides past and present, and most important in the community (approach) on the right acquisition is the last division to original (acquisito originaria) and derivatives (acquisito derivativa).

But we can talk about the grounds and methods not only to derivative but also concerning the original ownership. Thus, for the acquisition of property for public gifts of nature (wild berries, mushrooms, fish, wild animals, etc.) to the subsequent appropriation of the object, it is necessary first of all identify the object (ground of acquisition of property), then take possession on it (the method). If you find berries or mushrooms, you should collect them; if there is a wild animal – shoot or effectively capture it and so on. Taking possession as a method in any case is an action (active action), while identifying things being ground, can be passive – for example, a person accidentally find thing or treasure.

Thus, we can conclude that the grounds and methods in their totality constitute the formula of right acquisition in which they undergo specific interaction and complementarity. They are related to legal connection and the existence of one without the other can occur in theory and in practice, but obviously not lead to the desired result – acquisition of property rights. This raises the need to review legislation to clearly notation those legal facts, thought will occur ownership of a person, ie at the level of legislation to determine the content of such basic concepts as «ground» and «method» which directly used in the Civil Code of Ukraine, but not explained by legislator clearly.

References:

1. Civil Code of Ukraine : the legislation as amended and fulfill. As of December 22, 2010. : – K. : views. Palyvoda AV, 2010. – 328 p.
2. The Soviet civil law / Ed. Ed. IB Novitsky and PE Orlovsky. – M., 1959. – T. 1. – 494 p.
3. The Soviet civil law : Textbook / V.A. Ryasentsev. – M., 1960. – Part 1 – 519 p.
4. There itself.
5. V. Khvostov The system of Roman law : the textbook. – M., 1996. – 522 p.

6. Pobedonostsev KP course of civil law. ОЦ М. : Statute, 2002 – Part 1 : patrimonial right. – 800 p.
7. Civil law : the Textbook / S.S. Alekseev, B.M. Gongalo, D.V. Murzin ; Under the total. Ed. S. Alexeev. – М. : T.C. Welby ; Yekaterinburg : Institute of Private Law, 2007. – 78 p.
8. There itself.
9. Shershenevich G.F. The textbook of Russian civil law. – М : the Statute, 2005. – Т. 1. – 459 p.
10. Civil law. Overview : Lecture / Ed. AG Didenko. – Almaty Naurpress, 2006. – 722 p.

Рибалов О.О.

студент,

Науковий керівник: Домашенко М.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права № 2,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РОЗШИРЕННЯ ПРАВ КОРИСТУВАЧА У ДОГОВОРІ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

На сьогоднішній день договір комерційної концесії міцно увійшов у наше життя. Сфера застосування охоплює різноманітні види бізнесу. Наприклад, серед відомих в Україні це, Макдональдс, Старбакс, 1С, тощо.

За договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату виключне право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. Укладення цього договору дозволяє отримати відповідне право на використання об'єктів інтелектуальної власності для планомірної та вигідної реалізації товару. Для правоволодільца це можливість створення та розширення виробничої, торгової чи збутової мережі для просування своїх товарів чи послуг, розширення ринку збуту, здійснення реклами своєї продукції, у короткі строки створення розгалуженої системи бізнесу. А для користувача – це вигідна можливість використати в підприємницькій діяльності комплекс виключних прав правоволодільца задля прибутку при цьому значно скоротити витрати при створенні свого бізнесу з нуля. Таким чином, в укладенні договору комерційної концесії зацікавлені обидві сторони.

У ст. 1124 передбачено, що у користувача, який належним чином виконував свої обов'язки, є право на укладення договору комерційної концесії на новий строк. Але доволі часто можна побачити, що даний договір після його закінчення не буває продовжений, а укладається з іншою особою на тих же умовах. Через це користувач не може далі використовувати торгівельну марку, виготовляти продукт, чи надавати послуги та втрачає усі свої права стосовно подальшої підприємницької діяльності. Подібні дії негативно позначається, як на користувачеві, якому завдаються не тільки збитки, а і відображається на розвитку бізнесу в Україні. Вважаючи, що це є правовою проблемою у сучасному українському цивільному законодавстві, слід

звернутися до цивільних кодексів тих країн, де ця проблема є вирішеною. Наприклад, в ст. 1035 Цивільного кодексу Російської Федерації зазначено, що коли праволоділець відмовив користувачеві в укладенні договору комерційної концесії на новий строк, але протягом року з дня закінчення терміну договору з ним уклав з іншою особою договір комерційної концесії, за яким надані ті ж права, які були надані користувачеві за припиненням договором, на тих же умовах, користувач має право вимагати за своїм вибором у суді переведення на себе прав і обов'язків за укладеним договором та відшкодування збитків, завданих відмовою поновити з ним договір комерційної концесії, або відшкодування таких збитків. При цьому в ч. 1 цієї ж статті передбачено переважне право користувача на укладення договору на новий термін.

У зв'язку з вищенаведеним, вважається доцільним внести зміни до ст. 1124 ЦК України, доповнивши її нормою, яка б зазначала що, користувач має переважне право на укладення договору комерційної концесії на новий термін, а в разі відмови праволоділця користувачеві в укладенні договору комерційної концесії на новий строк, при укладанні правовласником того ж договору з іншою особою на тих же умовах, що був укладений попередній договір, користувач має право на вимагання у суді переведення на себе прав і обов'язків за укладеним договором та відшкодування збитків, завданих відмовою поновити з ним договір комерційної концесії, або відшкодування таких збитків.

Фролов О.О.

студент,

Інститут підготовки слідчих кадрів

для Міністерства внутрішніх справ України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ НЕДІЙСНОСТІ ПРАВОЧИНУ

За загальним правилом ст. 216 ЦК основним наслідком укладення правочину, що не відповідає вимогам закону (ст. 203 ЦК) і визнається недійсним, є двостороння реституція.

Двостороння реституція полягає в тому, що кожна сторона недійсного правочину має повернути іншій стороні все, що вона одержала на виконання такого правочину.

Якщо повернути в натурі отримане за правочином, що є недійсним, неможливо (наприклад, предметом правочину було користування майном, надання послуг тощо), то підлягає поверненню вартість того, що одержано. Тобто провадиться відшкодування одержаного за недійсним правочином у грошовій формі.

Оцінка розміру відшкодування провадиться не за тими цінами, що існували на момент укладення правочину, і не тими, що були на момент

подання позову, а за цінами, що існують на момент відшкодування. Якщо відшкодування провадиться добровільно, то таким моментом є момент розрахунків між сторонами. Якщо відшкодування провадиться на підставі рішення суду, ціни визначаються на момент виконання судового рішення про відшкодування одержаного за правочином, який визнаний судом недійсним.

Двостороння реституція є загальним наслідком недійсності правочину, який настає незалежно від наявності вини сторін правочину в тому, що правочин є недійсним. У тих випадках, коли визнанню правочину недійсним сприяла вина однієї із сторін, двостороння реституція може супроводжуватися додатковими негативними наслідками для винної сторони. Зокрема, якщо у зв'язку із вчиненням недійсного правочину другій стороні (сторонам) правочину або третій особі завдано збитків та моральної шкоди, вони підлягають відшкодуванню винною стороною (ст.ст. 22, 23 ЦК).

Спеціальними нормами можуть бути встановлені особливі умови застосування вказаних вище загальних наслідків або особливі правові наслідки для окремих видів недійсних правочинів (підвищена або обмежена відповідальність однієї із сторін тощо). Наприклад, щодо правочинів, здійснених внаслідок обману, додаткові майнові наслідки для винної сторони передбачені ч. 2 ст. 230 ЦК, яка встановлює, що сторона, яка застосувала обман, зобов'язана відшкодувати другій стороні збитки у подвійному розмірі та моральну шкоду, що завдані у зв'язку з вчиненням цього правочину (ст.ст. 22, 23, 230 ЦК).

Оскільки дійсність чи недійсність нікчемного правочину визначається безпосередньо законом і не залежить від волі сторін, наслідки його недійсності визначаються безпосередньо законом. При цьому правові наслідки недійсності нікчемного правочину, встановлені законом, не можуть змінюватися за домовленістю сторін. Проте суд з власної ініціативи, керуючись власними переконаннями і матеріалами справи, має право визначати, які саме наслідки недійсності нікчемного правочину будуть застосовуватися у кожному окремому випадку. Пропозиції або бажання сторін не мають правового значення.

Правочин за своїм змістом може перебувати в різному співвідношенні з вимогами закону: одні з його умов можуть суперечити цим вимогам, інші – ні. Отже, виникає питання про можливість визнання недійсною частини правочину.

Стаття 217 ЦК у зв'язку з цим встановлює 2 варіанти вирішення питання про юридичну долю правочину, окремі частини якого не відповідають вимогам закону:

1) якщо вимогам закону суперечать істотні умови правочину, то він є або має бути визнаним судом недійсним у цілому;

2) у випадках, коли закону суперечать неістотні умови правочину, без яких він може існувати, він є частково дійсним (у тій частині, яка відповідає закону).

Отже, недійсність окремих частин правочину не виключає дії правочину взагалі лише у випадках, коли можна припустити, що правочин був би укладений і без включення недійсних частин. Якщо підстав для такого припущення немає, то правочин визнається недійсним. Наприклад, правочин,

вчинений з перевищенням повноважень, може бути визнаним судом дійсним у тій частині, яка відповідає повноваженням представника.

Умови дійсності правочину встановлюються законом для того, щоб правочин мав належну юридичну силу. Додержання цих умов сприяє законності правочину, охороні прав та законних інтересів його учасників та інших осіб, а також обмежує можливості збагачення злочинним шляхом.

Недодержання умов дійсності правочину не завжди тягне його недійсність.

Наприклад, недодержання простої письмової форми лише у випадках, спеціально передбачених законом викликає недійсність правочину. Найчастіше саме це позбавляє потреби сторони у разі спору посилатися на показання свідків як докази. При відсутності письмових доказів сторони позбавлені можливості повністю обґрунтувати свої вимоги і заперечення, і тому ризикують залишитися без задоволення своїх вимог у зв'язку з їх недоведеністю у суді.

Проте, коли недодержання умови дійсності правочину викликає його недійсність, то до сторін застосовуються майнові наслідки такої недійсності.

Таким чином, законодавець, встановлюючи умови дійсності правочину, сприяє їх додержанню, а також зміцненню правосвідомості громадян та правопорядку взагалі.

СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО

Швець М.Ю.

студентка,

*Київський університет права
Національної академії наук України*

ОСОБИСТІ ТА МАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ

Шлюб – це відносини між чоловіком і жінкою, який має на меті створення сім'ї, народження дітей. Шлюб укладається добровільно між двома сторонами – чоловіком і жінкою та реєструється юридично. З моменту укладання шлюбу чоловік і жінка знаходять статус подружжя. Через шлюб суспільство встановлює подружні і батьківські права та обов'язки, передбачені нормами сімейного права. Ці права і обов'язки поділяються на дві групи: особисті та майнові.

Сімейний кодекс (СК) України – закон України, що визначає:

- засади шлюбу,
- особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя,
- підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів [2, с. 19].

Згідно з СК сім'я є формою організації життя подружжя. Сім'я – це найголовніше, що має людина. Можна сказати, що це «осередок кохання» між чоловіком і жінкою. Сім'ю складають особи, які проживають спільно та мають взаємні права та обов'язки.

Актуальність теми дослідження. Права та обов'язки подружжя мають велику значущість у суспільстві. Як нам відомо, права поділяються на особисті і майнові. Особисті права подружжя становлять внутрішню основу їхнього спільного життя, то майнові права грають, як правило, іншу роль. Тому про існування цих прав починають згадувати тільки, коли сім'я розпадається, і з'являються проблеми з розірванням шлюбу. У подібних ситуаціях виникає необхідність у захисті саме майнових прав, тому дана тема є досить актуальною для нашого часу.

Дані темі були присвячені праці таких відомих вчених, як: А. М. Нечаєва, Л. Б. Максимович, С. А. Сорокін, Е. А. Абашин, М. М. Нестерова, А. В. Одинцов, О. Ю. Косова. Статті А. М. Нечаєвої, Н. М. Нестерової і І. Ф. Александрова відображають проблеми, перспективи розвитку та аналіз сімейного законодавства [3, с. 21].

При регулюванні відносин подружжя із приводу приналежного їм майна застосовують два правових режими: законний і договірний.

Законний правовий режим регулювання відносин подружжя із приводу їхнього майна застосовується в тих випадках, коли він не змінений шлюбним

контрактом, треба зазначити, що проект Сімейного кодексу України суттєво

розширив аспект правового регулювання шлюбного контракту. Відповідно до

законного правового режиму все майно подружжя можна розділити на загальне і роздільне [4, с. 51].

У відповідності зі ст. 22 КпШС майно, нажите подружжям під час шлюбу, є їх загальною спільною власністю.

Придбано в період шлюбу майно, не має значення на ім'я кого з подружжя, характерно для загального майна подружжя. Тому що впливає зі змісту ч. 3 п. 4 Постанови Пленуму Верховного суду України від 04.10.91 р. «Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності громадян на житловий будинок», для виникнення права загальної власності подружжя на побудований житловий будинок не має значення, на ім'я кого з подружжя оформлений житловий будинок. Відповідно до діючого законодавства дружинам на праві власності можуть належати не тільки предмети споживання, але і засобу виробництва (ст. 13 Закону України «Про власність»). У тих випадках, коли майно належить дружинам на праві спільної власності, виникає спільна сумісна власність подружжя.

Для виникнення спільного майна подружжя, що впливає зі ст. 22 КпШС, необхідно, щоб воно було придбано під час шлюбу. Ця ж вимога впливає зі ст. 16 Закону України «Про власність». В осіб, що не перебувають в зареєстрованому шлюбі, також може виникнути право спільної сумісної власності на деякі речі, наприклад, при спільному створенні речі (будинку). У Постанові Пленуму Верховного суду України від 12 червня 1998 р. «Про застосування судами деяких норм КпШС України» (п. 12 ч. 1) сказано, що правила ст. 22, 28, 29 КпШС не застосовуються до спорів про розділ майна осіб, що живуть однією родиною, але не одружені. Як впливає з ч. 2 ст. 13 КпШС, права й обов'язки подружжя породжує тільки зареєстрований шлюб. Однак для виникнення спільності майна подружжя недостатньо, щоб майно було придбано в період зареєстрованого шлюбу. Потрібно також, щоб подружжя спільно проживали, господарювали, тобто наявність спільної праці подружжя. Необхідність спільної праці подружжя для виникнення спільності їхнього майна впливає з ч. 2 ст. 28 КпШС, що передбачає, що суд може визнати майно, нажите кожним з подружжя під час їхнього роздільного проживання, при фактичному припиненні шлюбу, власністю кожного з них. У даному випадку є один з елементів юридичного складу, необхідного для виникнення спільного майна подружжя – зареєстрований шлюб, але відсутній інший факт – спільна праця, тому що подружжя фактично припинило ведення спільного господарства. Таким чином, обов'язковими елементами юридичного складу, необхідного для виникнення спільності майна подружжя, є придбання майна під час зареєстрованого шлюбу й у результаті спільної праці. Сукупність елементів юридичного складу, необхідного для виникнення спільності майна подружжя, визначає і початковий момент виникнення спільності їхнього майна. З огляду на, що до складу загального майна

чоловіків входять не тільки право власності, але і зобов'язальні права; при цьому можливі три рішення цього питання:

- 1) майно стає спільним, коли зароблено, тобто коли на нього виникло право;
- 2) коли майно отримане;
- 3) коли майно внесене одним з чоловіків у дім, у родину.

Початковим моментом виникнення спільності майна подружжя варто вважати момент, коли в одного з подружжя виникло на нього право [1, с. 71].

Подружжя має рівні права володіння, користування і розпорядження спільним майном. При цьому подружжя користується рівними правами на майно й у тому випадку, якщо один з них був зайнятий веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми чи по інших поважних причинах не мав самотійного заробітку. Дане положення відповідає принципу рівноправності подружжя, закріпленому в ст. 51 Конституції й у ст. 4 КпШС.

Це положення ст. 22 КпШС охороняє інтереси жінки, найчастіше інтереси жінки-матері, а також непрацевдатного чоловіка. До поважних причин, по яких інший з подружжя не мав самотійного заробітку, можуть бути також віднесена непрацевдатність дружини, навчання й ін. Приведене положення відповідає принципу взаємної матеріальної підтримки подружжя.

Подружжя, здійснюючи правомочності у відношенні приналежного їм спільного майна, можуть укласти угоди як один з одним, так і з третіми особами. Подружжя, як було сказано, мають рівні права на приналежне їм спільне майно. Тому ч. 1 ст. 23 КпШС установлює, що подружжя розпоряджаються спільним майном за спільною згодою. Для здійснення угод одним з подружжя необхідно прямо виражена згода іншого з подружжя в письмовій формі. Якщо угода з приводу спільного майна укладена одним з подружжя без згоди іншого з подружжя, то вона за вимогою цього з подружжя може бути визнана недійсною. Для задоволення такого позову повинна бути доведена несумлінність іншої сторони по угоді.

Подружжя можуть також укласти договори про розділ спільного майна або про об'єднання їх роздільного майна в спільне.

Особливим різновидом угод між подружжям є шлюбний контракт.

Угоди між подружжям є різновидом цивільно-правових угод і повинні відповідати усім вимогам, пропонованим до угод. Положення ст. 27 КпШС про недійсність угод між подружжям, спрямованих на обмеження майнових прав дружини, чи дітей, варто тлумачити обмежно в тому розумінні, що недійсними є угоди, спрямовані на обмеження майнових прав дружини чи чоловіка, або дітей, що випливають з факту перебування в шлюбі чи спорідненні. Недійсним, наприклад, є угода між подружжям, укладена під час перебування в шлюбі, відповідно до якого нажите ними в шлюбі майно не буде їхньою спільною власністю.

Можна зробити висновки: по-перше, під особистими правами і обов'язками розуміються ті, які зачіпають особисті інтереси подружжя. Особисті права не можуть бути скасовані або обмежені шляхом укладення угоди між подружжям; по-друге, законодавством встановлені два можливих правових режими майна подружжя – законний і договірний. Подружжю

надано право самим вибрати, виходячи зі своїх інтересів, режим правового регулювання володіння, користування і розпорядження власністю. Тобто подружжя може будувати свої майнові взаємини на основі нормативно-правових приписів або укласти між собою угоду з приводу володіння, користування і розпорядження спільним майном; по-третє, подружжя при розділі майна можуть укласти угоду, в якому вкажуть поділ спільного майна на певні частки, а також розписати розділ конкретних видів майна; по-четверте, велика кількість запитань і проблем, що виникають при розділі майна подружжя можна було б уникнути, якби перед укладанням шлюбу або під час нього подружжя уклали шлюбний договір.

Виходячи з вище сказаного, хотілося б рекомендувати більш глибоке освоєння основ сімейних правовідносин, починаючи зі шкільної лави, щоб майбутнє подружжя, знаючи свої права і обов'язки в сім'ї, могли грамотно їх реалізовувати. Можливо при такому підході кількість спорів, що виникають у сім'ї, значно б скоротилися, а розлучень стало менше.

Список використаних джерел:

1. Косова О.Ю. Предмет сімейного права і сімейне законодавство / О.Ю. Косова // Держава і право. – 2010. – № 7. – С. 71–78.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року.
3. Ромовська З.В. Українське сімейне право / З.В. Ромовська. – К., 2010. – 31 с.
4. Яковлев В.А. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. – К., 2011. – 93 с.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Білик П.Є.

студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Актуальність теми дослідження обумовлена схваленням Кабінетом Міністрів України «Плану імплементації актів законодавства ЄС, які закріплюють правила конкуренції» та розроблення заходів реалізації даного плану. Це свідчить про необхідність вдосконалення чинного законодавства України із захисту економічної конкуренції. У зв'язку з цим визначення правових засобів захисту економічної конкуренції та шляхів вдосконалення чинного законодавства являється актуальним.

Для визначення правових засобів захисту економічної конкуренції, ми з'ясували сутність явища «економічна конкуренція», необхідність захисту, дослідили, яким чином здійснюється захист економічної конкуренції та сформулювали пропозиції щодо удосконалення законодавства з захисту економічної конкуренції. Аналіз засобів захисту економічної конкуренції здійснювався за допомогою аналітико-синтетичного методу та структурно-функціонального методу.

Конкуренція являється рушійною силою, яка примушує виробників підвищувати якість продукції (товарів, робіт, послуг), прискорювати впровадження новітніх досягнень науки та техніки, для отримання більшого прибутку та переваг над іншими конкурентами. Зважаючи на те, що суб'єкти господарювання у випадку існування попиту, але відсутності конкуренції, навряд чи будуть прагнути до змін та вдосконалення, зроблено висновок, що конкуренція являється досить важливою для розвитку економіки країни.

Із визначенням наведеним у Законі України «Про економічну конкуренцію» не погоджуються деякі вчені, так О. О. Бакалінська вважає, що законодавець не розглядає конкуренцію як специфічну економіко-правову та морально-етичну категорію, О. В. Безух, що перевага над іншими суб'єктами означає можливість впливати на конкурентів, а споживачі взагалі не являються учасниками суперництва [1].

В той же час вчені вважають, що конкуренція має бути чесною та добросовісною, про це зазначають Н. М. Корчак, О. О. Бакалінська [2]. Преамбулою Договору про заснування Європейської Спільноти 1957 року, поставлено завдання гарантувати чесну конкуренцію [3]. Зроблено висновок, що поняття економічної конкуренції та добросовісної конкуренції мають бути тотожними, адже переваги у конкуренції мають здобуватися чесним шляхом.

Встановлено, що поняття економічної конкуренції в різних нормативно-правових актах відрізняється, у зв'язку з цим потребує уніфікації.

Запропоновано наступне визначення економічної конкуренції: «Економічна конкуренція – це змагання між суб'єктами господарювання з метою найшвидшого та найкращого задоволення потреб споживача для отримання суб'єктом господарювання прибутку, завдяки чому споживач має можливість вибрати необхідний товар/послугу на найвигідніших умовах. Таке змагання регулюється та захищається державою та здійснюється на принципах чесності, добросовісності, з використанням власних досягнень суб'єкта господарювання та дотриманням законодавства.».

Прагнення до перемоги будь-яким шляхом призводить до обмеження конкуренції [4]. Зроблено висновок, що у випадку відсутності захисту економічної конкуренції, всі її позитивні аспекти втрачаються, що не вигідно споживачам та добросовісним конкурентам. Саме тому регулювання конкурентних відносин необхідне для захисту інтересів конкурентів, стимулювання розвитку ринку та захисту прав споживачів.

Встановлено, що науковцями не досліджувалось питання систематизації та класифікації засобів захисту економічної конкуренції. У зв'язку з цим дано наступну класифікацію правових засобів захисту економічної конкуренції:

- нормативно правове регулювання економічної конкуренції, тобто спеціальне законодавство, що регулює конкурентні відносини та встановлює відповідальність за його порушення;
- контроль за дотриманням законодавства про економічну конкуренцію, тобто створення системи державних органів, які здійснювали контроль за дотриманням законодавства з економічної конкуренції;
- звернення до Антимонопольного комітету України за захистом економічної конкуренції;
- звернення до суду за захистом економічної конкуренції.

Поєднання цих засобів і ефективне їх втілення дає можливість забезпечити захист економічної конкуренції. Державою встановлено заборону вчинення дій, що можуть обмежити конкуренцію, до них відносять:

- антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання;
- зловживання монополюним (домінуючим) становищем на ринку;
- антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю;
- обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань.

Існують певні проблеми на законодавчому рівні, що негативно впливають на захист економічної конкуренції. Одним з них являється питання забезпечення доказів у справах про узгоджені дії. На відміну від законодавства України, за законодавством ЄС вірогідність вчинення узгоджених дій не являється достатнім доказом змови суб'єктів конкурентних відносин [5]. Така помилка може призвести до сплати великого штрафу, вплинути на фінансову діяльність компанії, призвести до неконкурентоспроможності та отримання переваг іншою компанією на ринку. Запропоновано провести аналіз доказів узгоджених дій та на законодавчому

рівні закріпити належність доказів, що встановлюють фактичні обставини вчинення узгоджених дій.

Другою суттєвою проблемою являється відсутність нормативного документу, який би встановлював порядок визначення розміру штрафів за порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Існування відповідальності має стимулювати дотримання законодавства, проте відсутність нормативно закріпленого порядку визначення штрафів може призвести до накладення АМКУ необґрунтовано великих штрафів, що також може вплинути на конкурентні відносини [6]. Запропоновано розробити нормативний документ, який надав можливість визначати розмір штрафу на підставі розрахунків, а не тільки суб'єктивної думки службовців АМКУ.

Вирішення проблеми антиконкурентних дій органів державної влади запропоновано шляхом запровадження системи громадського контролю за діяльністю цих державних органів та підвищення відповідальності посадових осіб [6].

Важливим вирішенням проблеми прозорості діяльності органів АМКУ та аргументованості їх рішень має стати обов'язкова та своєчасна публікація цих рішень, що являється однією з умов Угоди про асоціацію з ЄС [7]. Це має не допустити застосування до схожих порушень законодавства різних штрафних санкцій та направлене на захист економічної конкуренції.

Існують і інші проблемні аспекти пов'язані з захистом економічної конкуренції. Незважаючи на їх існування на розгляд до Верховної Ради України внесений законопроект, що дозволяє територіальним органам Антимонопольного комітету України надавати висновки у формі рекомендаційних роз'яснень, щодо дій суб'єктів господарювання [8]. Даний законопроект не тільки жодним чином не розв'язує існуючі проблеми, а ще й може призвести до існування протиріч у наданих висновках органів Антимонопольного комітету, може бути направлений на погодження узгоджених дій в обхід вищого колегіального органу та призвести до порушення економічної конкуренції.

Підсумовуючи вищевикладене зробимо висновок, що для захисту економічної конкуренції у державі існує могутній вплив на конкурентні відносини. Для забезпечення добросовісної економічної конкуренції державою створене конкурентне законодавство, більшість положень якого відповідає законодавству ЄС, пропозиції з його вдосконалення викладені у даній роботі. Державою створено спеціальний орган, що здійснює контроль за його дотриманням. Реалізацію права на захист порушених прав мають суб'єкти господарських відносин, шляхом звернення до Антимонопольного комітету України та до суду. Зазначені засоби дають можливість захистити економічну конкуренцію.

Список використаних джерел:

1. Безух О.В. Теоретичні проблеми правового регулювання відносин економічної конкуренції в Україні. – К. : Науково-дослідницький інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. – 270 с.
2. Корчак Н.М. Державне регулювання відносин конкуренції в Україні : Монографія – К. : Національна академія Прокуратури України, 2014. –334 с.

3. Безух О. Правила економічної конкуренції. – К. : Юридична Україна № 4, 2014 – С. 51–55.
4. Бакалінська О.О. Конкурентне право : Навчальний посібник. – К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2009. – 381 с.
5. Коментар до Закону України «Про захист економічної конкуренції» на основі порівняльного аналізу з правилами конкуренції ЄС. – К. Альфа-Прайм, 2006.
6. Бакалінська О.О. Організаційно-правові засади захисту економічної конкуренції в Україні [Текст] / О.О. Бакалінська ; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К. : КНТЕУ, 2005. – 190 с.
7. Смирнова К.В. Правове регулювання конкуренції в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС Актуальні проблеми міжнародних відносин 2013 С. 145–153.
8. Проект Закону України від 26.02.2015 р. № 2244 Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо удосконалення законодавства про захист економічної конкуренції суб'єктів господарювання).

Даценко М.О.

студент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ПАЙОВИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Інститут пайового інвестиційного фонду був закріплений у вітчизняному законодавстві 16 березня 2001 року Законом України «Про інститут спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» (Закон «Про ІСІ»).

Пайовий інвестиційний фонд, відповідно до ст. 22 даного закону, – це активи, що належать інвесторам на праві спільної часткової власності, перебувають в управлінні компанії з управління активами та обліковуються останньою окремо від результатів її господарської діяльності. Також вказується, що пайовий інвестиційний фонд не є юридичною особою.

Попередниками інститутів спільного інвестування були інвестиційні фонди та компанії, які займалися переважно вкладенням приватизаційних майнових сертифікатів і виступали інструментом концентрації власності. Діяльність таких фондів та компаній регулювалася Указом Президента України «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії» від 19 лютого 1994 року. Законом України «Про інститут спільного інвестування» визначався механізм перетворення інвестиційних фондів, створених до набрання ним чинності, в інститути спільного інвестування (ІСІ). Так, створені до набрання чинності цим законом закриті інвестиційні фонди та закриті взаємні фонди інвестиційних компаній мали здійснювати свою діяльність за старим Положенням протягом строку, на який вони були створені, а після його закінчення вони підлягали ліквідації або реорганізації в пайовий або корпоративний інвестиційний фонд шляхом приведення у відповідність до вимог нового закону своїх установчих документів та діяльності. Відкриті ж інвестиційні фонди та відкриті взаємні фонди інвестиційних компаній

зобов'язані були ліквідуватися або привести свою діяльність у відповідність вимогам Закону протягом двох років з дня набрання чинності Законом України «Про інститут спільного інвестування».

Але прийняття лише Закону «Про ІСІ» було недостатньо для повноцінного функціонування пайових інвестиційних фондів, адже нормативно-правова база, якою регулювався фондовий ринок була застарілою і не була спроможною забезпечити належне регулювання новостворених економічних відносин. Тому, 23 лютого 2006 року Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про цінні папери та фондовий ринок», яким було визначено порядок функціонування в нових умовах як фондового ринку в цілому, так і пайових інвестиційних фондів. 18 грудня 2008 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інститути спільного інвестування», яким були вдосконалені положення, які стосуються диверсифікації активів пайових інвестиційних фондів, продовження діяльності строкових фондів, внесення ПФ до реєстру та ін.

Сьогодні правовий режим пайових інвестиційних фондів закріплений в наступних законах України: «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про інвестиційну діяльність», «Про оподаткування прибутку підприємств», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» та інших нормативно-правових актах. Також окремі положення закріплені в кодифікованих правових актах, зокрема поняття режиму спільної часткової власності закріплено в Цивільному Кодексі України. Усі ці акти, разом з нормами цивільного, адміністративного, господарського, кримінального та інвестиційного права формують комплексну групу актів, якими регулюється та регламентується діяльність пайових інвестиційних фондів.

Так як спільне інвестування є відносно доволі молодою сферою правових відносин, одні й ті самі питання можуть регулюватися різними нормативно-правовими актами, що свідчить про низький рівень кодифікації актів. Це негативно позначається на розвитку цивільно-правового обороту.

Серед проблем в діяльності пайових інвестиційних фондів у наш час можна виділити наступні:

- Розбіжності в регулюванні процесу реєстрації нерухомості пайових інвестиційних фондів;
- Недостатній державний захист прав та законних інтересів учасників пайових інвестиційних фондів;
- Вразливість структури суб'єктів управління пайових інвестиційних фондів.

Також, у зв'язку з інтеграцією України до Європейського Союзу, актуальним питанням є приведення національного законодавства про пайові інвестиційні фонди у відповідність до вимог ЄС.

Хоч і впродовж останніх десятиліть національне законодавство про пайові інвестиційні фонди розвивалося досить інтенсивно, на даний момент постає питання про приведення правового поля пайових інвестиційних фондів у відповідність до світових стандартів з врахуванням особливостей національного правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Сельский В. Стан та проблеми розвитку інститутів спільного інвестування як ефективного залучення інвестицій в економіку України // Підприємництво, господарство, право. – 2007. – № 1. – С. 137.
2. Бутузов В.М. Правові та організаційні засади функціонування інститутів спільного інвестування в Україні : Автореф. Дис.... канд. юрид. Наук. – К., 2000. – С. 3.
3. Гинатулин А.Р. Паевые инвестиционные фонды как одна из форм привлечения инвестиций // Право и экономика. – 2001. – № 6. – С. 47.

Кучерява А.В.

студент,

Київський університет права

Національної академія наук України

ПРОГАЛИНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМИ ТА РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В даний час реклама, безсумнівно, являє собою сформовану індустрію. Вона займає значне місце в сучасному суспільстві та впливає не тільки на тих споживачів, яким призначені просувні товари і послуги, і на всіх громадян, яким доступні рекламні повідомлення. Тому в більшості країн, і Україна тут не виняток, рекламна галузь регулюється як на правовому рівні, так і на морально-етичному [7, с. 136].

Реклама – це будь-яка платна форма неособистої пропозиції товарів і послуг від імені визначеного спонсорства з метою вплинути певним чином на аудиторію. За допомогою реклами формується визначене уявлення покупця про особливості товару чи послуги [4, с. 254].

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про рекламу» реклама – інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару [1]. Відповідно до законодавчого визначення терміну, реклама – це інформація. Законом України «Про інформацію», термін «інформація» визначено, як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [2]. Зазначеним Законом подається також визначення масової інформації, під якою розуміється публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація.

У свою чергу рекламна діяльність – це ініціативна, самостійна, систематична на власний ризик діяльність, яка спрямована на виготовлення реклами та на здійснення посередницьких функцій шляхом надання послуг, пов'язаних з просуванням товару на ринок та його передачею в належному вигляді від безпосереднього виробника такого товару його споживачеві, за допомогою рекламних засобів, з метою одержання прибутку, яка здійснюється фізичними та/або юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [5, с. 40].

Даний Закон визначає засади рекламної діяльності в Україні, регулює відносини, що виникають у процесі виробництва, розповсюдження та споживання реклами. Проте, окрім позитивних норм, які введені в законодавство можна відзначити досить багато його недоліків, які обурюють не лише фахівців рекламного ринку, а й споживачів.

Дія цього Закону не поширюється на відносини, пов'язані з розповсюдженням інформації, обов'язковість розміщення та оприлюднення якої визначено іншими законами України. Дія цього Закону не поширюється на оголошення фізичних осіб, не пов'язані з підприємницькою діяльністю.

На підставі ст. 9 ЗУ «Про рекламу» інформаційний, авторський чи редакційний матеріал, в якому привертається увага до конкретної особи чи товару та який формує або підтримує обізнаність та інтерес глядачів (слухачів, читачів) щодо цих особи чи товару, є рекламою і має бути вміщений під рубрикою «Реклама» чи «На правах реклами».

Варто відзначити, що така позиція деяким чином обмежує право людини на свободу слова та думки і право на інформацію. Бажаючи опублікувати свою думку про конкретну компанію, написати відзив споживача про продукцію або скаргу щодо дефектів певної речі чи послуги, особа автоматично стає рекламістом. Мабуть, законодавець вважає, що замітка привертає увагу до конкретного товару, а тому повинна бути відповідним чином позначена як реклама [6, с. 69].

Щодо реклами лікарських засобів, то можна зазначити, що в Україні принципи реклами лікарських засобів регулюються двома основними законами: «Про лікарські засоби» [3] та ЗУ «Про рекламу». Головним положенням цих законів є також заборона реклами рецептурних ЛЗ для широких верств населення і дозвіл на рекламу безрецептурних.

Крім того, в Законі:

не відображені вимоги Конституції України щодо прав громадян на охорону здоров'я, що передбачає державні гарантії на лікарське забезпечення;

не внесені зміни у зв'язку з прийняттям низки законів, які регулюють обіг ЛЗ, державних програм забезпечення населення ліками тощо;

також потрібні доопрацювання системи компетенції (повноважень) державних органів, які здійснюють управління та контроль фармацевтичної галузі, згідно зі змінами на макро- та мікроекономічному рівнях та інтеграційних і трансформаційних вимог.

Крім вище зазначеного незрозумілою є положення ч. 7 ст. 21 ЗУ «Про рекламу», у рекламі лікарських засобів, медичних виробів та методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації забороняється участь лікарів та інших професійних медичних працівників, а також осіб, зовнішній вигляд яких імітує зовнішній вигляд лікарів. Ця стаття вселяє недовіру до вітчизняних медиків і має бути змінена, оскільки зазвичай у такій рекламі беруть участь сторонні особи, які, напевно, не є достатньо досвідченими для реклами ліків.

Ще одне питання залишається не вирішеним, що у свою чергу призводить до негативної тенденції поширення алкоголізму сприяє те, що в ЗУ «Про рекламу» нема переліку напоїв, які слід відносити до алкогольних, які заборонено рекламувати. Тому пиво та інші слабоалкогольні напої не

підлягають забороні реклами. Проте, саме споживання пива та слабоалкогольних напоїв призводять до формування залежності та, врешті-решт, алкоголізму. При цьому в рекламі використовується нібито існуючий тісний зв'язок вживання цих напоїв з футболом та іншими популярними видами спорту. Цим зловживають і виробники більш міцних напоїв. Тобто відбувається підміна справжніх цінностей, пропагованих спортом. Закон має суттєво обмежувати рекламу всіх напоїв, які містять алкоголь або шкідливі для здоров'я компоненти, що призводять до залежності від таких напоїв.

Найбільш вагомим недоліком ЗУ «Про рекламу» можна назвати те, що надзвичайно мало уваги приділено регулюванню впливу реклами на дітей як найбільш вразливої публіки. Лише одна стаття 20 «Реклама і діти» містить деякі обмеження щодо використання інформації, яка може справити негативний вплив на світогляд і розвиток дитини.

Однак нормативно не врегульована реклама тих товарів і послуг, що безпосередньо призначені до споживання дітьми. До такої реклами повинні висуватись набагато суворіші вимоги і правила. Реклама дитячого товару повинна містити повну інформацію про його якості, склад, походження, вірогідність негативного впливу на організм дитини та сертифікацію. Це зумовлено тим, що не завжди покупець перед придбанням товару ознайомлюється з відомостями на обгортці, тому інформація про такий товар має бути отримана при початковому ознайомленні з ним через рекламу.

Оскільки реклама здійснює вагомий вплив не лише на ставлення до товарів і послуг, а і на свідомість людини, законодавець повинен докласти значних зусиль, щоб привести законодавство в даній галузі до такого стану, коли не виникатиме жодних питань, протиріч і колізій.

У свою чергу, щоб зберегти існуючі в суспільстві норми, захистити морально-етичний стан нації, держава має впроваджувати регулювання діяльності підприємств у сфері реклами, стимулювати розвиток соціальної реклами, яка б могла зменшити негативний вплив від неякісного рекламного продукту та порушень законодавства у сфері реклами.

Список використаних джерел:

1. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 № 270 / 96 – Відомості Верховної Ради України. 1996. – Ст. 1.
2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ-Відомості Верховної Ради України. 1992. – Ст. 1.
3. Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996.
4. Реклама в Україні : поняття, види та порядок розміщення // Гринько А.В. // вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права // 2011. – С. 254–261.
5. Микитенко Л. Правове регулювання реклами та рекламної діяльності // Підприємництво, господарство і право : Щоміс. науково-практ. госп.-прав. журн. – 2003. – № 40. – 75 с.
6. Нінювська З. Проблеми законодавства України про рекламу на сучасному етапі // Юридичний журнал : Аналіт. Матеріали. Коментарі. Судова практика. – 2004. – № 7. – 94 с.
7. Нормативно-правове регулювання рекламної діяльності підприємства // В.Л. Корінев, І.В. Олійник / Серія : Економіка та підприємництво, № 2 (71) 2013. – С. 136–139.

Молчанова М.Є.

здобувач,

*Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

ПРОБЛЕМАТИКА КЛАСИФІКАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ, ЯКІ УКЛАДАЮТЬСЯ НА АУКЦІОНАХ

XXI сторіччя, попри всі політичні та економічні складнощі, знаменується для України підписанням асоціації з країнами Європейського Союзу та входженням до Європейського середовища.

Вищезазначені процеси міжнародного інтегрування нашої держави діалектично пов'язані з еволюцією торговельного простору України і трансформацією правовідносин між національними суб'єктами господарювання, що у свою чергу детермінує якісно нові зміни в галузі вітчизняного аукціонного товарообігу, зокрема й у сфері господарських правовідносин.

Разом з тим, не зважаючи на популяризацію механізму аукціонної купівлі-продажу товарів та укладання за результатами торгів господарських договорів між суб'єктами господарювання, проблематика їх класифікації і досі залишається не дослідженою.

Зазначене вказує на актуальність проведення класифікації господарських договорів, які укладаються на аукціонах, з орієнтуванням на специфіку економічного середовища України та його нормативно-правового базису.

У доктрині господарського права одним з провідних концептуальних підходів до класифікації господарських договорів, представником і автором якого виступає В. С. Мілаш, є поділ господарських договорів на типи: виробничі та невиробничі, а зазначених типів на види: до виробничого типу В. С. Мілаш відносить комерційний, господарський некомерційний, господарсько-споживчий договори та господарський виробничий договір за участю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а до невиробничого – господарський організаційний, господарський організаційно-управлінський та інвестиційний невиробничий договори [1; с. 5].

Слідуючи такій класифікації, варто зазначити, що унікальність аукціонного способу реалізації майна полягає в тому, що з моменту активізації аукціонного механізму (виявлення продавцем ініціативи реалізувати товар на аукціоні) до закінчення аукціону (укладання договору за результатами торгів) між його учасниками в межах одного аукціону укладаються і виробничі договори, і невиробничі.

Так, з метою проведення аукціонних торгів суб'єктом господарювання, який має намір реалізувати товар на аукціоні, як правило, укладається договір про проведення торгів з організатором аукціонних торгів. Такий договір за своїм типом є невиробничим договором та належить до виду господарських організаційних договорів.

Далі, на підставі зазначеного договору та з метою виконання своїх зобов'язань за ним, організатором аукціону здійснюється укладання

договорів, спрямованих на забезпечення матеріально-технічних умов проведення аукціонних торгів, а саме: 1) договір із засобами масової інформації про надання послуг з оприлюднення повідомлення про проведення торгів; 2) договір оренди приміщення для демонстрації товару, виставленого на аукціонний продаж, та для проведення аукціону; 3) договір з видавництвом про виконання робіт з надрукування квитків на участь в аукціоні, необхідної рекламної поліграфії й тощо.

Керуючись наведеним вище концептуальним підходом до класифікації господарських договорів, розробленим В. С. Мілаш, видається, що всі ці договори є виробничими, комерційними.

За результати проведення аукціону організатором торгів з переможцем (-ями) від власного імені або від імені ініціатора торгів укладаються два договори: попередній, яким є протокол проведення аукціонних торгів, та основний договір, на підставі якого здійснюється безпосередньо реалізація товару, виставленого на аукціонний продаж.

Слід зауважити, що концепція визнання протоколу про результати торгів попереднім договором не є загальноприйнятою, однак, підтримується рядом науковців, серед яких, зокрема, Н. В. Кузнєцова, Л. Ф. Гатауліна, Ю. В. Шанауріна, О. О. Беляєва, Р. Б. Шишка та інші.

Підтримуючи зазначену концепцію вважаємо, що такий протокол належить до виробничих комерційних господарських договорів та, як влучно зазначає Ю. С. Турсунова, він є однією з підстав дійсності та набуття юридичної сили договором, укладеним на аукціоні [2, с. 91–92].

Основний договір за результатами аукціону укладається на підставі умов, закріплених у вказаному протоколі, завжди належить до типу виробничих господарських договорів та може набувати ознаки виду комерційного договору або, у разі проведення аукціону в галузі державних закупівель, – виробничого договору за участю органу державного влади чи місцевого самоврядування.

При цьому, основний договір, незалежно від його типу і виду, може укладатися як з однією особою, що зробила найбільш вигідну пропозицію на торгах, так і одразу з кількома учасниками торгів, якщо це передбачено конкурсною документацією. Механізм укладання аукціонного договору з кількома особами, як правило, застосовується, коли предметом аукціонних торгів є велике за обсягом замовлення (на поставку товарів, виконання певних робіт/послуг) та переможець аукціону не має виробничої (технологічної) спроможності на його виконання в повному обсязі.

З огляду на це, пропонуємо класифікувати основні аукціонні договори в межах зазначених вище видів на підвиди за критерієм кількості осіб, які здобувають право на укладання договору за результатами аукціону на: 1) індивідуальні (підписання договору лише з одним учасником аукціону – переможцем); 2) множинні (укладання договору з кількома учасниками аукціонних торгів одночасно).

Крім того, у рамках дослідження проблематики класифікації господарських аукціонних договорів, хочемо звернути увагу й на те, що традиційно при укладанні договору за результатами аукціону використовується юридична

конструкція договору купівлі-продажу, однак, наразі в Україні процедура аукціонних торгів подеколи за своєю процесуальною та юридичною сутністю наближується до тендеру, на якому укладаються договори поставки. При цьому, процесуальні аспекти проведення тендеру тотожні процедурі реверсивних торгів, яка здійснюється за методом голландського аукціону (за принципом зниження ціни лота) та передбачає кінцевий результат у вигляді укладання договорів поставки, виконання робіт або надання послуг.

Викладене дозволяє, дотримуючись доктринального підходу до класифікації господарських договорів, розробленого В. С. Мілаш, умовно виділити, окрім вище запропонованих підвидів господарських аукціонних договорів за критерієм кількості осіб, які здобувають право на укладання договору за результатами аукціону, також підвиди договорів, які укладаються на аукціонах в галузі господарських правовідносин, за критерієм особливостей процедури їх проведення: 1) тендерні угоди, до яких необхідно віднести договори поставки; 2) аукціонні договори, які включають договори купівлі-продажу товарів; 3) проміжні (договори про виконання робіт, надання послуг).

Варто також зазначити, що між сторонами основного господарського аукціонного договору може бути укладено додаткову угоду, тип, вид і підвид якої буде тотожним типу, виду і підвиду основного договору.

Таким чином, вважаємо, що особливості господарських аукціонних договорів в межах наведеного доктринального підходу В. С. Мілаш до загальної класифікації господарських договорів обумовлюються специфікою організаційно-правового механізму аукціону в галузі господарських правовідносин та утворюють на деяких етапах аукціону окремі вузько галузеві підвиди господарських договорів.

Крім того, оскільки аукціонний спосіб укладання договорів використовується в різних сферах господарської діяльності, то з метою більш повного дослідження проблематики питання щодо класифікації господарських аукціонних договорів, на наш погляд, доцільним є виокремлення критерію поділу угод, які укладаються на аукціоні, на підвиди за сферою господарської діяльності: 1) у галузі державних (муніципальних) закупівель; 2) на біржовому ринку; 3) на валютному ринку; 4) у сфері лісового господарства; 5) у галузі природоохоронної діяльності (розподіл та використання природних ресурсів); б) в інших сферах господарства.

Підводячи підсумки, зазначимо, що проведення класифікації господарських договорів, які укладаються на аукціоні, на підвиди видається можливим за різними критеріями в залежності від вектору розгляду проблематики: за кількістю сторін договору (індивідуальні та множинні), який укладається за результатами проведення аукціонних торгів, за якісними особливостями правовідносин між учасниками аукціону (тендерні, аукціонні і проміжні) та за галуззю господарської діяльності, у межах якої проводяться аукціонні торги.

Список використаних джерел:

1. Мілаш В.С. Комерційний договір у господарському праві : теоретичні проблеми становлення та розвитку : автореф., дис. на здоб. наук. ступ. д. ю. н., спец. 12.00.04, Х., – 2008, – 32 с.

2. Турсунова Ю.С. Торги как способ заключения договора : дис. канд. юрид. Наук : 12.00.03 / Ю.С. Турсунова. – С.-П., 2004. – 181 с.

Чорна Т.С.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

На сучасному етапі законодавець не відносить мирову угоду (transaction) до виконавчих документів. До 1 січня 2004 р., коли набрав чинності Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [1] і яким було внесено зміни до Закону України «Про виконавче провадження» [2], мирова угода була в переліку виконавчих документів і добровільне невиконання її стороною не створювало проблем, оскільки стягувач міг пред'явити мирову угоду до органів державної виконавчої служби для її примусового виконання.

Тому, є проблема із забезпеченням реалізації права сторони мирової угоди на виконання її умов, якщо противна сторона відмовляється добровільно виконувати ці положення.

Відповідно до ч. 4 ст. 78 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) [3] про затвердження мирової угоди сторін господарський суд виносить ухвалу, якою одночасно припиняє провадження в справі.

Статтю 115 ГПК України встановлено, що рішення, ухвали, постанови господарського суду, що набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України і виконуються у порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження».

Згідно з п. 1, 2 ч. 2 ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження» підлягають виконанню, виконавчі листи, що видаються судами, і накази господарських судів; ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом.

Однак виходячи зі змісту абз. 11 п. 3.19 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» [4], інша сторона у справі не позбавлена права звернутися з позовом про спонукання до виконання мирової угоди, у випадку задоволення якого господарський суд видає наказ. Відповідний позов може мати як майновий, так і немайновий характер у залежності від змісту умов мирової угоди.

Відповідно до п. 7.9 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 9 «Про деякі питання практики виконання рішень,

ухвал, постанов господарських судів України» [5] якщо ухвала про затвердження мирової угоди не відповідає вимогам, встановленим для виконавчих документів (ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження»), і державним виконавцем з цих підстав буде відмовлено у відкритті виконавчого провадження, заінтересована сторона вправі звернутися до господарського суду з позовом про спонукання до виконання мирової угоди, в разі задоволення якого господарським судом видається відповідний наказ.

У постанові Колегія суддів Вищого господарського суду України від 29.10.2013 р. № 905/1451/13-г у справі за позовом Публічного акціонерного товариства «Комфорт-Сервіс» до Приватного акціонерного товариства «Торговий дом Астрон» про спонукання до виконання мирової угоди та стягнення заборгованості за мировою угодою в сумі 70638,59 грн. підкреслила, що за змістом ст. 78, 80 ГПК України господарський суд може завершити вирішення господарського спору шляхом затвердження ухвалою суду мирової угоди сторін, яка визначає їх права та обов'язки щодо предмету позову, процесуальним наслідком чого є припинення провадження у справі. Внаслідок цього не може бути виданий наказ господарського суду про примусове виконання мирової угоди, разом з тим ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом згідно з п. 2 ч. 2 ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження», підлягає виконанню в порядку, передбаченому Законом України «Про виконавче провадження», і як виконавчий документ повинна містити у своїй резолютивній частині не лише вказівку про затвердження мирової угоди, а й відповідати іншим передбаченим законодавством вимогам, зокрема, містити ознаки та відомості щодо умов, розміру і строків виконання зобов'язань сторін тощо. За недодержання відповідних вимог ухвала про затвердження мирової угоди не може вважатися виконавчим документом, що підлягає виконанню державною виконавчою службою.

Таким чином, за змістом ст. 4–5 та 115 ГПК України саме ухвала господарського суду про затвердження мирової угоди є обов'язковим для виконання на всій території України судовим рішенням, що підлягає виконанню у порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження»; спір щодо виконання судового рішення не може повторно розглядатися в судовому порядку [6].

Саме в цьому, на нашу думку, криється головна законодавча невідповідність між Законом України «Про виконавче провадження» та ГПК України. Оскільки згідно з ч. 1 ст. 116 ГПК України виконання рішення господарського суду провадиться на підставі виданого ним наказу, який є виконавчим документом. Отже, видачі наказу передуює прийняття судового рішення по суті спору (це може бути як рішення суду, так і ухвала).

Вирішити цю колізію можна спробувати виходячи зі змісту Рішення Конституційного Суду України від 26.06.2013 р. № 5-рп/2013 у справі за конституційним зверненням акціонерної компанії «Харківобленерго» щодо офіційного тлумачення положень п. 2 ч. 2 ст. 17, п. 8 ч. 1 ст. 26, ч. 1 ст. 50 Закону України «Про виконавче провадження», виконання рішення господарського суду провадиться на підставі виданого ним наказу, який є

виконавчим документом (ч. 1 ст. 116 ГПК України). Системний аналіз ст. 84, 116, 117, 119, 120 ГПК України дає можливість дійти висновку, що наказ відтворює резолютивну частину прийнятого господарським судом рішення і залишається незмінним до повного виконання чи втрати ним юридичної сили у випадках, встановлених Кодексом. Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження» підлягають виконанню державною виконавчою службою такі виконавчі документи: ухвали, постанови судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом. Конституційний Суд України виходить з того, що до ухвал, визначених у п. 2 ч. 2 ст. 17 Закону України «Про виконавче провадження», належать, зокрема, ухвали про вжиття запобіжних заходів та забезпечення позову у господарських справах (ст. 43⁶, 67 ГПК України), які виконуються органами державної виконавчої служби або іншими органами виконання судових рішень згідно з вимогами ст. 2, 3, 5, 17 Закону України «Про виконавче провадження» без видачі наказу суду, оскільки мають самостійний процесуальний характер і не є актами вирішення спору по суті. Такі ухвали приймаються судом у зв'язку з необхідністю забезпечення розгляду судових справ та виконання рішення суду в майбутньому. Оскарження ухвал про вжиття запобіжних заходів та забезпечення позову не зупиняє їх виконання (ч. 2 ст. 43⁷, ч. 3 ст. 67 ГПК України) [7].

Щодо моменту видачі наказу, то, як пропонує О. В. Пілехіна, «исполнительный лист должен выдаваться сразу после вступления в силу определения об утверждении мирового соглашения и прекращении производства по делу; в том случае, когда в мировом соглашении предусмотрен срок его исполнения, в исполнительном листе должно указываться, с какого времени начинается течение срока его действия» [8, с. 197–207].

Викладене свідчить про необхідність врегулювання цього питання на законодавчому рівні. На нашу думку, доцільно передбачити в ГПК України, що ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом, потрібно внести конкретизуючі зміни та доповнення до ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження», включити норму, якою було б встановлені вимоги до змісту як мирової угоди, так і ухвали, що виноситься при затвердженні мирової угоди судом, про виконання мирової угоди, ухвала про затвердження мирової угоди підлягає виконанню в порядку, встановленому для судових рішень.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» від 18.11.2003 р. № 1255-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 11. – Ст. 140.
2. Закон України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 р. № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст. 207.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
4. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої

інстанції» від 26.12.2011 р. № 18 // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 1. – стор. 27.

5. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 р. № 9 «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України» // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 6. – стор. 39.

6. Постанова Вищого господарського суду України від 29.10.2013 р. № 905 / 1451 / 13-г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34491625>.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням акціонерної компанії «Харківобленерго» щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини другої статті 17, пункту 8 частини першої статті 26, частини першої статті 50 Закону України «Про виконавче провадження» від 26.06.2013 р. № 5-рп / 2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – стор. 94. – стаття 1804.

8. Пилехина Е.В. Процессуальная форма судебных мировых соглашений // Правоведение. – 2001. – № 2. – С. 197–207.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Бойко В.В.

*курсант факультету підготовки, перепідготовки
та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції,*

Науковий керівник: Сластьоненко О.О.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри фінансового права,
Національний університет державної податкової служби України*

ДЕРЖАВНА МИТНА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Для України сучасний етап розвитку характеризується постійним зростанням обсягів та розширенням масштабів міжнародної торгівлі, ускладненням динамізму торговельних процесів, посиленням вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішні ринки та зниження національних торговельних бар'єрів. Відбувається поглиблення та інтеграція міжнародних вимог у національну практику митного регулювання України. В таких умовах загострюється потреба підвищення ефективності національної митної політики в сфері реагування на зовнішні загрози та швидкої протидії можливим негативним наслідкам таких загроз у напрямку посилення забезпечення економічних інтересів держави й максимального врахування в національній митній системі міжнародних правил та вимог.

Питання митної політики України досліджували вчені: С. В. Барамзіна, І. Г. Бережнюк, М. М. Блінова, П. В. Дзюбенко, А. А. Дубініна, В. Б. Кухаренко, Б. А. Кормич, В. К. Гіжевський, С. В. Ківалов, П. В. Пашко, Д. В. Приймаченко, С. І. Чернишова, та багато інших.

Відповідно до Митного кодексу України державна митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки [1].

Варто зазначити, що митна політика держави визначає основні завдання і цілі митної справи, складовими якої є: процедури митного контролю та митного оформлення, митне регулювання, пов'язане з установами та справами митних платежів, порядок переміщення через митний кордон України товарів і предметів, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, інші заходи, спрямовані на реалізацію митної політики України.

Необхідно зауважити, що митна політика за своїм змістом є складовою зовнішньополітичних позицій держави і в деяких випадках політична частина останніх має пріоритет перед економічною. Сучасні напрямки митної

політики України полягають у ефективному виконанні контролюючими органами, покладених на них функцій, забезпеченні належного захисту економічних інтересів держави та приведенні національної митної справи до світових стандартів [2].

Одним із пріоритетних напрямків митної політики держави є та повинно бути значне спрощення митних процедур, а також створення максимально сприятливого середовища для учасників зовнішньоекономічної діяльності з метою активізації здійснення ними експортно – імпорتنих операцій. Такого результату можливо досягти лише за умови підвищення якості праці контролюючих органів, що дозволить попередити можливі ризики.

Ми вважаємо, що необхідно чітко усвідомити, що асоціація з Європейським Союзом – це стратегічний шлях держави. Тому економічні інтереси держави необхідно відстоювати і захищати всіма можливими способами.

Розвиток процесу економічної інтеграції полягає у лібералізації і синхронізованому відкритті ринків ЄС та України, взаємному збалансуванні торгівлі, наданні на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, запровадженні спільного правового поля і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників. Економічна інтеграція базується на координації, синхронізації та відповідності прийняття рішень у сфері економіки України та ЄС і передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції та обмеження застосування засобів протекціонізму, формування основних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства у ЄС [3; с. 4].

Отже, на сучасному етапі розвитку державна митна політика базується на базових національних інтересах та відповідних аспектах державної політики національної безпеки і здійснюється шляхом реалізації відповідних доктрин, стратегій, концепцій і програм у різних сферах державної діяльності, як внутрішніх, так і зовнішніх, відповідно до чинного законодавства та міжнародно-правових актів та звичаїв. В умовах курсу європейської інтеграції, напрямки державної митної політики набувають особливого значення та зосереджуються на питаннях міжнародного співробітництва та впровадження в Україні світового досвіду митного регулювання.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України станом на 23.10.2013 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
2. Гіжевський В.К. Митне право України : навчальний посібник / В.К. Гіжевський, І.І. Світлак, І.В. Скірський. – К. : Атіка, 2009. – 204 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.libr.dp.ua>.
3. Ківалов С.В. Митна політика як важлива складова державної політики // Митна справа. – 2009. – № 1. С. 3–5.

Добрянська О.О.

аспірант,

Міжрегіональна академія управління персоналом

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В МИТНІЙ СПРАВІ

Фінансовий контроль в сфері митної справи має величезне значення для фінансово-господарської діяльності будь-якої держави. У 1953 році контрольні органи 130-ти країн світу заснували неурядову організацію – Міжнародну організацію найвищих контрольних органів (INTOSAI). В рамках діяльності цієї організації проводяться конференції, семінари, стажування, видається власний журнал. При INTOSAI створений Міжнародний центр розвитку контролю, основною метою якого є підготовка і перепідготовка контролерів. Організацією INTOSAI були розроблені стандарти контрольної діяльності. Ці стандарти рекомендовані до застосування органами, на які так чи інакше покладені контрольні функції, згідно з національними законодавчими нормами. Таким чином, подібні міжнародні стандарти цілком можуть служити уніфікації контрольної діяльності, підвищенню якості фінансового контролю і, крім того, боротьбі з корупцією і фінансовим шахрайством.

У 1977 році INTOSAI провела черговий конгрес в місті Лімі (Перу), на якому була прийнята декларація основних принципів контролю, яку згодом назвали Лімською декларацією. Згідно цієї декларації, контроль є обов'язковим елементом управління фінансовими коштами в суспільстві. Основна мета фінансового контролю визначається декларацією як «виявлення відхилень від прийнятих стандартів і порушення принципів, законності, ефективності і економії витрачання матеріальних ресурсів на цій стадії, а також в окремих випадках залучення винних до відповідальності, отримання компенсації за збитки, вживання заходів, які б запобігали виникненню цих порушень в майбутньому» [1].

В Лімській декларації визначені такі форми контролю, як:

- попередній контроль – «перевірка адміністративних і фінансових документів, яка здійснюється до отримання інформації про допущені порушення»;

- контроль по факту – «перевірка, що проводиться після отримання інформації про факт порушення».

Крім того, Лімська декларація передбачає зовнішній і внутрішній контроль організацій і відомств, проголошує необхідність незалежності контролю і неупередженості працівників контролюючих органів, визначає фінансову незалежність найвищих контролюючих органів, відносини з урядом, парламентом і адміністрацією.

У Лімській декларації визначена спеціальна програма вибіркового контролю. Для відбору об'єктів перевірки встановлюється певна модель (наприклад, кількість об'єктів перевірки має бути такою, щоб висновок про правильність і якість управління матеріальними і фінансовими ресурсами можна

було назвати відносно об'єктивним). Крім того, декларація допускає при здійсненні фінансового контролю залучення сторонніх експертів в тих випадках, коли вимагаються особливі професійні знання з окремих питань перевірки.

При дослідженні системи фінансового контролю в зарубіжних країнах не можна не погодитися з А. Д. Соменковим, який вважає, що «в організації фінансового контролю, в повсякденній практиці його здійснення в економічно розвинених державах за кордоном є багато раціонального, що можна було б з успіхом використовувати в сучасній Україні. В зв'язку з цим має сенс імплементація практичного досвіду з різних питань фінансового контролю як методичного, так і прикладного характеру. Адже досвід функціонування і розвитку фінансових органів інших країн, поза сумнівом, корисний для молоді ринкової економіки України. Він показує, що в Україні необхідне створення державної фінансової інформаційної системи, яка могла б надати органам влади і управління оперативну і достовірну інформацію про стан державних фінансів, дозволивши тим самим забезпечити ефективне управління ними і фінансовими коштами» [2].

У світовій практиці питання правового забезпечення фінансового контролю є одними з найскладніших. По-перше, існують фундаментальні відмінності у визначенні самого предмету фінансового контролю. Значущість ефективного фінансового контролю в процесі державного управління, необхідність завершення процесу формування єдиної системи державного фінансового контролю, усунення існуючих протиріч в його розвитку, у взаємовідносинах усіх учасників процесу реалізації контролю зумовлює постійний інтерес до дослідження питання.

По-друге, немає єдності і в питанні організації та здійснення фінансового контролю, тобто які органи і на якому рівні повинні виконувати функції фінансового контролю, в якому підпорядкуванні вони повинні знаходитися, перед ким звітувати.

По-третє, існує велика різноманітність між країнами в засобах і інструментах фінансового контролю.

Митні кодекси більшості зарубіжних країн побудовані на загальній правовій основі – положеннях Кіотської Конвенції, рамкових стандартах Всесвітньої митної організації (раніше ця організація називалася Радою митного співробітництва) та міжнародних договорах. Як наслідок, митна справа в цих країнах має схожу організаційно-правову базу, хоча і має свої особливості, обумовлені певними відмінностями національних законодавств, але не по принципових питаннях.

Так, митний контроль з використанням методів аудиту (post clearance audit) в країнах ЄС є основою митного контролю, і його подальший розвиток визначений одним з напрямів вдосконалення системи митного адміністрування.

Якщо брати до уваги досвід таких країн, як США, Франція, Японія та Німеччина, то можна побачити, що в організаційній структурі митних служб цих країн наявні правоохоронні органи, в Америці виділяються два окремі відділи правоохоронної роботи, один – для роботи з вантажами, інший – з пасажирями. Не можна не бачити, що митні служби цих країн дуже розвинені,

а отже, в практику митної служби України також необхідно ввести правоохоронні елементи.

В американській митній службі, і це корисно буде запровадити в Україні, є митні аташе, тобто співробітники дипломатичних представництв – спеціалісти-консультанти в галузі митної справи. Причому в організаційній структурі митної служби США передбачено як митні аташе зарубіжних країн, так і американські митні аташе у представництвах за кордоном. У нашій країні запровадження таких аташе сприятиме уникненню непорозумінь з питань митної справи з представниками країн-партнерів, що значно полегшить роботу митної служби.

Таким чином, порівняльний аналіз адміністративно-правового регулювання фінансового контролю в зарубіжних державах показав, що у ряді країн ведеться взаємний контроль не лише за контрольованим суб'єктом, але і за контролюючим органом. Це дозволяє найефективніше управляти не лише фінансовими коштами, але і фінансовими контролюючими органами. Крім того, ефективність безпосередньо підвищується залежно від підвищення кваліфікації працівників контролюючих органів. Постійний контроль здійснюється за якісними показниками працівників, що здійснюють фінансовий контроль. У зв'язку з вищевикладеним варто імплементувати досвід адміністративно-правового забезпечення зарубіжних країн в нашу країну.

Список використаних джерел:

1. Лимская декларация руководящих принципов контроля (1977 г.). Принята IX Конгрессом Международной организации высших органов финансового контроля (INTOSAI) в 1977 г. Публикуется в соответствии с текстом, размещенным на официальном сайте счетной палаты Российской Федерации // http://www.ach.gov.ru/agencies/prilozh/010704_1.php.

2. Соменков А.Д. Бюджетный контроль в бюджетной сфере России и зарубежных странах. – М., 2004. С. 256.

Leskiv S.R.

*Postgraduate Student of Department of Judiciary, Prosecution and Advocacy,
Lviv University of Business and Law*

THE ESSENCE OF JUDICIAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE AS A GUARANTOR OF PROFESSIONAL RIGHTS OF JUDGES

Current status of court, ensuring professional rights judges to preserve their independence, the need to restore public confidence in the court, no comprehensive study of self-government in the context of protecting the rights of professional judges makes it necessary to study institute of judicial self-government.

The issue of judicial self-government has not been investigated in the Soviet period. In independent Ukraine following scholars have studied the topic: O. Belova, M. Vilhushynskyy, I. Koliushko, V. Nor, I. Nazarov and others.

However, despite the significant results in this area, there is a number of discussion points for the legal status and organization of judicial self-government.

The purpose of our research is the study of actual issues on area of organization and functioning of judicial self-government in Ukraine.

Achieving this goal necessitated the following *tasks*:

- a) to analyze the current legislation, which regulate judicial self-government;
- b) to reveal the position of domestic and foreign scholars concerning the organization and functioning of judicial self-government;
- c) to make recommendations in order to improve the legal status of judicial self-government.

Judicial self-government is a new Law Institute for Ukraine, which was enshrined in 1991. Implementation of this institution is associated to the democratization of Ukrainian society and reforming of judiciary, also it is connected to approbation of the positive experience of European countries into national legislation.

Activity of self-government is regulated by the Constitution of Ukraine [1], the Law of Ukraine «On the Judicial System and Status of Judges» [2] and the regulations and provisions adopted by judicial authorities.

Judicial self-government is one of the manifestations the right of judges to association, which are enshrined by legislator.

Judicial self-government is a form of life judiciary, which demonstrates the possibility of the existence of an independent judiciary at the level of the other branches of government through various means, by law, as well as the mechanisms provided by the judicial self-government.

Carriers of judicial self-government are the judges, who are incorporated into the appropriate collective formation to address issues of internal activity of the court, to express and protect their professional interests.

Professional judges of Ukraine enjoy all rights and fundamental freedoms of man and citizen, except restrictions caused by the characteristics of their legal status, according to national law.

Professional rights of judges - a set of rights vested in judges, caused by their specific status and activity within the limits defined by the current legislation of Ukraine.

The rights of judge can be divided into those that are directly related to the status of a judge and procedural rights of judges.

Judicial self-government in the context of protecting the rights of professional judges primarily serves guarantees the rights to independence of the judiciary, judges, social security, benefits and other rights arising from professional activities judge. Based on the above, we can conclude that the judicial self-government acts as a guarantor of the first type of the rights, which are associated with the status of a judge. This judicial self-government has no right to interfere in the judicial process of a judge.

The Universal Charter of the Judge of 17.11.1999 provides, that judicial independence is guaranteed by law, through the creation and subsequent protection of such judicial power, which would be really independent of the other branches of government [3].

Judicial authorities, primarily acts a guarantee realization of the rights to independence of the judiciary, judges, social security, benefits and other rights arising from professional activities of judge.

The legislator defines judicial self-government as a collective resolving of issues of internal activity of the court. Issues of internal courts include: issues of organizational support of courts and judges, social protection of judges and their families, as well as other issues not directly related to the administration of justice [1; 2].

This legal definition, according to position of some researchers, limits the independence of the judiciary in Ukraine only to the internal activities of the courts [4, c. 83–86]. Agree with the above position, as for example the authority to interact with other governments, which can hardly be attributed to the internal activities of the courts.

Scientists consider judicial government as a type of social control [5, c. 142], the shape of the judiciary and the status of judges [6, c. 887].

European doctrine of judicial self-government interprets as an autonomous collective body.

We believe that the judicial government should be considered as:

- 1) a form of social control;
- 2) autonomous collective body.

Based on the above, we propose to present part 1 Art. 113 Law «On the Judicial System and Status of Judges» as follows: «To address issues of court in Ukraine acts judicial self-government – autonomous collective judicial body empowered to resolve issues of the court».

Thus, we can draw the following conclusions: norms regulating judicial self-government in Ukraine should be improved in order to increase the efficiency of the judicial system and provide professional rights of judges.

Challenges in this research area are as follows, namely:

- A careful study of the theoretical foundations of the legal status of certain judicial self-government of Ukraine;
- Revealing problems of legal regulation of judicial self-government Ukraine on the experience of the European Union;
- Improving the formation and operation of judicial self-government of Ukraine on the experience of the European Union.

References:

1. Konstitucija Ukrajini № 254k / 96-VR of 1996 / 06 / 28 [The Constitution of Ukraine № 254k / 96-VR of 28.06.1996]. [Electron resource] – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Zakon Ukrajini «Pro sudoustriy i status suddiv» № 2453-VI vid 07.07.2010 r. [The Law of Ukraine «On the Judicial System and Status of Judges»]. [Electron resource] – Access mode : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.
3. Zagaljna (Universaljna) Hartiya Suddi, uhvalena 17 Listopada 1999 rocky centraljnoy Radoyu Mizhnarodnoï asotsiatsiji suddiv in Taypeji (Taiwan) [Total (Universal) Charter of the Judge, adopted on November 17th 1999 by the Central Council of the International Association of Judges in Taipei (Taiwan)]. [Electron resource] – Access mode : www.asu.od.ua/publications/.../document1/.

4. Nazarov, I.V. (2006), *Novij etap na shlyahu rozvitku suddivskogo samovryaduvannya in Ukraїni* [A new stage in the development of judicial self-government in Ukraine], *Yurydychna Ukraїna : schomisyachny pravovij chasopis. Ukraine*.

5. Yaremenko, V. and Slipushko, O. (1998), *Novij tlumachniy slovník ukrajinskoji movi. 42000 sliv : v 4 tomah* [New Dictionary of Ukrainian language. 42,000 words in 4 volumes], AKONIT, Kiev, Ukraine.

6. Shemshuchenko, U.S. (2012), *Velikiy entsiklopedichny yuridichny slovník* [Great Encyclopedic Dictionary of Law], Yurydychna Dumka, Kiev, Ukraine.

Луцик О.В.

студент;

Ліпинський В.В.

*доцент кафедри адміністративного та митного права,
Університет митної справи та фінансів*

ОСОБЛИВОСТІ ТИМЧАСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ ТОВАРІВ, ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ І ДОКУМЕНТІВ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів і документів як захід адміністративного припинення здійснюється відповідно до ст. 511 Митного кодексу України (далі – МК України). Частиною 1 ст. 511 МК України визначено, що товари – безпосередні предмети порушення митних правил та відповідні документи, необхідні як докази у справі про порушення митних правил, можуть тимчасово вилучатися. А документи, які перебувають в електронному вигляді, вилучаються також разом з відповідними носіями [1].

В адміністративно-правовій науці до проблем застосування даної процесуальної дії, зокрема, звертались Д. В. Приймаченко, А. В. Матіос, М. М. Тищенко, А. Т. Комзюк, Е. М. Ренов та ряд інших авторів.

Згідно ч. 2 ст. 511 МК України у разі виявлення порушень митних правил, передбачених ст.ст. 471–473, 476, 482–484 МК України, вилучення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які підлягають конфіскації, а також відповідних документів є обов'язковим. Таке вилучення зокрема здійснюється при порушенні порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю (ст. 471 МК України); недекларуванні товарів, транспортних засобів комерційного призначення (ст. 472 МК України); пересиланні через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання (ст. 473 МК України); переміщенні товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ст. 476 МК України); переміщенні або діях, спрямованих на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем (ст. 482 МК України); переміщенні або діях, спрямованих на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 483 МК України); зберіганні,

перевезенні чи придбанні товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ст. 484 МК України).

Необхідно зазначити, що згідно ч. 3 ст. 511 МК України у разі вчинення порушення митних правил особою, яка не має в Україні постійного місця проживання або адреси, допускається вилучення товарів, транспортних засобів лише у кількості, необхідній для забезпечення стягнення штрафу або вартості товарів, транспортних засобів [1].

Вилучені товари, транспортні засоби та документи повинні бути перелічені у відповідному протоколі, або в доданому до нього описі з точним зазначенням кількості, міри, ваги та особливих ознак цих товарів, транспортних засобів та документів, а також вартості товарів, транспортних засобів (ч. 4 ст. 511 МК України). Форми процесуальних документів, що використовуються у справах про порушення митних правил затверджені наказом Міністерства фінансів України від 31.05.2012 р. № 652 «Про затвердження форм процесуальних документів у справах про порушення митних правил», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 20.06.2012 за № 1015/21327 [2].

Разом з тим, відповідно до ст. 512 МК України, тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів та документів, зазначених у ч. 1 ст. 511 МК України, може бути оскаржено в порядку, встановленому гл. 4 МК України та іншими законами України. Проте, подання скарги на рішення про застосування тимчасового вилучення товарів, транспортних засобів та документів, зазначених у ч. 1 ст. 511 МК України, не зупиняє дію такого рішення [1].

Окрім цього, особливістю даного заходу адміністративного припинення є те, що законодавчо (а саме – у протоколі про тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів і документів) не визначено, хто конкретно уповноважений на здійснення даної процесуальної дії. Не передбачена і обов'язкова присутність при її вчиненні власника речей, що підлягають вилученню чи третьої особи. Також норма закону не вимагає неодмінного залучення свідків, хоча, на нашу думку, все ж було б за доцільно забезпечити присутність даних осіб, які в подальшому можуть бути залучені при розгляді справи в суді.

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, можна зазначити, що тимчасове вилучення безпосередніх предметів порушення митних правил є окремою процесуальною дією, яка використовується під час провадження у справах про порушення митних правил і полягає у безпосередньому вилученні відповідних товарів, транспортних засобів і документів та подальшому їх тимчасовому зберіганні у митному органі до вирішення справи в суді. Незважаючи на нормативне закріплення даного заходу адміністративного припинення, все ж деякі його аспекти залишаються не врегульованими. Тому вважаємо, що варто було б нормативно (наприклад, на рівні положень щодо порядку складання протоколу про тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів і документів) доповнити наступні питання:

- 1) визначення суб'єктів здійснення вказаної процесуальної дії з метою забезпечення належних правових гарантій захисту посадової особи митного органу, яка фактично її здійснює;

2) з метою уникнення виникнення правового спору щодо правомірності здійснення даного заходу адміністративного припинення, неодмінної присутності свідків і власника предметів, що підлягають тимчасовому вилученню.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України № 4495-VI від 13.03.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44–45, № 46–47, № 48, Ст. 552.
2. Про затвердження форм процесуальних документів у справах про порушення митних правил : наказ Міністерства фінансів України від 31.05.2012 р. № 652 // Офіційний вісник України – 2012. – № 50, Ст. 595.

Негреша Д.М.

*здобувач кафедри управління, адміністративного права і процесу
та адміністративної діяльності,
Національний університету державної податкової служби України*

АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ЗАКОНОДАВЧОЇ ВЛАДИ

У парламентах світових держав законотворчий процес – дуже складна і трудомістка діяльність з прийняття та відтворення законів, формування правового поля для всіх сфер життєдіяльності суспільства, населення. Тому увагу приділено стану та особливостям правового регулювання Апарату законодавчого органу таких країн, як Франція, Німеччина, Велика Британія, Російська Федерація, США та інших окремих європейських держав.

Докторське дослідження О. М. Осавелюка є оригінальною спробою визначити роль і значення допоміжних державних органів вищих органів державної влади в системі державного апарату. Більше того, автор, виявляючи вузлові проблеми становлення основ сучасного механізму взаємодії вищих органів державної влади один з одним і іншими інститутами механізму держави, дає порівняльно-правовий аналіз ролі і значення допоміжних органів в інших державах (США, Великій Британії, Японії, Франції, Німеччині, Канаді). Остання обставина дозволяє, за словами автора, показати, по-перше, як у сучасному розвиненому суспільстві конституції і закріплені ними правові принципи застосовуються в якості нормативної основи досягнення консенсусу між провідними соціально-політичними силами в державних органах, і яка роль у цьому процесі відводиться допоміжним апаратам» [1, с. 89].

У свою чергу, дисертаційне дослідження Н. Л. Омельченко [2] спрямоване на дослідження конституційно-правових основ законодавчої функції Верховної Ради України, і в пункті 2.3 роботи висвітлені питання організаційно-правового забезпечення реалізації законодавчої функції Верховної Ради України.

Отже, можна говорити про досить розвинені традиції парламентаризму та досить добре укомплектовані апарати та секретаріати у країнах, де історичні умови склалися так, що представницькі органи розвивалися ще до періоду Нового часу. Прикладом таких держав можна назвати як європейські держави – Німеччину, Фінляндію, так і країни Сходу, зокрема Єгипет.

Очевидно, і тоді існували певні традиції оцінки роботи секретарів, помічників народних представників. Проте відомо, що офіційно депутати із більшості країн світу почали використовувати послуги оплачуваних помічників лише на початку ХХ сторіччя. З часом ускладнення вирішуваних парламентами завдань, активізація правотворчої діяльності законодавчих органів, необхідність забезпечення парламентів достовірною інформацією, зумовили необхідність зростання кількості персоналу, який мав забезпечувати діяльність загальнодержавних представницьких органів, координацію роботи цього персоналу і, відповідно, створення апаратів законодавчих органів.

Таким чином, у парламентах розвинених країн за останні роки створено досить численний апарат, що ефективно діє на різних рівнях (підкомітетів, комітетів, палат і парламенту в цілому). Побудова цього апарату за галузевим (горизонтальним) і вертикальним принципами дозволяє одночасно вирішувати як проблеми, що виникають у різних сферах діяльності, так і різного ступеня складності і масштабів.

На сьогодні держава сформувала цілу низку механізмів залучення громадян до прийняття рішень, однак більшість із них не працюють належним чином. Головними причинами цього є невміння і небажання представників влади керуватися в роботі принципами прозорості та відкритості та переходити до процедур публічної політики, визнавати організації громадянського суспільства рівними партнерами і проводити з ними консультації.

Крім того, за відсутності визначених механізмів і критеріїв оцінки виконання такої роботи відповідними органами державного управління, а також норм відповідальності за її невиконання або неналежне виконання, зазначені нормативно-правові акти не впливають на покращення стану реалізації принципів прозорості і відкритості органів державної влади.

На основі проведеного аналізу правового регулювання Апарату законодавчого органу зарубіжних країн сформульовано низку пропозицій щодо запозичення позитивного досвіду та удосконалення цього напряму регулювання в Україні. Зокрема, визначено, що необхідним є певне удосконалення українського законодавства стосовно відкритості державної влади не лише в частині звернень громадян чи засобів масової інформації до органів державної влади. Світовий досвід діалогу влади і суспільства свідчить про традиції обов'язкової звітності органів державної влади про свою діяльність незалежно від наявності запитів і звернень громадян, обов'язкове інформування громадян про її поточну діяльність. Саме в цьому напрямі бажаним є подальше коригування законодавства України.

На сьогодні держава сформувала цілу низку механізмів залучення громадян до прийняття рішень, однак більшість із них не працюють належним чином. Головними причинами цього є невміння і небажання представників

влади керуватися в роботі принципами прозорості та відкритості та переходити до процедур публічної політики, визнавати організації громадянського суспільства рівними партнерами і проводити з ними консультації. Крім того, за відсутності визначених механізмів і критеріїв оцінки виконання такої роботи відповідними органами державного управління, а також норм відповідальності за її невиконання або неналежне виконання зазначені нормативно-правові акти не впливають на покращення стану реалізації принципів прозорості і відкритості органів державної влади.

Доведено, що у парламентах світу існують різні форми організації роботи апарату. Кожен парламент віднаходить і запроваджує власну, єдину у своєму роді систему організації апарату. Особливості цієї системи залежать від чисельного складу парламенту, наявних фінансових ресурсів, цілей та пріоритетів законодавчого органу. Аналіз структури, чисельності та повноважень апарату парламенту зарубіжних країн засвідчує той факт, що єдиної для усіх держав ефективної моделі функціонування допоміжного органу не існує. Цей структурний підрозділ володіє значними повноваженнями з надання технічної, організаційної, консультативної, довідкової допомоги, без якої реалізацію правового статусу законодавчої органу уявити неможливо.

Тому для покращення ситуації щодо прозорості і відкритості органів державної влади в реалізації публічної політики доцільно розробити комплексну програму діяльності у цій галузі, передбачивши в ній реалізацію конкретних і дієвих заходів за такими напрямками:

1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення.
2. Формування суспільного попиту на інформацію про діяльність органів державної влади, інтересу громадян щодо її отримання шляхом створення інформаційних кіосків з поширення електронної оперативної інформації про послуги органів державної влади та вакантні місця в них; створення інформаційного центру органів державної влади, наявність якого зробила б доступнішою інформацію про діяльність влади, послуги й компетенцію органів державної влади та їх працівників (Польща).
3. Надання онлайн-послуг органами державної влади: громадяни зможуть шукати та отримувати інформацію, надсилати запити, брати участь у голосуванні, подавати заяви та більше взаємодіяти з посадовими особами (Фінляндія).
4. Впровадження сучасних форм забезпечення прозорості та відкритості органів державної влади через удосконалення інструментів, основних процедур та врахування результатів онлайн-консультацій у процесі прийняття політичних рішень, які з часом замінять консультації віч-на-віч.
5. Створення ефективних механізмів контролю (як державного, так і громадянського) для забезпечення прозорості та відкритості органів державної влади в реалізації публічної політики через засоби масової інформації.

6. Підвищення правової та політичної культури громадян України.

Аналіз світового досвіду доводить, що необхідним є певне удосконалення українського законодавства стосовно відкритості державної влади не лише в

частині звернень громадян чи засобів масової інформації до органів державної влади. Світовий досвід діалогу влади і суспільства свідчить про традиції обов'язкової звітності органів державної влади про свою діяльність незалежно від наявності запитів і звернень громадян, обов'язкове інформування громадян про її поточну діяльність. Саме в цьому напрямі бажаним є подальше коригування законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Осавелюк А.М. Вспомогательный аппарат высших органов государственной власти в механизме государства : дисс. ... д-ра юрид. наук. М., 2006. – 386 с.
2. Омельченко Н.Л. Конституційно-правові основи законодавчої функції Верховної Ради України : автореф. дис ... канд. юрид. наук / Н.Л. Омельченко. – К. : Б. в., 2011. – 18 с.

Пузирний В.Ф.

кандидат юридичних наук, доцент,

*Навчально-науковий інститут права та соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету*

КОНЦЕПЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Основним стратегічним документом розвитку системи виконання покарань в Україні є Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – Концепція), що схвалена Указом Президента України від 8 листопада 2012 року № 631/2012 [1].

Концепція визнає, що існуюча система виконання кримінальних покарань та попереднього ув'язнення, побудована ще за радянських часів, не відповідає сучасному рівню соціально-економічного розвитку суспільства та принципам гуманізму і поваги до прав і свобод людини у процесі виконання покарань, і тому ставить за мету здійснити заходи щодо реформування Державної кримінально-виконавчої служби України протягом 2012–2017 років.

Реалізація положень Концепції здійснюватиметься шляхом прийняття нових актів законодавства та внесення змін до актів, що регулюють питання діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України та порядок виконання покарань. Планується здійснити організаційні, методичні та інформаційні заходи, спрямовані на запровадження сучасної моделі управління Державної кримінально-виконавчої служби України.

Отже, нині Концепції відіграє ключову роль у визначенні напрямку її розвитку. У загальному вигляді концепція означає систему певних знань, наукове трактування того або іншого явища. Ці значення мають бути певним чином систематизовані, містити елементи новизни. Таким систематизуючим чинником виступають цілі проведених перетворень [2, с. 37–38].

Логіка побудови означеної Концепції полягає у тому, що вона визначає проблему, мету та способи її вирішення. Більш детальний її аналіз дозволяє констатувати наступне.

По-перше, метою Концепції є визначення пріоритетів та шляхів реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, діяльність якої має ґрунтуватися на принципах законності, гуманізму, дотримання прав людини і громадянина, міжнародних стандартах поведіння із засудженими та особами, узятими під варту.

По-друге, формулювання основних проблем функціонування системи виконання кримінальних покарань та попереднього ув'язнення засвідчує існування фактично неефективної та бездіяльної системи виконання покарання. Існує високий рівень «самокритичності» держави, адже їхнє визнання фактично констатує її багаторічну бездіяльність у цьому напрямку. З іншого боку, подібна констатація – це спроба держави зняти з себе відповідальність, формуючи так би мовити «лінію відліку», з якої розпочинаються кроки з реформування. Також тут слід зазначити, що окремі визначені проблеми є надто перебільшені. Наприклад, питання «перевантаженості» установ виконання покарань та слідчих ізоляторів. Насправді цієї проблеми вже немає, і про цей факт свідчать офіційні статистичні дані. Тенденція до зменшення кількості спецконтингенту спостерігається вже протягом останнього десятиліття, а відповідно корегування функціонування системи можливо було здійснювати навіть спираючись тільки на цей показник. Зменшення кількості засуджених автоматично приводить до вивільнення вільних місць в установах, надає можливість збільшити норму площі із розрахунку на одного засудженого, покращити матеріально-побутове їхнє забезпечення тощо. Натомість на цій проблемі робиться акцент як на одну з ключових.

Не применшуючи інші, не менш важливі проблеми, головною проблемою нині діючої системи виконання покарань необхідно визнати застарілість системи управління. Тому для вирішенні інших наявних проблем необхідно вирішити питання саме управління в органах та установах виконання покарань.

По-третє, не вдаючись до аналізу основних способів досягнення Концепції, її реалізація має забезпечити: приведення умов тримання засуджених у відповідність з європейськими стандартами та запровадження процедури досудової пробації; створення системи надання засудженим медичної допомоги належної якості, механізму соціальної реабілітації засуджених та повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, умов для залучення засуджених до праці та відшкодування ними збитків, завданих злочином, та виконання інших майнових зобов'язань, служби пробації; формування кадрової політики відповідно до Європейських пенітенціарних правил.

Отже, очевидно, що мета Концепції не відповідає визначеним очікуваним результатам. Головним результатом, виходячи із зазначеного, є розвиток системи альтернативних позбавленню волі покарань, проте, таким чином, вирішується тільки одна частина проблеми. При цьому покращення функціонування установ виконання покарань залишається поза належною

увагою. Ми, навпаки, дотримуємось позиції, що особливої уваги потребують саме установи виконання покарань, які повинні розвинути до пенітенціарних закладів.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України – це стратегічний документ, який, на жаль, не надає усіх відповідей на процеси здійснення змін у системі виконання покарань і є недосконалим. Серед іншого, необхідно також зазначити, що, на наш погляд, з позиції теорії концепція обов'язково повинна бути наділена новизною щодо організації процесу виконання покарань (чого не можна відзначити про нині діючу Концепцію), а також мати і прикладне значення: на її основі повинні розроблятися плани, правові, виконавчі та розпорядчі документи, конкретні заходи, пов'язані з проведенням реформи.

Список використаних джерел:

1. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 8 листопада 2012 року № 631 / 2012. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/category/656435;jsessionid=7D0A44F9198982D4B190E411E9B648EE>.
2. Ялунин В.У. Реформа уголовно-исполнительной системы современной России : проблемы, тенденции, перспективы : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Судебная власть ; прокурорский надзор ; организация правоохранительной деятельности ; адвокатура» / Ялунин Владимир Увеналиевич ; Академия управления МВД России. – М., 2004. – 216 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Вовна І.В.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ

Стаття 438 КК передбачає покарання за жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У статті 438 КК йдеться про міжнародно-правові закони та звичаї війни, які застосовуються:

1) у випадку оголошеної війни або будь-якого іншого збройного конфлікту між державами (навіть якщо одна з держав не визнає стану війни);

2) у всіх випадках окупації всієї або частини території іншої держави, навіть якщо ця окупація не зустріла ніякого збройного опору;

3) у збройних конфліктах, в яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування, іноземної окупації та расистських режимів для здійснення свого права на самовизначення, закріпленого в Статуті ООН та в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН. Всі зазначені випадки мають міжнародний характер. Такий висновок впливає, зокрема, із Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. та Додаткового протоколу I 1977 р.

Водночас у КК передбачені такі злочини як насильство над населенням у районі воєнних дій ст. 433 КК та погане поводження з військовополоненими ст. 434 КК.

Порівнюючи злочини, що передбачені міжнародно-правовими документами, а саме ст. 3 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни та ст. 3 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, з діяннями, що передбачені статтями 433, 434 і 438 КК України, необхідно констатувати, що зазначеними у цих статтях ознаками дій охоплюються заборонені міжнародно-правовими документами прояви насильства над військовополоненими та цивільним населенням в умовах збройного конфлікту. Одночасне охоплення статтями 433, 434, 438 КК

заборонених міжнародно-правовими нормами дій відносно військовополонених та цивільного населення створює значні проблеми з кваліфікації цих злочинів: по-перше згідно ст. 433 та ст. 434 КК ці норми можливо вважати спеціальними, так як суб'єкт здійснення цього злочину спеціальний – військовослужбовець, а відповідно до ст. 438 КК суб'єкт злочину являється загальним. Тут виникає ситуація конкуренції загальної та спеціальної норм, за якої застосовується спеціальна норма, яка найбільше відображає специфіку та особливості даного злочинного діяння.

Тобто, у всіх випадках вчинення військовослужбовцем під час збройного конфлікту в районі воєнних дій насильства над цивільним населенням такі дії слід кваліфікувати за ст. 433 КК «Насильство над населенням у районі воєнних дій», а випадки вчинення насильства над військовополоненими – відповідно за ст. 434 КК «Погане поводження з військовополоненими». Отже, у випадку, якщо такі дії вчинені не в районі бойових дій і не військовослужбовцем то їх слід кваліфікувати за ст. 438 КК як жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням. Проте, така позиція уявляється досить спірною. Жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, що передбачене ст. 438 КК однією з форм порушення законів та звичаїв війни, тобто суб'єктом цього злочину, у більшості випадків, вчинює особа, що приймає участь у збройному конфлікті – військовослужбовець. Також порівнюючи санкції ст. 433 КК та ст. 438 КК можна дійти висновку що вони не рівнозначні тобто, вчинене військовослужбовцем під час збройного конфлікту у районі воєнних дій відносно цивільного населення, є менш небезпечним злочином ніж насильство відносно цивільного населення під час збройного конфлікту, вчинене іншими особами. Така ж сама ситуація виникає при порівнянні ст. 434 КК та ст. 438 КК.

За статтями 433, 434, 438 КК кваліфікують також діяння за ознакою обстановки вчинення – збройного конфлікту. Відповідно до чинних норм міжнародного права виділяються два види збройних конфліктів: 1) міжнародні збройні конфлікти; 2) збройні конфлікти неміжнародного характеру. Розмежування збройних конфліктів підтримують такі науковці В. П. Панов, І. М. Арцібасова, А. Г. Григор'єва, М. Л. Тюркін і О. В. Шаковець.

Виходячи з такої позиції, слід вважати обстановку вчинення злочину – збройний конфлікт міжнародного характеру – обов'язковою для злочину передбаченого ст. 438 КК, а збройний конфлікт неміжнародного характеру – ст.ст. 433, 434 КК. Таким чином, у випадку вчинення насильства військовослужбовцем над цивільним населенням під час збройного конфлікту неміжнародного характеру такі дії слід охоплювати ст. 433 КК «Насильство над населенням у районі воєнних дій», а вчинення насильства військовослужбовцем над військовополоненими та цивільним населенням під час збройного конфлікту міжнародного характеру – ст. 438 КК. Проте така позиція також уявляється недосконалою тому що вона суперечить міжнародно-правовим документам, зокрема Женевська конвенція 1949 року про захист жертв війни, яка хоч і розрізняє збройні конфлікти на міжнародні та неміжнародні, але однаково передбачають відповідальність за насильство над військовополоненими та цивільним населенням, не залежно від того,

відбувається воно під час збройного конфлікту міжнародного, або неміжнародного характеру.

Підбиваючи підсумок хочу сказати, що ст. 438 КК являє собою уособлення норм міжнародних договорів трансформованих у національне законодавство тому вирішити дану колізію в нормах КК вбачаю можливим таким способом – виключити статті 433 та 434 КК, що дасть змогу кваліфікувати всі ці дії і застосовувати покарання за однією санкцією виключно за ст. 438 КК, яка відповідно до міжнародних норм, передбачає кримінальну відповідальність за порушення законів та звичаїв війни.

Єрмоєнко І.В.

юрист II класу, прокурор,

Прокуратура Ленінського району м. Запоріжжя

СУТНІСТЬ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, передбачене статтею 55 Кримінального кодексу України, застосовується як основне на строк від двох до п'яти років, так і додаткове на строк від одного до трьох років. Позбавлення права обіймати певні посади як додаткове покарання у справах, передбачених Законом України «Про очищення влади», призначається на строк п'ять років.

Однак в статті 55 КК України не міститься законодавче визначення цього виду покарання на відміну від інших кримінально-правових норм Загальної частини КК України, якими передбачені інші види покарань.

Виходячи із положення, що кожному виду покарання мають бути притаманні всі ознаки загального поняття покарання, можна зробити висновок, що ці ознаки повинні бути властиві й покаранню у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як одному з видів покарань: воно є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину. Проте всупереч ч. 1 ст. 50 КК України воно полягає не в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого, а саме в їх позбавленні, що впливає із самої назви цього виду покарання та вимагає внесення відповідних змін на законодавчому рівні. Про обмеження прав і свобод засудженого в даному випадку може йти мова лише у загальному сенсі, зокрема обмеження трудових прав в широкому розумінні.

Для полегшення з'ясування сутності покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, розберемо назву цього виду покарання за значенням його термінів. За тлумачним словником вони означають таке: «позбавляти» означає – забирати, віднімати щось у когонебудь, залишати когонебудь, що-небудь без чогось; «право» – обумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь,

користуватися чим-небудь; «обіймати» – посідати, займати (посаду й т. ін.); «певний» – точно не визначений; якийсь; «посада» – службове становище, пов'язане з виконанням певних обов'язків у якій-небудь установі, на підприємстві й т. ін., місце; «займатися» – робити, здійснювати що-небудь; «діяльність» – застосування своєї праці до чого-небудь [1].

О. В. Лужбін вказував, що змістом покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю є обмеження трудових прав і похідні від такого обмеження майнові і моральні обмеження засудженого [2, с. 144–149]. Однак обмеження трудових прав розкриває лише одну сторону даного покарання, тому що воно може також обмежувати інші (не трудові) права засудженого, наприклад, право на любительське полювання, на керування транспортним засобом.

М. С. Таганцев, характеризуючи розглядуване покарання, зазначав, що правообмеження насамперед припадає на громадську і службову сферу діяльності винного, і до того ж як стосовно прав і привілеїв, яких він уже набув, якими користувався, так і стосовно самої можливості їхнього набуття, до його публічної правоздатності [3, с. 228].

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю має певну специфіку, відмінності від інших покарань. Воно, як ніяке інше покарання, переслідує мету спеціальної превенції [4, с. 309]. Дійсно, дане покарання покликане нейтралізувати злочинну діяльність засудженого шляхом виключення можливості зловживання посадою або діяльністю. При цьому інші права за ним зберігаються. Застосування цього покарання обумовлюється переважно необхідністю попередження рецидиву з боку осіб, злочини яких були пов'язані з їх посадовим положенням або професійною діяльністю [5, с. 35].

Це покарання переважним чином розраховано на майбутнє, на те, що засуджений протягом визначеного часу в силу судової заборони буде позбавлений можливості опинитися в умовах своєї колишньої роботи, що сприяли його протиправній діяльності і полегшили вчинення злочину [6, с. 9].

Кримінальний кодекс України не обмежує коло посад і видів діяльності, права обіймати які або займатися якими засуджений може бути позбавлений вироком суду. Це можуть бути посади: здійснювані на платній або безоплатній основі; виборні або ті, що обіймаються за призначенням; тимчасові чи постійні; керівні чи рядові, а діяльність – службовою, професійною, підприємницькою або іншою (наприклад, заняття полюванням, керування особистим автотранспортом). Призначення цього покарання не залежить і від форми власності підприємства (установи, організації), у яких особа обіймає посаду або займається певною діяльністю. Не є перешкодою для застосування цього покарання і та обставина, що на час постановлення вироку винний вже не обіймав посаду або не займався діяльністю, з якими було пов'язане вчинення злочину.

Стаття 55 КК встановлює заборону обіймати *певні* посади або займатися *певною* діяльністю. Тому рішення суду про позбавлення такого права має бути чітко сформульоване в резолютивній частині вироку для того щоб не виникло жодних сумнівів при його виконанні. Якщо в санкції статті Особливої частини

КК України визначено характер посади або вид діяльності (наприклад, статті 286, 287 КК України), то формулювання покарання у вирокі має точно відповідати змісту цієї санкції. Якщо покарання у санкції зазначене в загальній формі (наведене у формулюванні, що використовується у ст. 55 КК), суд має конкретизувати правову заборону і точно зазначити (описати, окреслити) у вирокі характер (коло) тих посад або вид (рід) цієї діяльності, права обіймати чи займатися якими він позбавляє засудженого. При цьому слід мати на увазі, що заборона займатися визначеною діяльністю передбачає і заборону займати у відповідній сфері будь-які посади. У випадках коли в санкції статті Особливої частини КК України не зазначається характер посад або види діяльності, виконання яких суд може заборонити засудженим, визначення формулювання правової заборони у вирокі повністю залежить від суду, який з урахуванням обставин справи повинен визначити, які саме посади обіймати і якою саме діяльністю займатися заборонено засудженому до позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Це надає судам широкі можливості в призначенні цього виду покарання для досягнення його мети. Водночас відсутність у санкціях статей Особливої частини КК України прямих вказівок на характер посад, види діяльності чи коло підприємств, на роботу в яких може накладатися заборона, підвищує відповідальність суду щодо точного формулювання у вирокі правової заборони. Суд повинен конкретно й точно визначити у вирокі, які саме посади обіймати або якою саме діяльністю займатися забороняється засудженому під час виконання цього виду покарання. Тобто суд повинен конкретизувати правову заборону у вирокі таким чином, щоб він містив у собі реальні позбавлення для засудженого, виключав можливість вчинення ним аналогічних злочинів і був практично виконуваним.

Водночас, з огляду на ч. 2 ст. 43 Конституції України, суд не має права визначати заборону обіймати посади таким чином, щоб він допускав поширене тлумачення і дозволяв будь-яким посадовим особам довільно обмежувати право громадянина на вибір професії та роду трудової діяльності.

Вказівка в ст. 55 КК України на певні посади або певні види діяльності свідчить про те, що суд не може заборонити трудову чи якусь іншу діяльність взагалі, а повинен конкретно вказати посади чи види діяльності, у зв'язку з якими ця особа вчинила злочин і які він забороняє цій особі мати чи виконувати на встановлений строк.

Суд не може позбавити засудженого права працювати в тій або іншій галузі господарства, системі культури, освіти; охорони здоров'я тощо без точного визначення у вирокі кола й характеру тих посад або без вказівки конкретного виду цієї діяльності, права обіймати які або займатися якими позбавляється засуджений. Наприклад, продавцю, засудженому за обман покупців за ч. 1 ст. 225 КК України суд не може заборонити працювати в системі торгівлі, але може позбавити його права на певний строк працювати продавцем; лікарю, засудженому за незаконне проведення абортів за ч. 2 ст. 134 КК України, суд не може заборонити працювати в системі охорони здоров'я, але може позбавити його права займатися лікарською діяльністю.

Таким чином, сутність даного покарання полягає у тому, що засудженому забороняється за вироком суду обіймати певні посади або займатися певними видами діяльності, які конкретно та чітко визначені у вироку, для того щоб унеможливити у подальшому повторне вчинення ним злочину з використанням певної посади чи внаслідок здійснення діяльності певного виду. Досягнення цієї мети можливо лише при строгому додержанні приписів законів у процесі призначення та виконання цього покарання, що вимагає подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Лужбин А.В. Содержание наказания в виде лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью / Уголовно-правовые и криминологические меры предупреждения преступлений : Межвузовский сб. науч. трудов. – Омск : Изд-во Омской ВШМ МВД СССР, 1986. – 149 с.
3. Таганцев Н.С. Русское уголовное право : В 2т. – Тула : Автограф, 2001. – Т. 2. – 688 с.
4. Старков О.В. Криминологические проблемы исполнения уголовного наказания: Дисс. д-ра юрид. наук. – М, 1998. – 429 с.
5. Курс уголовного права. Общая часть. Учение о наказании : Учеб. Пособие : В 2 т. / Под. ред. Кузнецовой Н.Ф. и Тяжкова И.М. – М. : Зеркало, 1999. – Т. 2. – 400 с.
6. Степанюк А.Ф. Порядок и условия исполнения наказаний, не связанных с мерами исправительно-трудового воздействия. – К. : УМК ВО, 1990. – 58 с.

Лотоцька М.І.

студентка,

Науковий керівник: Комаров О.Д.

асистент кафедри кримінального права № 1,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВОГО КОМПРОМІСУ

Як відомо, 17 січня 2015 року набув чинності Закон України від 25 грудня 2014 року № 63-VIII (далі – Закон № 63) «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей уточнення податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість у разі застосування податкового компромісу», яким передбачено запровадження процедури податкового компромісу. Введення такого механізму дало можливість віднайти конструктивний діалог між державою та платниками податків. Однак, під час застосування податкового компромісу, на практиці виникає багато суперечливих моментів, які потребують роз'яснення. Це зумовлено наявністю певної кількості незрозумілих та неточно сформульованих норм у законі, які виникли одночасно із запровадженням податкового компромісу.

Законом № 63 зазначено, що податковий компроміс – це режим звільнення від юридичної відповідальності платників податків та/або їх посадових (службових) осіб за заниження податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та/або податку на додану вартість. Прикінцевими положеннями цього Закону зміни було внесено до ст. 212 Кримінального кодексу України (далі – КК), яка була доповнена частиною 5, що містить припис про те, що ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), не вважається умисним, якщо платник податків досяг податкового компромісу відповідно до підрозділу 9–2 розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України.

По-перше, в п. 13 ППВСУ «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» від 8 жовтня 2004 р. № 15 вказується, що ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів може бути вчинене, зокрема, і шляхом заниження об'єктів оподаткування, сум податків, зборів, інших обов'язкових платежів, приховування факту втрати підстав для одержання пільг з оподаткування, а також подання неправдивих відомостей чи документів, що засвідчують право фізичної особи на податковий кредит або на податкову соціальну пільгу. В свою чергу, такі дії зазвичай пов'язані з внесенням завідомо неправдивих відомостей до податкових декларацій. Декларація ж є офіційним документом і внесення до неї неправдивих відомостей може утворювати склад злочину, передбачений ст. 358 КК («Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів») чи ст. 366 КК («Службове підроблення») залежно від суб'єкта, який їх вчинив. На необхідності такої додаткової кваліфікації підроблення наголошує і Пленум ВСУ у п. 14 вищезазначеної постанови.

З вищенаведеного виникає питання про те, чи підлягає особа звільненню від кримінальної відповідальності за такі злочини, що передували ухиленню? КК не містить відповіді на питання про те, чи буде платник податку звільнений від відповідальності за вчинення можливих інших злочинів, які безумовно пов'язані зі сплатою податків. Буквальний аналіз положень ст. 212 КК з очевидністю свідчить, що особа може розраховувати тільки на звільнення від відповідальності за ухилення від сплати податків. В той же час, залишаються всі підстави для притягнення до кримінальної відповідальності за підроблення документів чи службове підроблення осіб, які звільняються від відповідальності на підставі ч. 5 ст. 212 КК.

По-друге, привертає увагу і той факт, що в п. 10 підрозділу 9–2 розділу ХХ ПК законодавець чітко вказує, що умисним ухиленням від сплати податків, зборів, обов'язкових платежів вважається лише діяння особи, а не його поєднання із спричиненими ним наслідками. Крім цього, ПК вказує, що досягнення податкового компромісу можливо лише стосовно такого ухилення від сплати податків, що призвело до заниження податкових зобов'язань платника з *податку на прибуток підприємств* та/або *податку на додану вартість*. В ч. 5 ст. 212 КК зазначено, що при досягненні податкового компромісу умисним ухиленням від сплати податків не будуть визнаватись

діяння, передбачені частинами першою – третьою цієї статті. Зважаючи на різноманітність способів ухилення (примірний перелік яких зазначений у абз. 2 п. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» від 08.10.2004 року № 15), постає питання: які конкретно форми ухилення і від сплати яких саме податків у разі досягнення податкового компромісу є підставою для застосування ч. 5 ст. 212? Видається, що з урахуванням положень п. 10 підрозділу 9–2 розділу ХХ ПК для застосування ч. 5 ст. 212 не принципово в який саме спосіб було вчиненого ухилення (неподання документів, пов'язаних із їх обчисленням та сплатою до бюджетів чи державних цільових фондів; приховування об'єктів оподаткування; заниження цих об'єктів; заниження сум податків, зборів, інших обов'язкових платежів; приховування факту втрати підстав для одержання пільг з оподаткування; подання неправдивих відомостей чи документів, що засвідчують право фізичної особи на податковий кредит або на податкову соціальну пільгу). Головне, щоб в результаті, таке ухилення призвело до заниження податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та/або податку на додану вартість. Тобто, ключовим є вид податку, а не форма ухилення стосовно його сплати.

По-третє, податковий компроміс може бути досягнутий виключно стосовно сум заниження податкових зобов'язань з податку на прибуток підприємств та/або податку на додану вартість за будь-які податкові періоди до 1 квітня 2014 року з урахуванням строків давності. Тобто, податковий компроміс може бути досягнутий лише щодо тих ухилень, які відбувались з 1 квітня 2011 року до 1 квітня 2014 року. Як вже вказувалося, зміни стосовно податкового компромісу набрали чинності 17 січня 2015 року (а були прийняті 25 грудня 2014 року). Постає питання: скільки осіб, які ухилялися від сплати податків до 1 квітня 2014 року, перестали ухилятися після цієї дати і з яких причин вони мали це зробити? Наявні всі підстави притягати до кримінальної відповідальності за ст. 212 КК тих осіб, які хоча й досягнули податкового компромісу, втім ухилялися від сплати тих же податкових зобов'язань з податку на прибуток та/або додану вартість після 1 квітня 2014 року. Видається, що якщо й оголошувати «податкову амністію», то вона має розповсюджуватись на всі випадки ухилення від сплати податків до моменту набрання чинності законом про її проголошення.

Отже, хоча введення такого механізму як податковий компроміс, й виглядає доволі таки зручним способом вирішити конфлікти між платниками податків і державою, однак, не зовсім точна правова регламентація цієї процедури викликає ряд спірних питань, проаналізованих вище, які не сприяють ефективному застосуванню цього виду звільнення від кримінальної відповідальності і потребують подальшого врегулювання та уточнення з боку законодавця.

Максименко А.В.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБ'ЄКТ ГЕНОЦИДУ

Ознаки геноциду формально закріплені, у Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 року, яка є основним джерелом відповідного злочину. Структура складу злочину геноциду в міжнародному і в національному праві схожі, правда, в доктрині міжнародного права завжди висловлювалися сумніви в можливості механічного перенесення елементів складу злочину з царини міжнародного права в область національного кримінального права. Однак, якщо в теорії національного кримінального права питаннями, що стосуються об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта і суб'єктивної сторони злочинів займалися давно і ґрунтовно, то стосовно до змісту злочинів у міжнародному праві, ці питання, незважаючи на їх актуальність, предметом глибокої розробки досі не стали.

Киричко В. М. вважає, що безпосереднім об'єктом геноциду за статтею 442 КК України є суспільні відносини, що забезпечують безпеку існування національних, етнічних, расових і релігійних груп.

Національна група (нація) – це така, що історично склалася стійка спільнота людей, для якої характерні спільна територія, економічні зв'язки, своя мова, відмітні особливості побуту, культури і духовності.

Етнічна група (етнос) – така, що історично склалася стійка соціальна група людей, для якої характерні єдність культури і духовності, особливості побуту, звичаїв (плем'я, народність, народ). Для неї можуть не бути характерними ознаки, що є визначальними для національної групи.

Расова група (раса) – така, що історично склалася група людства, об'єднана спільністю фізичних ознак, що наслідуються (колір шкіри, волосся та очей, форма черепа, зріст тощо), обумовлених спільністю походження і початкового розселення.

Релігійна (конфесійна) група – група людей, для якої спільною є сукупність духовних уявлень про надприродні сили та істоти, яким ця група поклоняється.

Потерпілими від цього злочину можуть бути тільки члени національної, етнічної, расової чи релігійної групи, на знищення якої спрямоване діяння винних осіб – як громадяни України, так і іноземні громадяни чи особи без громадянства.

Історії відомі різні випадки прояву геноциду – це і знищення кулаків, вірмен, українців, татар і чеченців. Ці жертви, як і жертви турецького націоналізму, німецького фашизму, винні лише в одному, а саме в своїй відмінності і саме цим вони створювали загрозу політичній системі, оскільки їх знищення було чітко сплановано і виконано. Будь-то націоналістична, расистська або тоталітарна ідея, чи ставить вона завдання завоювання територій, «національної єдності», очищення раси чи перемоги революції, злочин геноциду у свідомості злочинця виправданий саме цією метою.

Виключення про політичні групи зі статті II Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання дозволило викреслити зі списку цих злочинів не один мільйон жертв сталінського режиму (що здійснювалися в СРСР в 1930-і–1950-і роки і пов'язані з ім'ям організатора і ідеолога репресій Й. В. Сталіна). Однак, у зв'язку з практикою різних політичних репресій, в доктрині міжнародного права з'явився ще й такий термін як «політицид». Політицид - це масові вбивства, спрямовані на політичну групу, а не етнічне чи будь-яке інше співтовариство. Так, на мою думку, термін «політицид», безумовно, має право на існування, але лише як окремий випадок геноциду. У зв'язку з цим, такі випадки повинні охоплюватися ст. 442 КК України.

Необхідно звернути увагу на те, що багато країн, які встановили в національному законодавстві відповідальність за геноцид, обрали шлях розширеного, порівняно з Конвенцією про попередження злочину геноциду і покарання за нього, його тлумачення. Таким чином, Особлива частина Кримінального кодексу Литовської Республіки від 2000 р. розпочинається ст. 99 «Геноцид», у якій вказується, що той, хто з метою знищення всіх або частини людей, які належать до будь-якої національної, етнічної, расової, релігійної, соціальної або політичної групи, організував, керував або брав участь у їх вбивствах, катуванні, спричиненні тяжкої шкоди їх здоров'ю, в перешкоджанні їх розумового розвитку, депортації, створенні таких умов життя, які обумовили загибель всіх або частини членів цієї групи обмежував дітонародження в такій групі або в обов'язковому порядку передав їх дітей в інші групи, карається.

На мою думку, литовський законодавець, безпосередній об'єкт геноциду окреслив найбільш вдало, включивши до нього політичні і соціальні групи. Такий підхід цілком виправданий, адже в історії людства існує багато випадків, коли геноцид вчинявся щодо зазначених груп.

Таким чином, у період між 1975–1978 рр. у Камбоджі правління червоних кхмерів організувало масове знищення двох мільйонів людей, які належали до багатьох прошарків населення: військових – прибічників попереднього правління, членів політичних партій, інтелігенції, священнослужителів та національних меншин. Вказані дії були кваліфіковані як геноцид Народно-революційним трибуналом, спеціально створеним у Камбоджі з цього приводу.

Як геноцид осіб, що належать до соціальних груп, можна кваліфікувати евтаназію 80 тис. невиліковно хворих, яка відбулась у 1939 р. за наказом Гітлера.

Отже, можна сказати, що норми міжнародного права не забороняють розвивати їх положення на рівні вітчизняного законодавства. У зв'язку з цим, вважаю можливим розширити визначення геноциду у кримінальному праві України, за рахунок віднесення до нього політичних та соціальних груп.

Шарнопільський В.Л.

студент,

Науковий керівник: Гродецький Ю.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права № 1,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МІСЦЕ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО

СТ. 258 КК УКРАЇНИ У СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Глобалізації, інтернаціоналізації, розвиток світових технологій це те, чим живе людство у ХХІ столітті. Невід'ємною частиною життя кожної людини стає таке прикре явище як тероризм. Хтось стикається з ним в реальному світі, хтось дізнається про нього з екранів телевізорів. На даному етапі розвитку сучасної України тероризм також проявляється у всій своїй мірі. Кожного дня над тисячами українців висить загроза терористичної діяльності.

У чинному КК України законодавець класифікує групи злочинів за притаманним їм родовим об'єктом посягання. Відповідно до такої класифікації вчинення терористичного акту віднесено до Розділу ІХ Особливої частини КК України, що має назву «Злочини проти громадської безпеки». Основним безпосереднім об'єктом терористичного акту є громадська безпека, додатковим – життя і здоров'я людини, власність.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про основи національної безпеки» національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у різних сферах суспільного життя. Об'єктами національної безпеки відповідно до ст. 3 цього Закону є: людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи; суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси; держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність. Щодо поняття громадської безпеки, то воно не знайшло законодавчого закріплення, але загальноприйнятним є її визначення як стану захищеності життєдіяльності людей, який характеризується відсутністю небезпеки для життя та здоров'я людей, для їх спокою та конституційних прав і свобод.

Відповідальність за вчинення терористичного акту передбачена у ст. 258 КК України. З об'єктивної сторони такий злочин характеризується як застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, а також погроза вчинення таких дій. З суб'єктивної сторони даний злочин вчиняється з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями

громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста). У ч. 1 ст. 258 КК України вказані види мети вчинення даного злочину, однією з яких є порушення громадської безпеки. Якщо розглядати даний злочин з такою метою вчинення, то можна говорити про те, що основним безпосереднім об'єктом злочину є громадська безпека. Вчинення злочину з метою привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста) також характеризується порушенням громадської безпеки, а не національної. Щодо мети залякування населення, то такий злочин може мати подвійний характер. Все залежить від кількості залякуваного населення. Це може бути декілька людей, а можуть бути цілі міста або регіони країни. Якщо таке залякування має масовий характер, то це злочин проти національної безпеки, у випадку залякування, що не носить масового характеру, – це злочин, що порушує громадську безпеку. Провокації воєнного конфлікту – це така мета, з якою злочин однозначно посягає на національну безпеку, оскільки воєнний конфлікт ослаблює державу, робить її вразливою, посягає на конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність. Міжнародне ускладнення впливає на позицію держави на світовій арені і спричиняє негативний вплив на суспільні відносини в середині країни. Вчинення терористичного акту з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів також посягає на національну безпеку, оскільки апарат держави піддається тиску з боку терористів, що в свою чергу зачіпає національні інтереси. Щодо прийняття рішень об'єднаннями громадян та юридичними особами, то в цьому випадку об'єктом посягання може бути як громадська безпека, так і національна. На мою думку, якщо вимагається прийняття рішень загальнодержавного рівня, то це злочин проти основ національної безпеки, якщо ж такі рішення не зачіпають інтересів держави, а мають локальний характер, то порушується перш за все громадська безпека, а не національна. Підсумовуючи, необхідно зауважити, що порушення громадської безпеки закінчується там, де починається порушення національної безпеки України.

На підставі зазначеного вище, можна зробити висновок про те, що законодавець в один злочин помістив діяння, які мають різні об'єкти посягання, тобто в даному випадку конкретний об'єкт посягання залежить від мети вчинення злочину. На мій погляд, доцільно виокремити ознаки злочину проти національної безпеки і перемістити такий злочин як вчинення терористичного акту до Розділу I «Злочини проти основ національної безпеки». Діяння з ознаками злочину проти громадської безпеки залишити у тому ж розділі КК України.

Ярмольська Я.І.

студентка,

Науковий керівник: Гродецький Ю.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права № 1,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

КРИМІНАЛЬНИЙ ГІПНОЗ ЯК РІЗНОВИД НАСИЛЬСТВА НА ПОТЕРПІЛОГО

Більшість психічних явищ, відомих із давніх часів об'єднуються терміном «гіпноз». В усі часи гіпнотичні явища пов'язувалися з релігією, культовими та магічними поглядами. Людина у стані гіпнотичного трансу завжди викликала збентеженість, стурбованість, настороженість у присутніх незвичним виглядом та настроями, людина була здатна до дій, які раніше їй були не властиві. Фундаментальні дослідження проблеми застосування гіпнозу у злочинних цілях відсутні. Окремі науковці до цього питання підходять по-різному і тому питання кваліфікації дій особи, яка вчинила злочин під гіпнотичним впливом, залишається гострим і сьогодні. Для того, щоб розглядати гіпноз як спосіб вчинення суспільно небезпечного діяння, слід розібратися в тому, що ж таке гіпноз. Під гіпнозом розуміють метод навіювання, набір способів і засобів маніпулювання свідомістю та впливу на підсвідомість з метою внесення змін до мислення і поведінки як окремої людини, так і групи людей.

Серед способів психічного гіпнозу можна виділити такі як, словесне навіювання сонливості, а згодом і сон, вплив на слуховий і зоровий аналізатори, словесне навіювання і фіксація зору.

В кримінальному праві поняття гіпноз можна визначати як один з проявів насильства на вчинення злочину. Щоб зрозуміти, що таке насильницький гіпноз, а точніше – чи може бути гіпноз одним із проявів насильства, потрібно порівняти суттєві ознаки насильства як кримінально-правового явища і гіпнозу.

Поняття насильства, а відповідно, і його ознаки, в науці кримінального права визначають по-різному:

- як умисний, фізичний або психічний вплив однієї особи на іншу проти її волі, що спричиняє цій особі фізичну, моральну шкоду, або містить у собі загрозу заподіяння такої шкоди для досягнення злочинної мети посягаючого;

- як протиправний, умисний, фізичний і (чи) психічний вплив, що порушує конституційне право на недоторканність особи, і спрямований на іншу людину (людей) проти чи поза її (їх) свідомістю і волею, що заподіює їй (їм) шкоду чи створює реальну загрозу такого заподіяння;

- як фізичний вплив на організм потерпілого, який полягає в нанесенні удару, позбавленні чи обмеженні особистої свободи, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості чи навіть смерті;

- як зовнішній з боку інших осіб умисний і незаконний вплив на людину (групу людей), що здійснюється поза чи проти її волі і здатний заподіяти їй

органічну, фізіологічну чи психічну травму, обмежити свободу її волевиявлення і дій.

Отже, насильство – це будь-які умисні дії фізичного, психічного або іншого спрямування або бездіяльність однієї людини по відношенню до іншої, які порушують її права й свободи і наносять їй моральну шкоду, шкоду її фізичному чи психічному здоров'ю, здійснюються з метою формування, закріплення або зміни установок, поглядів, взаємин, почуттів, дій тощо.

Під психічним насильством розуміється вплив на психіку особи, що здійснюється в інформаційній формі, з метою змусити її всупереч її волі вчинити або утриматися від вчинення певних протиправних дій, погроза застосування до особи фізичного насильства або заподіяння моральної чи фізичної шкоди.

Головними ознаками психічного насильства є такі:

- умисні та протиправні дії;
- здійснюються всупереч волі потерпілої особи, з метою ввести його в безпорадний стан;
- реалізуються в інформаційній формі;
- заподіюють потерпілому моральну чи фізичну шкоду.

В практиці щодо кримінального гіпнозу зазначено, що до жертв кримінального гіпнозу застосовувалися заходи психічного впливу, які викликали повне або часткове стирання з пам'яті певних епізодів або осіб, нав'язування певних галюцинацій, формування необхідних реакцій і поведінка жертви через певний час після контакту з кримінальним гіпнотизером, нав'язування жертві певних рухів, викликання емоцій страху, ревності чи презирства.

Виділяють два варіанти вчинення злочину за допомогою гіпнозу. Перший полягає в тому, що злочинець використовує свої можливості, безпосередньо заподіюючи шкоду здоров'ю, майну потерпілого. Другий варіант полягає в тому, що суб'єкт впливає на іншу особу біоенергетичним шляхом, а потім використовує цю особу як засіб вчинення злочину.

Гіпноз також можна розглядати як певний стан непереборного психічного примусу, що являє собою застосування у міжособистісній взаємодії винятково психічних засобів з метою впливу на стан, думки, почуття, дії, іншої людини.

В науці кримінального права існують певні суперечності стосовно визначення відповідальності у випадках введення потерпілого у гіпнотичний стан, з метою наступного вчинення відносно нього злочину. Наприклад, застосування гіпнозу при вчиненні злочинів проти власності у більшості випадків кваліфікується як шахрайство, тобто способом вчинення цього злочину визнається обман. На мою думку, обман і гіпноз як способи вчинення злочину об'єднує лише те, що вони обидва є психічним впливом на потерпілого. В свою чергу, обман може здійснюватися як в активній, так і в пасивній формі, а гіпноз завжди здійснюється тільки в активній формі. Відповідно і за наслідками вони відрізняються: обман частіше характеризується створенням у потерпілого хибного уявлення про певні обставини, проте рідко з виникненням особливого психофізіологічного стану

(рухливість нервових процесів, стан тривоги людини, реакція на рухомий об'єкт, стан збудженості та неврівноваженості), а при кримінальному гіпнозі такий стан завжди виникає як наслідок в потерпілого.

Підсумком усього сказаного є висновок про те, що впливаючи на людину за допомогою гіпнозу і заподіюючи цим шкоду її здоров'ю, життю, волі чи волевиявленню, винний діє насильницьким способом і, залежно від наслідку, його дії мають кваліфікуватися як відповідний насильницький злочин.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Алексеева Я.В.

студент,

Університет митної справи та фінансів

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Розвиток криміналістичної техніки, тактики розкриття убивств, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї та вибухових пристроїв і тактичних прийомів виконання слідчих дій відбувається з урахуванням криміналістичної характеристики убивств, з використанням даних про сучасні особливості злочинної діяльності убивць, змін методів і засобів, які злочинці прагнуть пристосувати до обстановки, що змінюється, і зробити їх більш потайливими, надійними і хитрими.

Структура криміналістичної характеристики убивств, у тому числі скоєних із застосуванням вогнепальної зброї та вибухових пристроїв повинна відповідати структурі самого злочину. Оскільки злочин – складне явище, вивчення його доцільно робити за допомогою апарата теорії систем. З позиції названої теорії злочин – система пов'язаних між собою:

- Об'єкта зазіхання;
- Суб'єкта зазіхання;
- характеру діяння (дія, бездіяльність);
- психічної діяльності суб'єкта;
- фактів наслідків;
- місця здійснення злочину;
- часу здійснення злочину;
- суспільної небезпеки скоєного [3].

Елементи злочину, а також відображення цих елементів у криміналістичній характеристиці поєднані закономірними зв'язками. Установивши один елемент, слідчий одержує інформацію про інший елемент чи декілька елементів, про їхні ознаки і відповідні цим ознакам властивості [2].

Ефективному розслідуванню злочинів сприяє з'ясування даних, що становлять криміналістичну характеристику вбивств, тобто сукупності криміналістично значущих елементів, які сприяють найбільш швидкому розслідуванню. До елементів криміналістичної характеристики вбивств належать:

- спосіб вчинення;
- спосіб приховування;
- місце, час та обстановка;
- типові сліди вбивства;
- особа злочинця;
- особа потерпілого [1, с. 284].

Важливо відзначити, що елементи, які утворюють криміналістичну характеристику, закономірно пов'язані і взаємно обумовлені діями злочинця по підготовці, скоєнню даних злочинів, що, у свою чергу, певною мірою характеризує особистість злочинця, мотиви, цілі скоєного ним злочинного діяння.

На вибір злочинцем конкретного способу скоєння вбивства впливають такі фактори, як стать, вік, фізичний розвиток злочинця і потерпілого, місце і час скоєння злочину, його мотиви і цілі, а також ряд інших обставин.

У випадку використання вибухових пристроїв як засобу вбивства цей спосіб обирається злочинцем з таким розрахунком, щоб між скоєними діями і смертю потерпілого пройшов певний проміжок часу, використовуваний ним для створення неправдивих доказів невинності.

На етапі підготовки до скоєння вбивства із застосуванням вогнепальної зброї обирається конкретна зброя для реалізації злочинного задуму. При цьому злочинці використовують автоматичну і напівавтоматичну стрілецьку зброю, гвинтівки зі снайперським прицілом. При підготовці до здійснення вбивства із застосуванням вогнепальної зброї та вибухових пристроїв здійснюються активні заходи для облаштування місць засідок і їх маскуванню, створення схованок для збереження зброї і боєприпасів.

Готування до злочину з використанням вибухових пристроїв насамперед складається в підшукуванні, придбанні, виготовленні засобів скоєння злочину – вибухового пристрою або вибухової речовини. У практиці найбільш часто використовуються наступні способи доставки вибухових пристроїв на місце наміченого вибуху і місця їх закладки:

- установка під дверима чи ворітьми; закидання у вікно чи вентиляційну трубу;
- закидання у двір будинку;
- установка на підвіконні чи балконі;
- установка в стіни чи фундаменти;
- установка в автомобілі;
- кидок у людину;
- постріл із гранатомета;
- установка на дереві чи стовпі;
- розміщення в ґрунті; посылка поштою;
- закидання на дах.

До готування злочину належать і дії по попередньому обстеженню передбачуваного місця скоєння злочину і навколишньої його місцевості, вивченню звичного маршруту проходження майбутньої жертви і визначенню найбільш зручного місця для скоєння злочинного задуму, конкретної дати і найбільш придатного для цього часу, а також при вбивствах на замовлення –

дії по підшукуванню виконавця убивства, дії, пов'язані із забезпеченням транспортним засобом для доставки виконавця злочину на місце убивства і швидкого повернення з нього та ін. [4, с. 9].

Безпосереднє здійснення убивства в основному залежить від використовуваних типів і видів зброї й інших засобів убивства, а також обраного місця злочину. При використанні стрілецької зброї з урахуванням обстановки відкривають вогонь на різній відстані від наміченої жертви – або стріляють майже в упор, або з більш значної відстані. У під'їздах будинків убивці зазвичай використовують пістолети з глушниками, стріляючи з близької відстані, при очікуванні виходу жертви з квартири чи її повернення додому. При нападі на потерпілого, який знаходиться в автомобілі, відкривають вогонь не тільки при зупинці транспорту, при посадці (виході) потерпілого в автомобіль, але і по рухомій цілі з засідки чи при переслідуванні.

При використанні вибухових пристроїв для скоєння вбивства звичайно місцем обираються автомобілі потерпілих, офіси, квартири. Нерідко підривають заздалегідь викрадені автомобілі, припарковані у найбільш зручному місці для реалізації злочинного наміру. Щоб компенсувати недостатню вибірковість вибуху іноді злочинець чи злочинці збільшують заряд, що призводить до значного розширення ударного впливу вибухового пристрою, до загибелі не тільки наміченої жертви, але й багатьох сторонніх людей.

Велике значення має розподіл убивств у залежності від способу приховання слідів злочину. У випадках, коли дії по прихованню були заздалегідь передбачені планом суб'єкта, реалізувалися з врахуванням і у взаємному зв'язку з підготовчими операціями і прийомами по позбавленню життя, їх варто розглядати як елемент способу скоєння вбивства. Заходи для приховання убивства, не охоплювані способом, здійснюються, насамперед, для приховання необережних убивств, а також скоєних у стані афекту. До числа заходів для приховання убивства варто віднести операції і прийоми з попередження виникнення матеріальних слідів убивства на місці скоєння злочину, трупі, одязі, тілі убивці [1].

Водночас зі знищенням слідів злочину у ряді випадків здійснюються спроби створення неправдивого алібі. Як правило, подібні спроби зводяться до схилення родичів і знайомих до дачі неправдивих свідчень про час його повернення додому в день убивства, про їхнє спільне проведення часу.

Підсумовуючи викладене, слід відмітити, що скоєння убивства та способи маскування слідів злочину злочинцями постійно удосконалюються, і відбувається це в умовах розвитку техніки, електронних засобів управління і надходження на озброєння в армії різних країн нових видів озброєнь. Тому одним з першорядних завдань криміналістів є встановлення механізмів дій нових озброєнь і слідів, які ці механізми залишають.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : Підручник / Кол. авт. : В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2008. – 464 с.

2. Видонов Л.Г., Видонов В.Л. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений и закономерных связях между ее элементами // Криминалистическая характеристика преступлений. : Сб. научн. тр. М., 1974.
3. Густов Г.А. Понятие и виды криминалистической характеристики преступлений // Криминалистическая характеристика преступлений : Сб. научн. тр. М., 1984.
4. Михайленко О.В., Постика И.В., Шульга М.М. Розкриття злочинів, які пов'язані з використанням вибухових пристроїв та вибухових речовин.

Гонько О.О.

студент,

Науковий керівник: Скригонюк М.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правосуддя,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЛАНУВАННЯ ТАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХИСНИКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Незалежно від місця, яке відводять вченню про тактику адвокатської діяльності в судочинстві, – це окремий напрям у юридичній науці, самостійна підсистема криміналістичної тактики, використання адвокатом у своїй роботі положень криміналістики, криміналістичного забезпечення захисної діяльності, в тому числі шляхом її тактичного забезпечення. Тому, дана тема є актуальною як з точки зору теоретичного підходу до розгляду планування тактичної діяльності, так і з точки зору практичної реалізації даного питання.

До проблематики даних питань неодноразово зверталися науковці в галузі кримінально-процесуального права та криміналістики, зокрема це Варфоломеєва Т. В., Конин В. В, Фіолевський Д. П., Лубшев Ю. М., Зейкан Я. В., Попелюшко В. О.

Перш за все, варто зазначити, що планування тактичної діяльності захисника в кримінальному процесі відбувається відповідно до ситуації захисту. Ситуація захисту – це інформаційне середовище, що набуває у когнітивній сфері захисника форму динамічної моделі, яка відображає кримінальний процес, криміналістичний, планово-організаційний та управлінський стан, що склався при захисті підозрюваної особи та характеризує його позитивну чи негативну типовість.

Виділяють такі особливості ситуації захисту:

1) складна ситуація захисту являє собою обстановку в процесі захисту на стадії досудового розслідування, що має суттєві труднощі через відсутність доказів невинуватості (про фактичні дані).

2) протидії слідчого, прокурора, потерпілого та інших осіб;

3) недостатність часу, матеріальних ресурсів, фізичних сил, тощо.

Головним завданням захисту є повне або часткове спростування висновків, які містяться в обвинуваченні. Захист прагне перш за все показати

необґрунтованість обвинувачення. Обвинувачення необґрунтоване, якщо твердження, які містяться в ньому, не відповідають об'єктивній дійсності або якщо докази, наведені для підтвердження обвинувального тезису, недостатні для доведення оснований на них висновку.

Поряд із спростуванням фактів в завдання захисту входить оспорювання законності обвинувачення, її юридичної аргументації. Таке оспорювання стосується аргументації обвинувачення, пов'язаної як з юридичною оцінкою конкретних фактів, які відповідають елементам складу злочину, так і з встановленням кримінальної відповідальності обвинуваченого. Крім цього, захист прагне спростувати юридичну аргументацію санкції, яка може бути застосована до обвинуваченого, а якщо повне спростування неможливе – старається добитися більш благоприємної для обвинуваченого інтерпретації [1, с. 150].

Первинний елемент тактики захисту – тактичний прийом як найбільш раціональний та ефективний у конкретній ситуації спосіб здійснення передбаченої процесуальним законом чи не забороненої ним дії, спрямованої на досягнення мети захисту.

Виконуючи функції захисту, адвокат використовує тактичні прийоми як напрацьовані криміналістикою у незмінному їх вигляді або пристосовані (трансформовані) до особливостей даного виду професійної діяльності (їх ще називають загальними чи універсальними), так і специфічні, тобто такі, що стали надбанням адвокатської практики і застосовуються виключно захисником-адвокатом. До числа загальних тактичних прийомів захисту відносяться способи реагування захисника на прогалини розслідування і судового розгляду, на порушення слідчим і судом процесуального законодавства, обґрунтування недопустимості того чи іншого доказу, способи ухилення від психологічних пасток слідчого. До числа більш конкретних прийомів входять прийоми допиту підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, потерпілого, свідка, експерта, способи, які використовуються захисником у ході окремих слідчих і судових дій, заявлення клопотань, ознайомлення з матеріалами справи, прийняття рішення про участь або неучасть у тій чи іншій слідчій дії. Специфічними є й способи та прийоми самостійного збирання захисником доказів у кримінальній справі, зокрема запитування і одержання документів чи їх копій від громадян та юридичних осіб, отримання письмових висновків фахівців з питань, що потребують спеціальних знань, опитування громадян, а також їх подання органу, у провадженні якого перебуває справа.

Усі дії захисника мають відповідати вимогам законності, допустимості, вибіркової та етичності.

Законність тактичного прийому передбачає перш за все, що адвокат-захисник не має права застосовувати прямо заборонені кримінальним, кримінально-процесуальним та іншими законами способи, а саме: домагатися показань шляхом насильства, погроз, інших незаконних заходів, перешкоджати явці свідка, потерпілого, експерта до суду тощо. Він не може базувати свої тактичні прийоми на порушенні процесуального порядку і умов здійснення окремих слідчих і судових дій. Наприклад, адвокат не вправі своїми запитаннями чи зауваженнями переривати вільну розповідь особи, яку

допитують. Водночас, захисник, як правило, не повинен залишати без належного реагування жодного факту порушення слідчим, прокурором чи судом права обвинуваченого на захист або порушень ними порядку та умов проведення окремих слідчих дій чи судового процесу. Проте, коли допущені ними порушення чи упущення, наприклад помилково визначена більш м'яка кваліфікація злочину, йдуть на користь підзахисного, захисник, за загальним правилом, не має права звертати на це увагу, оскільки тим самим він погіршить становище свого підзахисного.

Умова допустимості включає вимогу законності і крім того – наукову обґрунтованість тактичного прийому і передбачає, що тактичний прийом захисту має застосовуватися чітко в межах повноважень, наданих захиснику-адвокату чинним законодавством. Орієнтиром тут можуть бути, наприклад, приписи закону щодо недопустимості невинуватого затягування розслідування або судового розгляду справи.

Вибірковість тактичного прийому означає, що тактичний прийом, застосований захисником, жодним чином не має зашкодити підзахисному, як і в лікарській практиці, слід дотримуватись заповіді – не зашкодь! Тому адвокату-захиснику кожен раз необхідно з впевненістю передбачати можливі наслідки використання того чи іншого прийому, в тому числі й негативні для захисту. Це стосується будь-якого виду тактичних засобів захисту – формулювання запитань особам, яких допитують, прийняття рішень, висловлення своїх думок при обговоренні заявлених іншими учасниками процесу клопотань тощо.

Вибірковість тактичного прийому включає також вибір слушних моменту та ситуації його застосування. Справа в тому, що захисник, на відміну від слідчого, не зобов'язаний, наприклад, прилучати докази негайно після їх одержання, а може подати їх у будь-який момент, на будь-якій стадії процесу чи навіть утриматися від їх подання. Так само він може вчинити із заявленням клопотань перед слідчим чи судом про збирання і дослідження ними виправдувальних доказів, про прийняття тих чи інших рішень, сприятливих для підзахисного.

Умова етичності означає, що кожен тактичний прийом захисника, як і інших професійних учасників процесу, має відповідати вимогам моралі, загальній, судовій та адвокатській етиці [2, с. 349].

Тактика захисту, на відміну від тактики обвинувачення, не лише виключно динамічна, а й надзвичайно гнучка і має чітко виражений ситуаційний характер. Саме ситуаційні моменти впливають на те, який комплекс тактичних способів і прийомів обере захисник у тій чи іншій процесуальній ситуації, стадії процесу чи на його етапі – при побаченні з підзахисним віч-на-віч, допиті обвинуваченого, ознайомленні з матеріалами справи, у судових дебатах тощо. Тому-то й виділяють, наприклад, тактику участі захисника у здійсненні слідчих дій у цілому та окремих їх видів, технологію вивчення матеріалів справи і тактику підготовки захисника до розгляду кримінальної справи в суді тощо.

Виникнення конкретної захисної ситуації обумовлене відповідною процесуальною ситуацією, тактикою обвинувачення і залежить здебільшого

від двох основних факторів – суб'єктивного, тобто ставлення обвинуваченого до пред'явленого йому обвинувачення, та об'єктивного, що виглядає як фактично існуючий обсяг доказового матеріалу й інформованість про нього адвоката-захисника.

Список використаних джерел:

1. Варфоломєєва Т.В. Криміналістика і професійна діяльність захисника. // Київ Вища школа, 1987. – 150 с.
2. Шепітько В.Ю. Теорія криміналістичної тактики : Монографія // Харків, Гриф, 2002. – 349 с.

Дунаєвська Л.Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правосуддя,*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ «МЕДИЧНИХ» ЗЛОЧИНІВ

Під час розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичним працівником часто виникають суттєві труднощі в кримінально-правовій оцінці протиправних дій медичного персоналу. Зокрема, при вирішенні таких питань: характер і особливості патологічного процесу в пацієнта; своєчасність, повнота й правильність у наданні медичної допомоги конкретними медичними працівниками; причинний зв'язок між конкретними діями медичного персоналу у вигляді дії чи бездіяльності, які призвели до важких наслідків для пацієнта; встановлення причини смерті або ступеня тілесних ушкоджень; встановлення можливості запобігання таким наслідкам за умови належного надання медичної допомоги тощо. Для вирішення таких питань необхідні спеціальні знання, які під час розслідування застосовують в процесуальній та непроцесуальній формі.

В ході розслідування зазначених злочинів слідчими (розшуковими) діями, до проведення яких залучають спеціалістів (процесуальна форма), як правило є: огляд місця події, огляд медичної документації, освідування, допит, обшук, пред'явлення для впізнання, призначення експертиз, отримання зразків для експертизи тощо.

Залучення спеціаліста можливе на різних стадіях слідчої (розшукової) дії, при підготовці до якої спеціаліст надає допомогу в плануванні найбільш доцільного використання техніко-криміналістичних засобів і методів. Під час проведення слідчих (розшукових) дій він може застосовувати ці засоби й методи або разом зі слідчим, або самостійно. Спеціаліст може надати допомогу слідчому й після завершення слідчої (розшукової) дії стосовно оцінки її результатів, визначення напрямків дослідження й використання

вилучених речових доказів та іншої інформації. Пріоритетними спеціальними знаннями, якими доводиться оперувати під час розслідування неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками є знання в галузі судової медицини.

Для підвищення ефективності огляду в ході розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичним працівником, спеціаліст може вказати слідчому в яких медичних документах (медична картка стаціонарного хворого, медична картка амбулаторного хворого, журнал запису оперативних втручань у стаціонарі тощо) міститься інформація про особу, якій надавалася медична допомога; допомогти визначити тих медичних працівників, що повинні були б надати медичну допомогу при певній хворобі; звернути увагу в ході огляду місця події на лікарські препарати (таблетки, ампули, рідину в флаконах тощо), медичні інструменти (скаль, пінцет, ножиці тощо), медичні відходи (серветки, тампони тощо), які могли бути застосовані під час лікування хворого; зазначити місця можливого знаходження окремих біологічних слідів (слини, крові, тканин тіла тощо); в ході допиту допомогти викрити неправдиві показання, що стосуються спеціальних медичних питань тощо.

Під час розслідування «медичних» злочинів судово-медична експертиза призначається обов'язково для встановлення причин смерті, тяжкості та характеру тілесних ушкоджень (п. 1, 2 ч. 2 ст. 242 КПК України). Відповідно до п. 2.4 Інструкції про проведення судово-медичної експертизи, експертизу в справах про притягнення до кримінальної відповідальності медичних працівників за професійні правопорушення повинна проводити комісійна судово-медична експертиза [2].

Питання, що вирішуються судово-медичною експертизою: Чи правильно було встановлено діагноз хворого? Якщо ні, то які причини й наслідки цього? Чи в повному обсязі проведено обстеження хворого? Чи відповідало проведене лікування хворого встановленому діагнозу? Чи в повному обсязі надано медичну допомогу? Якщо ні, то чим пояснюється недостатня медична допомога і які заходи необхідно було ще провести? Чи не було шкідливим лікування, яке застосовувалося до даного хворого? Чи не було проведене лікування хворого причиною погіршення стану його здоров'я або причиною смерті? Що було основним у наслідку захворювання – характер і тяжкість самого захворювання або лікарські помилки, які допущено під час лікування? Чи своєчасно було надано медичну допомогу хворому? Якщо ні, то які були наслідки цього? Яку допомогу за наявних умов повинен був надати лікар при виявленні у хворого ознак захворювання? Чи зобов'язаний був лікар при виявленні у пацієнта ознак хвороби виконати певні медичні заходи і які саме? Чи необхідний був терміновий огляд хворого? Якщо так, то чи зобов'язаний був лікар за наявних умов оглянути хворого зразу ж після його надходження до стаціонару (при зверненні до лікаря)? Чи були порушення чинних інструкцій про лікування? Якщо так, то які саме порушення були, до якого наслідку вони привели і хто за них повинен нести відповідальність? Чи була науково обґрунтованою методика, яка застосовувалася при лікуванні? Чи правильно було вибрано методику оперативного втручання і чи правильно її

було проведено? Чи належно було проведено післяопераційний догляд і лікування хворого? [3, с. 76–78]. Чи існує причинний зв'язок між неналежним наданням медичної допомоги і несприятливими наслідками?

У кримінальних провадженнях щодо ненадання допомоги хворому медичним працівником на вирішення судово-медичної експертизи можуть бути поставлені наступні питання: Чи потребував стан хворого термінового медичного втручання, зважаючи на дані, які були відомі на той момент особі, яку звинувачують в ненаданні допомоги? В чому конкретно повинна була проявитися швидка медична допомога, яку необхідно було б надати хворому? Які необхідні умови для надання швидкої медичної допомоги? Чи можна було надати таку допомогу за відсутності належних умов? Чи існує причинний зв'язок між бездіяльністю медичного працівника і станом хворого? [4, с. 258–259].

Під час розслідування злочинів, вчинених медичними працівниками в ході професійної діяльності виникає необхідність провести дослідження тих чи інших фармацевтичних препаратів (таблеток, драже, капсул, ампул, свічок, гранул, порошків, рідини у флаконах, мазей). На вирішення фармацевтичної та фармакологічної експертизи можуть бути поставлені такі питання: Чи є представлена речовина фармацевтичним препаратом (лікарським засобом)? Якщо так, то яке його найменування? Чи є у представленому фармпрепараті сторонні домішки і якщо є, то які саме? Яка кількість цих домішок, і чи не є вони отруйними? Чи є на медичному шприці, ін'єкційних голках залишки фармацевтичних (лікарських) засобів? Якщо так, то яких саме? Чи належать надані на дослідження фармпрепарати до однієї партії? [1, с. 325].

В ході розслідування зазначених злочинів поряд з медичними часто виникає потреба в знаннях хімічних, технічних, психологічних тощо. При аналізі тих чи інших лікарських засобів кваліфікованими мають бути відомості, надані спеціалістом-хіміком, у випадках аналізу причин несправності того чи іншого технічного пристрою – спеціалістом-техніком, при аналізі психологічного стану лікаря й потерпілого – спеціалістом-психологом тощо. Залежно від обставин провадження, під час розслідування «медичних» злочинів, можуть призначатися такі комплексні експертизи як хіміко-біологічна, медико-біологічна; біологічні та криміналістичні експертизи.

До непроцесуальної форми використання спеціальних знань в ході розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичними працівниками належить: отримання консультації у спеціаліста поза слідчими (розшуковими) діями; безпосереднє ознайомлення слідчого зі спеціальною літературою та нормативними актами, які стосуються розслідуваної події.

Непроцесуальна форма застосування спеціальних знань (поза межами слідчих (розшукових) дій) полягає в тому, що слідчий звертається до відповідних фахівця для отримання консультацій з тих чи інших питань, які виникають у нього в ході розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичним працівником. Консультативна допомога спеціаліста застосовується для підготовки до допиту, обшуку та вилучення медичних документів, призначення судово-медичної експертизи та оцінки її

результатів тощо. Зокрема, спеціаліст може допомогти отримати різного роду відомості (щодо медичної термінології, медичної документації, стандартів надання медичної допомоги тощо); вдосконалити план допиту, зробити в ньому відповідні корективи щодо послідовності поставлених перед допитуваним питань, про характер і формулювання самих питань; правильно та повноцінно підібрати необхідні матеріали та об'єкти для експертного дослідження, вирішити питання про час призначення експертизи, сформулювати питання, які необхідно поставити перед судово-медичним експертом, а також рекомендувати призначення певного виду судових експертиз.

Безпосереднє ознайомлення слідчого зі спеціальною літературою та нормативними актами, які стосуються виконання професійних обов'язків медичними працівниками, щодо розслідуваної події, також є непроцесуальною формою застосування спеціальних знань. Це дасть можливість слідчому орієнтуватися в медичній термінології, самостійно оцінити певні дії медичних працівників, усвідомити умови й методи проведення експертних досліджень, що сприятиме кваліфікованій оцінці висновку експерта, поліпшить спільну роботу слідчого та спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Експертизи в судовій практиці / [Арсенюк Т.М. [та ін.] ; за заг. ред. В.Г. Гончаренка. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 388 с.
2. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи, затверджена наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95>. – Назва з екрану.
3. Каткова Т.В. Судебные экспертизы. Сб. вопросов / Т.В. Каткова, Г.К. Кожевников. – Харьков : РИП «Оригинал», ИМП «Рубриков», 1994. – 144 с.
4. Крылов И.Ф. Судебно-медицинская экспертиза при расследовании и судебном разбирательстве дел о нарушении профессиональных обязанностей медицинскими и фармацевтическими работниками / Крылов И.Ф. // Судебная медицина : Учебник для студентов юридических институтов и фак. / Под ред. Поркшеяна О.Х., Томилина В.В. – М. : Юрид. лит., 1974. – С. 257–263.

Кручок А.Б.

начальник юридичного відділу,

Західне регіональне управління ГО «Антикорупційне бюро в Україні»

СПЕЦІАЛЬНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОКУРАТУРА В СИСТЕМІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Новий етап діяльності прокуратури в Україні відповідно до рекомендацій Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) започатковано прийнятим 14 жовтня 2014 року Законом України «Про прокуратуру» (Закон), який повністю набуде чинності 15 липня 2015 року. Важливою особливістю є те, що Закон значно обмежив функцію нагляду за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами

виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, і тепер здійснюється виключно у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді відповідно до частини 1 Перехідних положень Закону [2]. Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» констатується, що законодавство про прокуратуру не приведено у відповідність із стандартами Ради Європи, а основними проблемами прокуратури залишаються занадто широкі позапроцесуальні повноваження прокурора, які дають йому змогу втручатися в діяльність підприємств, установ, організацій, відсутність достатніх гарантій незалежності прокурорів, прозорих конкурсних засад добору кадрів прокуратури [3].

У 1995 році Парламентська Асамблея Ради Європи у Висновку № 190 «Щодо заявки України на вступ до Ради Європи», поставила Україні завдання змінити роль і функції прокуратури, особливо в здійсненні загального контролю за додержанням законності, шляхом перетворення цього інституту в орган, який відповідатиме стандартам Ради Європи [4]. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) у Висновку щодо проекту Закону України «Про прокуратуру», затвердженому на 79-ому пленарному засіданні 12–13 червня 2009 року, вказує, що функція загального нагляду прокуратури не відповідає принципу розподілу владних повноважень і є типовим прикладом, який нагадує стару систему радянської прокуратури [5].

Однією із важливих новел Закону України «Про прокуратуру» є створення в системі прокуратури України Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), яка відповідно до частини 5 статті 8 Закону України «Про прокуратуру» наділена такими функціями: 1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, яке здійснюється Національним антикорупційним бюро України; 2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; 3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями [2].

Закон має низку суперечностей та недоліків, що можуть мати негативний вплив на діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Відповідно до частини 5 статті 8–1 Закону Генеральний прокурор України, його перший заступник та заступники не мають права давати вказівки прокурорам Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури їхніх повноважень [2]. Однак частина 3 статті 17 Закону передбачає, що Генеральний прокурор України має право давати вказівки будь-якому прокурору. Виникає пряма суперечність між нормами одного і того ж Закону, яку законодавцю потрібно усунути. При аналізі даної ситуації можна дійти висновку, що положення частини 5 статті 8–1 відповідають змісту та цілям створення Спеціальної антикорупційної прокуратури, як такої, що не піддається впливу чи зловживанням зі сторони Генерального прокурора України та його заступників і працює в режимі «автономії».

Відповідно до частини 2 статті 39 Закону керівник САП призначається Генеральним прокурором України строком на 5 років. У разі закінчення

строку перебування на адміністративній посаді, керівник САП у загальному порядку може бути повторно рекомендований Радою прокурорів України для призначення на цю посаду, якщо відсутні обставини, які свідчать про невідповідність прокурора вимогам частини 3 статті 39 Закону [2]. Таке формулювання викликає багато запитань та заперечень. По-перше, керівник САП повинен призначатися не більше одного разу на вказаний Законом строк. Це унеможливить побудову корупційної системи всередині САП, яка матиме стійкий характер при постійному керівнику. По-друге, проблемою Закону також є те, що не вказано строк на який призначаються прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та їх подальше працевлаштування в органах прокуратури по завершенні такого строку. Очевидно, якщо прокурори САП будуть призначатися по загальному правилу передбаченому частиною 3 статті 16 Закону безстроково, то це може спричинити їх подальшу корумпованість. Наприклад, в Італії, Естонії, Румунії існує практика, коли державні обвинувачі в корупційних злочинах призначаються на посаду протягом певного строку, після закінчення якого, у разі відсутності службових порушень та зловживань, переводяться на роботу в суди чи органи юстиції.

Частина 3–1 Перехідних положень Закону передбачає, що на службу до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури не можуть бути прийняті особи, які протягом п'яти років до 15 липня 2015 року працювали (проходили службу), незалежно від тривалості, у спеціально уповноважених підрозділах по боротьбі з корупцією в органах прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, податкової міліції, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та митних органах [2].

Частина 5 статті 19 Закону покладає на прокурорів обов'язок щорічно проходити таємну перевірку доброчесності, яку проводять підрозділи внутрішньої безпеки в порядку, затвердженому Генеральним прокурором України [2]. Положення даної частини є досить загальними та незрозумілими починаючи від того, що входить до поняття «доброчесності» прокурора та закінчуючи предметом, черговістю, строком, результатом перевірок та можливістю їх оскарження. Перевірка доброчесності також може використовуватися як механізм усунення чи дискредитації прокурорів САП, які успішно виконують свою роботу з кримінального переслідування корупції. Тому законодавець повинен деталізувати положення частини 5 статті 19 Закону, а також передбачити можливість Ради прокурорів України брати участь в розробці порядку проведення перевірок доброчесності.

Відповідно до частини 1 статті 14 Закону структура та чисельність Генеральної прокуратури України, регіональних та місцевих прокуратур, Національної академії прокуратури України затверджуються наказом Генерального прокурора України за погодженням з Радою прокурорів України [2]. Суттєвим недопрацюванням є відсутність можливості подання пропозицій Генеральному прокурору України керівником САП щодо структури і чисельності САП. Також Закон України «Про прокуратуру» не передбачає щорічної публічної доповіді керівника САП про підсумки роботи прокуратури. Така прогалина не сприяє публічності та відкритості в

діяльності антикорупційної прокуратури, яка повинна результатами довести доцільність свого існування та фінансування за рахунок державних коштів.

Отже, створення Спеціальної антикорупційної прокуратури загалом є вагомим і необхідним кроком на сучасному етапі боротьби з корупцією. Відносна автономія САП в системі прокуратури дозволяє неупереджено здійснювати свої повноваження та ефективно співпрацювати з Національним антикорупційним бюро України. Однак існують певні недоліки щодо призначення керівника та прокурорів САП, строку їх повноважень, затвердження структури і чисельності та проведення перевірок доброчесності прокурорів САП. Важливо також передбачити публічний доступ до щорічного звіту керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури про підсумки діяльності за звітний період, що дасть змогу громадянами оцінити ефективність роботи цього органу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page>.
2. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page>.
3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14 жовтня 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
4. Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи Страсбург, 26 вересня 1995 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_590.
5. Висновок № 539 / 2009 щодо проекту Закону України «Про прокуратуру» : Затверджений Європейською комісією «За демократію через право» (Венеціанська комісія) на 79-ому пленарному засіданні 12–13 червня 2009 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/23374>.

Фролов А.А.

студент,

*Институт подготовки следственных кадров
для Министерства внутренних дел Украины*

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

ВЫВОД ЭКСПЕРТОВ-ПСИХИАТРОВ КАК ОДИН ИЗ ВАЖНЕЙШИХ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ ПО УГОЛОВНОМУ И ГРАЖДАНСКОМУ ДЕЛУ

Процессуальное законодательство упоминает в перечне доказательств «заключение эксперта» (ч. 2 ст. 69 УПК) и «заключения экспертов» (ч. 2 ст. 49 ГПК).

В судебной психиатрии документ, составляемый психиатрами-экспертами, именуют обычно «актом судебно-психиатрической экспертизы»,

тогда как «заключением» – выводы, к которым пришли эксперты в результате исследования. Например, вывод экспертов о невозможности испытуемого понимать значение своих действий и руководить ими. Заключением эксперта-психиатра чаще называют документ, составляемый по результатам единолично проведенной экспертизы (в суде, в кабинете следователя). Строго говоря, «акт судебно-психиатрической экспертизы» и «заключение психиатра-психиатра-эксперта-психиатра (экспертов психиатров)» – документы полностью идентичны.

Этот терминологический разнобой объясняется тем, что в СССР процессуальные кодексы одних союзных республик содержали название «заключение эксперта», а других – «акт экспертизы». Общесоюзная инструкция о производстве судебно-психиатрической экспертизы восприняла второе название.

Отнесение экспертного заключения к числу доказательств по уголовному и гражданскому делу обуславливает требования, которые предъявляет к нему процессуальный закон (ст. 191 УПК и ст. 77 ГПК). В экспертном заключении выделяют обычно три части: вводную, исследовательскую и заключительную. Поскольку судебно-психиатрическая экспертиза должна немалую специфику, ведомственные методические указания по составлению акта (заключения) судебно-психиатрической экспертизы предусматривают не три, а пять его частей: введение; сведения о прошлой жизни испытуемого (анамнез, описание физического, неврологического и психического состояния испытуемого; мотивировочная часть; заключительная часть).

Во вступительной части необходимо указать: наименование документа, его номер и дату составления; форму (способ проведения) экспертизы – амбулаторная, стационарная, заочная и т.д.; фамилия, имя, отчество испытуемого и год его рождения; статью (статьи) Уголовного кодекса, по которым обвиняется испытуемый с краткой характеристикой инкриминируемого ему деяния или деяний (для подозреваемого, обвиняемого, подсудимого) или короткую характеристику дела, в рамках которого назначена экспертиза (для испытуемых, занимающих иное процессуальное положение); наименование медицинского учреждения или другого места, где проводилась экспертиза; сведения об эксперте (экспертах) – должность, врачебная категория, а также ученую степень или ученое звание, если они есть; кто, когда и в связи с чем назначил экспертизу; сведения о лицах, присутствовавших при ее производстве; вопросы, поставленные перед экспертами.

Если испытуемый наблюдался у психиатра по поводу психического расстройства, то необходимо подробно изложить сведения об этом расстройстве, его социальных и юридических последствиях, применявшихся медицинских мерах (диагноз, виды оказываемой психиатрической помощи, проводилось лечение, установленные инвалидности, направление на судебно-психиатрическую экспертизу по другому делу, признание неистовое или недееспособным, применение принудительных мер медицинского характера и др.).

Эксперты должны указать источник всех приведенных ими в акте анамнестических данных. В третьем разделе (описание физического, неврологического и психического состояния), часто именуемом для краткости

«статусом», описываются данные внешнего осмотра, состояние внутренних органов, признаки поражения центральной нервной системы, приводятся результаты лабораторных исследований и другие данные, характеризующие соматическое и неврологическое состояния обследуемого лица и свидетельствуют о наличии или отсутствии в этой сфере патологических изменений.

Описание психического состояния испытуемого при производстве экспертизы (психический статус) обычно рассматривается как центральная часть акта и включает в себя данные об ориентировке испытуемого в месте, времени, окружающей, собственной личности, его доступности контакта, понимании целей направления на экспертизу. Особое внимание уделяется выявленным признакам психического расстройства. Они должны быть зафиксированы подробно и четко и вместе с тем носить описательный, а не оциночий характер. Медицинские квалификации и оценки даются в последующих частях акта. Подробного описания требуют проявления симуляции, если они обнаружены в ходе экспертного исследования.

Мотивировочная и заключительная части акта состоят из выводов, содержащих ответы на поставленные экспертам вопросы, и обоснования этих выводов. Здесь же приводятся выводы, сформулированные экспертами в порядке реализации ими права экспертной инициативы. В случае выявления у испытуемого психического расстройства, сначала дается развернутый медицинский диагноз и лишь затем – судебно-психиатрическая оценка.

В действующих методических указаниях по составлению экспертного заключения, принятых Минздравом СССР 21 августа 1981 («Порядок заполнения медицинской документации по судебной психиатрии»), мотивировочная часть акта как его самостоятельный структурный элемент отсутствует. Но он в более ранних методических указаниях, опубликованных в приложении к Инструкции о производстве судебно-психиатрической экспертизы в СССР 1970 Этими

Экспертное заключение должно быть написано языком, понятным лицам, не обладающие психиатрическими познаниями, а специальная терминология – по возможности разъясняться (например, тремор – дрожание, фобии – навязчивые страхи и опасения).

Акт (заключение) подписывается всеми экспертами, проводившими экспертизу, и заверяет печатью медицинского учреждения, в котором она проводилась. Вывод, что становится в кабинете следователя, подписывается экспертом (экспертами) и приобщается к делу следователем. Если все поставленные вопросы выходят за пределы специальных знаний экспертов или предоставленных им материалов недостаточно, то эксперты составляют письменное сообщение о невозможности дать экспертное заключение. В нем указывается: кем и когда была назначена экспертиза, кому она была поручена, какие вопросы были поставлены и приводятся основания, по которым решение всех экспертных вопросов оказалось невозможным. Если же по одним вопросам эксперты могут дать ответы, а по другим нет, то дается экспертное заключение (акт экспертизы), где наряду с экспертными выводами подробно обосновывается, почему на некоторых из вопросов ответить

невозможно. Эксперты не вправе оставить без ответа какой-либо из поставленных вопросов, не объяснив причин.

Вывод экспертов-психиатров, как и всякое доказательство, подлежит оценке дознавателем, следователем, прокурором, судом (ст. 71 УПК, ст. 56 ГПК). Оценив экспертное заключение, следователь (суд) или признает его выводы полными и достоверными, а установленные экспертами доказательства кладет в основу принимаемых решений, или назначает новую экспертизу.

В случаях, когда в деле есть несколько экспертных заключений, содержащих различные выводы по тем же вопросам, следователю, прокурору, суду следует дать оценку каждому из них в совокупности с другими доказательствами. В ряде случаев оценить экспертное заключение, а также устранить возникающие в ходе его оценки сомнения помогает допрос эксперта (ст. 192, 289 УПК, ст. 180 ГПК). С помощью допроса можно дополнить экспертное заключение при условии, что это не потребует от эксперта дополнительных исследований (иначе необходима дополнительная экспертиза).

Назначаемая по результатам оценки новая экспертиза может быть, в зависимости от ее оснований, дополнительной или повторной. Некоторые следователи и судьи при повторной экспертизе практикуют постановку перед экспертами вопрос об обоснованности или правильности выводов предыдущей экспертизы. Однако он не входит в компетенцию экспертов. Ответить на него можно, только оценив не только предметно-специальную сторону бывшего вывода, но и всю совокупность имеющихся доказательств. Отсюда вопрос обоснованности, правильности, достоверности экспертных выводов правомочны решать исключительно лица, в производстве которых находится дело.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

ЮРИДИЧНІ НАУКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 02.06.2015. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 12,09. Тираж 100. Замовлення № 0615-153.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.